DEVRİM

AYLIK SOSYALİST DERGİ

ARALIK

11

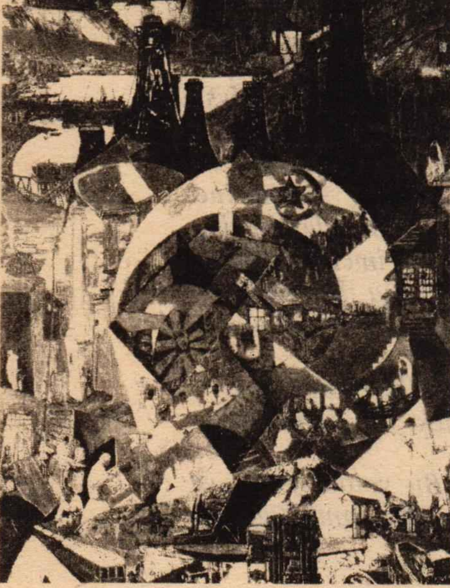
1992

Mücadeleyi yükselt kazanımları çoğalt

Türkiye'de burjuvazinin 12 Eylül faşist yönetimiyle uyguladığı toplumsal-sınıfsal; ekonomik-siyasal baskılar; kapitalizmin yıkıcı etkisini kalıcılaştıramadı.
Bu, mümkün de değil.
Türkiye kapitalizmi, sermaye çoğaltımı ve alt-emperyalist eğilimini güçlendirmek için, ekonomik ve siyasal baskılarını sürdürmek istiyor.
Sermaye, yalnızca devlet aygıtını değil, kendi sendikalarını ve örgütlenmelerini de ulusal çapta kuruyor.
Eylül'le yoğunlaşan sermaye saldırısı, zor uygulamaları, işçi ve emekçilerin doğrudan mücadele araçlarını da yok etmeyi denemiştir.
Bunun sonuçları yoğun bir sendikasızlaştırma ve varolan sendikaları işlevsizleştirme, işten atılmaları ve sendikalara karşı taşeron sömürü mekanizmalarını kurumlaştırma olmuştur.
Türkiye bir ucuz işgücü cenneti yapılmaya çalışılmıştır.
Bu dayatılmış koşullar altında, emek-yoğun sömürü için gerekli şartlardan biri de daha az ve daha ucuz işgücü ortamı yaratmaktır. İşten atılmalarla sonuçlanan bu durum, modernizasyon gerekçesiyle pekiştirilip uygulanmaya başlanmıştır.
Ekonomik saldırı, beraberinde kaçınılmaz olarak devlet baskısı ve terörünü getiriyor.
Sermayenin ekonomik saldırı koşullarını hazırlamak ve sürdürmenin bir yolu olan devlet baskısı ve terörünün yarattığı yılma ve sinmeye karşı sınıfın örgütlü gücü karşı hedeflerini belirlemek zorundadır.
Bugün gelinen noktada, işçi sınıfı her açıdan geriletilmiş konumuna rağmen, hem kendi sınıf çıkarlarını, hem de bu konumunu geliştirecek eylemlilikler için yol alıyor.
Sermayenin saldırı ve baskı araçları karşısında sınıfın direnme ve karşı mücadele araç ve olanaklarının çoğaltılması; ekonomik ve sendikal mücadele üzerinde sınıf çıkarlarının yükseltilmesi gerekir.
Hiçbir işçi sendikasız kalmamalıdır.
Sendikal hakların gelişmesi için mücadele, sendikalaşma için seferberlik...
Tüm çalışanlar sendikalara, sosyalistler, öncü işçiler görev hepimizin omuzlarında...
DİSK mi, Tük-İş mi gibi bir ikilem yoktur.
DİSK eski DİSK değil, Türk-İş yeni Türk-İş değil.
Temel olan, sınıfın sendikal gücünü arttırma, düzenin karşısında konumunu ve dayanışmasını güçlendirme, sendikasızlaştırmanın ve sendikaların işe yaramaz küçük pazarlık kurumları olmasına karşı mücadele etmedir.
Uzlaşmacı, sarı " çağdaş" sendikacılar, devletten korktuklarından çok, işçilerden korkar hale gelmelidir.
Sendikalar bizimdir. İşçiler sendikalara yalnızca toplu sözleşme dönemlerinde ürkerek gitmemelidir, tabanın söz ve karar yetkisine sahip çıkması, sendika yönetimi karşısında gücünü kullanması gerekir.
Sınıf hareketi saltık değildir, tüm kuşatan haresiyle, tüm ücretli çalışanlarla ortak bir çıkar potansiyelidir.
170.000'i grevli olmak üzere, yüzbinlerce işçi sermaye saldırısı karşısında hak mücadelesi sürecine girmiştir.
Bu grevler, düzenin çaplı saldırısı ve kuşatması altında bir barikat oluşturmalıdır. Sınıf dayanışması, sınıf bilincinin ve ortak çıkar amacının temel belirtisidir. Dayanışma grevleri zorlanmalıdır.
Türkiye ucuz işgücü cenneti değil, ucuz işgücü cehennemi olmalıdır.
Sermayenin çaplı örgütlenmesi ve saldırısı karşında sınıfın temel, ortak çıkar ve hedefleri öne çıkarılmalı, işkolu örgütlenmesi ve ulusal çapta sendikalaşma gündeme getirilmelidir.
Yüzbinlerin hak mücadelesi kısmı ve ekonomik kazanımlar için boğdurulmasına izin verilmemelidir.
Temel belgilerden biri: İşten atılmalara hayır!
Tam ücretli 6 saatlik işgünü, 4 vardiya için savaşalım!

DEVRİM

ETKİ Yayınevi Adına:
Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Mesut HASTÜRK

Yönetim Yeri:
Gençtürk Cad. Çukurçeşme Sk.
No. 18 Kat 2 Laleli / İstanbul
Telefon ve Faks: 522 56 29

Ankara Temsilciliği:
Ambarlar Cad.İlkiz sokak. 7/10
Sıhhıye/Ankara Tel: 2311884

Gaziantep Temsilciliği:
Ahmet ÇALDIRAN
Mütercim Asım Cad.Körükcü sk.
Bay Hilmi Geçidi No: 3 Gaziantep
Tel: 203524

Avrupa Temsilciliği:
Yüksel ER
Bilser str. 24a 2000 Hamburg 60
Almanya Tel : 040 511-7632

Dizgi: ETKİ
Baskı : AYDINLAR Matbaası

Abone Koşulları
1.Yıllık: 120.000TL. 70 DM. 150 FF
6. Aylık: 60.000TL. 35 DM. 75 FF

Hesap Numaraları:
Mesut HASTÜRK
İş Bankası Cağaloğlu Şb. / İst.
370961

Posta Çek No : **666257**
Sirkeci / İstanbul

DEVRİM'DE BU AY

DEVRİM
ANKARA BÜROSU

ADRES:
Ambarlar Cad. İlkiz sokak.
7/10 Sıhhıye / Ankara
Tel: 2311884

"Aralık'ta"

Devrim, birinci yılını tamamladığında mütevazi çıkışının belli ve artık belirginleşmiş siyasal sonuçlar doğurmaya başlayacağını da hesaplamıştı. Yürüyüşümüzün, dünyayı cehenneme çeviren kapitalizme karşı hiçbir oranlama kabul etmez önemi her geçen gün artıyor.

10. sayımız toplatıldı. Sistem köklü muhalefet yapan akımlara karşı iki temel politika izliyor. Güç ilişkilerine bağlı olduğu kadar, etkileme biçimlerine göre de uygulanan bu politikalar, kısa ve net olarak: Devrimci hareketleri tecrid ve sisteme entegre olmaya zorlama. Bu, hem bir tuzak, hem de sistemin saldırı düzeyinin politik sonuçları olarak çıkıyor karşımıza.

Her iki politikaya da, ister kendi özelliklerinden dolayı, isterse sistemin zorundan ötürü düşmek, bir çeşit tasfiye sürecine girmek oluyor.

Devrimci siyaset sınıf siyasetidir. Bu yolda tecrid ve entegrasyon mümkün olmaz. Sınıfın partisi, sınıfı toplumsal öncü yapabilen partidir.

***

Devrim, ikinci genel toplantısını genişletilmiş bir biçimde Ankara'da yaptı. Yayın kurulu genişletildi, iş ve işleyiş düzenlemeleri yapıldı. Geçmiş değerlendirmesi ve eleştirisi yapıldı, yayın politikası ve genel sorunlar ele alındı. Burada ben kısaca bazı sonuçlara değinmek ve duyurmak istiyorum.

Eksik bir özet sonuç da olsa şöyle:

Ankara bürosu çeviri, yayın ve meteryal sağlama konusunda yurtdışı penceremiz olmayı üstlendi. Yurtdışı ilişkileri yayınlar, enformasyon konularında Ankara büro ile direkt ilişkili olacak. Uluslarası etkileşimin önemi ortadadır, bu gereksinimi giderecek ekip çalışması böylece hazırlanmış oldu.

Devrim aylık periyodlarlda düzenli olarak çıkacak. Son sayılarda kazandığı biçimi toplantı katkılarıyla da geliştirererek sürdürecek.

Son üç ayda üç kitap yayınlamış olduk. Büroların ve özellikle yayınların ek mali külfeti ekonomik sorunları had safhaya getirdi. Geçici çözümlerin yerine kalıcı ve köklü çözümler üretilmek zorunda. Buna rağmen, asgari sorunların aşılması için azami katkının yapılması artık bir zorunluluktur. Devrim'e daha çok katkı diyoruz, ihmale tahammülü olmayan bir sürece girdik. Bu konuda olağanüstü duyarlılık bekliyoruz. İşlerimiz, kişisel sorunlarımızın önüne geçmiştir.

Tüm temsilciliklerimiz ve okurlarımızı direkt katkı ve sorumluluğu arttırıcı iş yükünü paylaşmaya çağırıyoruz.

Yükü birlikte kaldıralım.

Sevgiyle,

Mesut Hastürk

Zull ve kül düzeni

Kapitalizm bir sistem olmaktan öte egosu sermaye olan gerici ve çürütücü bir düzendir. Yaşatmıyor. Yalnızca işçi sınıfının kurtuluşu ile tanımlı bir sorun da koymuyor ortaya.Temelli bir varlık sorununu gündeme getiriyor.

Korkunç bir ölüm makinasının dişlileri insanları öğütüyor. Makina dişlileri yeterli olmazsa ateşe atılıp insan yakılıyor

Devlet parlamentoya onsekiz milletvekili göndermiş Kürt illerinin üstüne top atıyor. Bir evden üç-beş ölü çıkıyor

Polis insanları gözaltına alıyor, sonra yok ediyor. Burjuvazinin başbakanı Demirel kayıpların cebinde olmadığını söyleyerek cinayetlerin üstünü örtüyor. Kürt illerinde gazete temsilcisi insanlar öldürülüyor, kimi yakılıyor. Emperyalist Almanya, köle olarak götürdüğü Türk işçileri kovmak için ikiyüzlü politika sürdürüyor yıllardır. Milliyetçiliği kullanıyor, Hitler'i özlüyor ve yeni Hitler'ler türetiyor. Doğu Almanya'yı fethettikten sonra yıllardır kazanılmış hakları gerileten Alman burjuvazisi Türk işçileri sokağa ve ülke dışına atma politikasını ısındırıyor; sonuç: Kuşbeyinli yeni Hitlercikler "Yabancı " avına çıkıyor, çocukları kül ediyor.

T.C Kürt ülkesine giriyor bomba atıyor.

Neonazi Türk evini yakıyor.

Devlet-Kontra-Hizbul siyasi cinayetler işliyor. Gündem dağıtıcılarını yakıyor.

Asker'e zorla aldığı emekçi çocuklarını "Şehit" manipülasyonu altında toprağa gömüyor.

Devlet. İstanbul'da "Konya Mitingleri" düzenleyip tekbir getiriyor. Kan ve intikam isteği haykırılıyor. Valisi, emniyet müdürü, polis müdürü, bakanı topyekün savaş'ı cihada dönüştürmek istiyor. En Osmanlı hülyasını görüyor, en emperyal rüya içinde yaşıyor ve olan yine emekçi-işçi insanlara ve gençlerine oluyor. Otobüs garajlarında şovenizm ruhu ile asker sevkiyatı yapılıyor.

Korkunç bir ölüm makinasının dişlileri insanları öğütüyor. Makina dişlileri yeterli olmazsa ateşe atılıp insan yakılıyor.

Emperyalizm Balkanlar'ı da karıştırdı. Sırplar, Bosna-Hersek'le haksız ve iki ulus için de kanlı bir savaşın avantajlı tarafı olarak Bosna'ya zülüm uyguluyor. Bosna-Hersekli çocuklar, kadınlar, genç insanlar, yaşlılar kıyıma uğradı. Türk basını, kellesi koparılmış Sırp resimleri yayınlayarak (Bugün gazetesi) intikam şerbeti niyetine kan içilmesini öğütlüyor.

Devlet, parlamentoya onsekiz milletvekili göndermiş Kürt illerinin üstüne top atıyor. Bir evden üç-beş ölü çıkıyor.

Sırp mı, Alman mı, Bosnak mı, Hırvat mı, Ermeni mi, Kürt mü, Türk mü, Zenci mi, Abhaz mı suçlu? Ölen kim, öldüren kim?

İşte yeni köleci dünya düzeni bu, işte sosyalizmin enkazı üstünde yükselen değerler bunlar, işte ceset kokularından oluşmuş çürüyen dünya...

Şimdi, asıl şimdi insanlığın kurtuluşu emekçi-işçi ve ezilenlerin kurtuluşu süreçleri yakın duruyor. Biri diğerini gösteriyor.

T.C bölgesel güç gösterisini Balkanlar'a kadar uzatmaya çalışıyor, Kürtler'le yetinmeyeceğinin işaretlerini veriyor

Bu ay en güzel haberi, en çarpıcı yanıtı PETKİM'den aldık. Petkim işçisi fabrika işgaline ve giderek fabrikanın tüm faaliyetlerini durmaya kadar biçim olarak devrimci, içerik olarak kendiliğinden sınıf hareketini gerçekleştirdi. Yeni Köleci Dünya Düzeni'nin Türkiye parçasında verilecek en güzel yanıtın ışığını yaktı. Bu kış döneminde 170.000 işçi grev kararı aldı, bunu onbinlerce işçinin masalarda sürüklenen toplusözleşme dayatmalarının tıkanması izliyor ve yüzbinler grev kapısında. Eylül sonrası ilkkez destek grevleri deneniyor.

Yüzbinler Kürdistan özgürlük mücadelesinin kapısında.

Yüzbinler Nazi'lerin karşısında. Nazi'nin büyük ağabeyinin burjuva olduğunun da farkındalar. " Sorumlu ikiyüzlü iktidardır " sloganı atıyorlar. Almanya'nın Bremen kenti topyekün protesto içinde. Bremen sol'un kalesi.

Sol, insanlığı yakanların peşinde.

***

Türkiye bölgesel rolünü askeri güç gösterisi ile desteklemeye başladı. Askeri güç gösterileri, yalnızca Kürdistan İşçi Partisi önderliğindeki devrimci ulusal kurtuluş mücadelesi ve Kürtlerin yaşadığı tüm çemberi değil, aynı zamanda Balkanları da rol kapsamına almış durumda. Son bir ayda, İran-Türkiye-Suriye dışişleri bakanları düzeyinde görüşmeler yaptı. İlk etapta Anti-Kürt pakt gibi gözükse de bölgesel emperyalist rolün sözkonusu ülkeler boyutunda randevusu niteleğindeydi. ABD büyükelçisi aynı gün deli danalar gibi Ankara sokaklarını arşınladı ve ilk fırsatta Demirel'den hesap sordu. Takip eden günlerde Balkan Zirvesi yapıldı. TÜSİAD'ın amigolarından Ertuğrul Özkök, Türkiye Türklerin'dir gazetesinde yazdığı köşesinde " Balkan zirvesi'ne Yunanistan ve Sırbistan katılmıyor. Yunanistan bu zirveye katılmamakla adını Sirbistan'la birlikte karşı cepheye yazdırıyor." Aynı günlerde Orgeneral Güreş " Sırp hedefleri vurulmalı " diyor. " ABD gibi bir ülkenin liderliğinde, koalisyon gücü oluşturulması gereği üzerinde durdum. Tabi askeri otoriteye söylemek tek başına etkili olmuyor" sözleri de Güreş'in. Özal ise " Yurtta Sulh Cihanda Sulh " biçiminde özetlenen Kemalist dışpolitika tezinin geçersiz olduğundan sözediyor.

Özkök, Yunanistan'ı Sırp cephesine yolluyor. Emperyalist ülke medyaları olası bir Balkan Savaşı'ndan sözediyor. Bu kez Kosova kurban edileceğe benziyor.

Bugün, ölen öldürülen insanlar emperyalist kapitalizmin kurbanlarıdır Bunun dışında her şey koca bir yalan

Pentagon'un en etkili medyalarda gazete yazarları ve televizyon yorumcuları vardır. Bunlar, egemenlerin politikalarını resmi olmayan yollardan duyurur ve kamuoyona yayarlar,yine bunlar diğer ülke egemenlerinin de dolaylı iletişim kurma ve eğilim oluşturmalarında işlev görürler. Patronların beslediği bu medya papağanları resmi politikaların tartışma platformunu da oluştururlar. Türkiye'de, Özal, MİT, MGK ve TÜSİAD arasında bu tür ilişkileri olan köşecilerden biri de Özkök'tür. Üçünün de açıklamasını yanyana koyduk. Gayet açık.

Bu açıklamalar ve veriler, Türkiye egemenlerinin askeri güç konusunda da emperyalist eğilimini gösterme amacını ortaya seri - yor. Bu da kısaca, Balkanlar dahil bölgedeki her türlü savaş ve vahşet eylemi altında imza atılacağını gösteriyor. Kanun Kürt halkıyla sınırlı olmadığı, ama bugün Kürt halkının tarihsel neden-

Adriyatik kıyılarına Şırnak'a gider gibi gidilmiyor

lerle kurban edildiği biçiminde de yorumlanabilir. Güreş, ABD'nin ve batının yalnızca askeri otorite kararları ile yetinmediklerine üzülmüş görünüyor. Türkiye'de bu durum geçerli. Emperyalistlerin karar süreçleri siyasi ve ekonomik çıkar merkezlerinin oteritelerince ve eşgüdüm esasına göre ele alınıyor. Adriyatik kıyılarına Şırnak'a gider gibi gidilmiyor.

***

Pentagon'un maaşlı profesörü Fukuyama Tarihin sonunun geldiğini ilan etti. Teorik ve felsefi anlamda Kapitalizmin ebedi düzen olduğu ve artık insanlığın böyle bir sistemin çarklarına teslim olması gerektiği düşüncesi yatıyor. Nihai düzenin ya da amacın Komünizm olmadığını söylüyor. Yeni Dünya Düzeni'nin de isim babalarından olan sermaye profesörünün bu sözü ancak ve ancak mecazi anlamı olabilen bir sözdür. Nitekim, kapitalizm tarihin sonunu hazırlıyor, ancak içinde devinerek değil, hayata son vererek.

Son aylarda sosyalizmin çöküş ve çözülüş 'ünün ardından eski (eksi) komünistler ülkelerinde yeniden yönetim aygıtlarına yerleşmeye başladılar. Litvanya'nın bağımsızlığında parlayan işbirlikçe Landbergis'i hüsrana uğratan seçim sonuçları Demokratik İşçi Partisi 'ni yönetime ezici çoğunlukla getirdi. Başbakanlığa oturan Algirdas Brazuaskas, Rusya ile ticareti geliştirme ve İMF'den iyi koşullarda yardım vaadinde bulunmuştu. Tacikistan'da da yine komünistler tabir edilen eski'ler yönetime geldi. Roman - ya'da da İliescu. Bir çok ülkede İşçi Parti'leri oy çoğaltırken artan gericilik eylemlerine karşı da muhalif eylemlerde hissedilir bir artış görülmeye başlandı. Rusya Halk Temsilciler Meclisi toplantısı yapıldı. Yeltsin'in yeniden zaman kazandığı kongrede, kontrol hala parlemontoda. Bu arada, Rusya Anayasa mahkemesi SBKP'yi kapatan Yeltsin imzalı kararnamelerle ilgili aldığı kararlar "Parti" nin yeniden açık örgütlenmesine olanak sağlıyor. Sosyalistler için tecridi süreç kapitalizmlerde değil bizzat kendi topraklarında yaşanıyor olması dışında ilginç bir durum yok.

Tüm bu gelişmeler bir yeni devrim için bilgiden öte bir anlam taşımıyor. Sonuçta S[illegible]'nin " Barış içinde birarada yaşama " tezi sosyal-ekonomik,siyasal,askeri uzlaşmaya dönüşmüştür: Bu dönüşümün eski komünistlerin elinde olması çok da anlamlı değil. Adeta yıllar öncesi total politikalar paraçalanarak gerçekliğini sürdürüyor.

Bu panoramadan sonra, gerek konjontürel, gerek tarihsel eğilimler konusunda oldukça ipucu sağlayan veriler elde edilebiliyor.

Hiçbir vahşet ve zull düzeni, insanlığı yakarak ayakta duramaz. Kül içindeki köz, tarihin özüdür

Sonuçta, kapitalizmin, emperyalist çıkar mücadelelerinin, her türlü eşitsizliği farklılığı çıkar savaşında kullandığı, kendi iç çelişkilerini insanların yaşamlarıyla ödettirdiği bir egemenlik çağı sonsuz ve karanlık bir geleceği gösteriliyor ya da Türk burjuva egemenliğinin ebediliği'ni kanıtlanmaya çalışılıyor.

Polis devleti ve terörü bu tez için silah sıkıyor.

Hiçbir vahşet ve zull düzeni, insanlığı yakarak ayakta duramaz. Kül içindeki köz, tarihin özüdür.

Yaşasın komünist gelecek, yaşasın kurtuluş.

Yakma, sikkeliler ve kimlik

S. ÖNAL

"Evladı kerbelayık. Bi Hatayık, Ayıptır, Zulümdür. Cinayettir."

55 yıl önce Elazığ meydanında kurulan idam sehpasının üzerinde Seyit Rıza böyle haykırdı.

Öldürüldü...ve cenazesinden de korkularak yakıldı.

Seyit Rıza Dersim isyanının lideriydi., "kuracaksın sehpayı, sallandıracaksın bir kaçını, bak bakalım yapabileceklermi?" şeklinde özetlenen devlet politikasının ne ilk astığı, ne de son astığı kişiydi. Zülüm ve cinayetler sürdü...

Seyit Rıza'dan bu yana işlenen binlerce cinayete bir yenisi belki de bu yazıyı yazarken yenileri eklendi. 22 Kasım günü Özgür Gündem gazetesinin gönüllü dağıtımını yapan taksi şoförü Halil Adanır diri diri yakıldı.

1937'de Seyit Rıza asıldı ve cenazesi yakıldı. Cenazeyi yakmakla kim görevlendirildi. Bu önemli değil. 10 Lira karşılığı bu işi celladı yapmış olabilir. Ama emri veren kim. Bu önemlidir. Seyit Rıza'nın idam edilerek öldürülmesini ve cenazenin yakılması emrini yüksek yerlerdeki zatlar vermiştir. Yani devlet cinayetin sorumlusudur.

1992'de Batman'da diri diri yakılan Halil Adanır'ı yakanın kim olduğu da önemli değil. Apaçık ortada. Bir piyon. Nice benzerleri gibi bir piyon. Dünyanın her yerinde böylelerini bulmak, kullanmak egemenler için her zaman mümkün olmuştur. Bu piyon'un peşine düşmek, kim olduğunu merak etmek bu açıdan önemli değil. Önemli olan bu cinayeti kimin yaptırmış olduğudur. Bu da sır değil, Devletin sicili bu tür olaylarla o kadar şişkin ki Halil'in ölümünün üstünde hiç bir sis perdesi yok.

55 yıl arayla iki olayı binlercesiyle benzerliklerini bir yana koyarak ele aldık. Diri diri yakılma ve ölünün yakılması Cinayeti kimin işlediği veya işlettirdiği ise açıkça ortada; Devlet.

Yıl 1943 TC Alman Nazileri ile işbirliği yaparak Musevi asılı ve aranan komünistleri Nazilere teslim ediyor. Bu insanların akibeti ise biliniyor. Nazi toplama kamplarında fırınlarda yakılma, gaz odalarında boğulma, çalışma kamplarında ölesiye çalışma. Bu kişilerden hayatta kalan yok.

Yıl 1992 Almanya'nın Mölln kasabasında 2 çocuk, 1 yaşlı kadın Nazilerin evlerini kundaklaması sonucu yanarak öldü.

1943'te Nazilere teslim edilen museviler ve komünistler sonuç bu insanlar yakılarak öldürüldü. 1992'de ise 3.Türk Almanya'da Naziler tarafından öldürüldü hem de yakılarak.

Devlet II.Dünya Savaşı sırasında izlenen politikayı savundu. Hemde iğrenç demogojilerle. Bu "şerefte" Hikmet Çetin'e nasip oldu. Devlet Naziler'le işbirliğini unutturarak 3 Türk'ün yakılmasını kınadı. Dışişleri ve devletin etkin ve yetkin isimleri Nazilerin insanlık suçu işlediklerini açıklayarak, Almanya'yı insan haklarına sahip çıkmaya çağırdı.

Medyalar, TV'ler günlerce 3 Türk'ün öldürülmesini ve tırmanan Nazi vahşetini kınadılar. Olayı tiraj malzemesi yaptılar. Kısacası tek yönlü beyin yıkama yine işletildi.

Mölln'deki olaydan Batman'a uzanan bir köprü var. Bundan kaçınıldı. Mölln katliamdı, vahşetti. Bu tesbit doğruydu. Ama Batman'da diri diri yakılan Taksi şoförü Halil Adanır olayıda katliamdı.

Oysa devlete göre Batman da diri diri yakılan Halil Adanır olayı konuşulmaya dahi değmezdi, zaten "o militandı."

Olayları yan yana koyalım. Nazi toplama kamplarına gönderilen yahudiler ve komünistler. Sorumlu; Nazilerle işbirliği yapan T.C. Batman'da diri diri yakılan Halil Adanır olayı .Sorumlu: Devlet. Ve Almanya da yakılarak öldürülen 3 Türk. Sorumlu: Naziler.

Şimdi TC bu üç olaydan sadece birine karşı sesini çıkarmakta. Dün işbirliği yaptığı Nazileri, insanlık suçu işlemekle itham etmekte. Oysa Nazilere bunu derken devletin kurduğu veya kurdurduğu örgütlerden birinin piyonu Halil Adanır'ı diri diri yakmıştır.

Hiç bir fiyakalı söz, açıklama kim yaparsa yapsın katliamı örtbas edemez. Zaten olayları sıradan bir izleyici olarak izlemek istemeyen herkes bu gerçeği, çelişkileri bilince çıkarabilir.

Almanya'daki Nazi katliamı bir insanlık suçudur. Ama aynı günlerde Beyazit meydanında "devletin polisi" "kahrolsun insan hakları" diye slogan atmaktadır. Diyarbakır'da ise polis silahlarını ateşleyip "insan haklarını lanetlemektedir." Daha önce de Adana'da aynı olaylar tekrarlanmıştır.

Bu gelişmelere ve çelişkiye şaşmıyorum.Çünkü devlet insan haklarını sürekli demogoji malzemesi olarak, polisin silahlı eylemde ifade ettiği politikayı ise resmi düşünce olarak uygulanmıştır. Bu politikaya çifte standart bile denmez. 3'lü beşli standart denilebilir.

Öte yandan T.C'ye göre: Bosna-Hersek'te Sırpların katliamı, vahşeti insanlık suçudur. Ama Şırnak'ta, Kulp'ta, Hani'de, Cizre'de gerçekleştirilen katliam "vatanseverliktir."

Nazilerle işbirliği yapıp onlarca yahudiyi fırınlara gönderip öldürtmek "vatan çıkarına"dır. Mölln'deki olay insanlık suçudur. Böyle bir bakış TC'ye ne kadar da çok yakışıyor.

TC'nin apoletli, apoletsiz yetkilileri taraf olarak istedikleri olayı insanlık suçu, istediklerini, "insanlık gereği" diye tanımlayabilirler. Ama kendi bakış açılarının bilimsel ve tarihsel hiç bir önemi olmadığı gibi, halka da onaylatamazlar. İnsanlık suçu türlü türlü standartlarla değerlendirilemez. Katliamın, cinayetin, zulmün haklısı haksızı olmaz.

Tarihten verdiğimiz örneklerle, günümüzde ortaya çıkan olayları karşılaştırmaya, bir iki çarpıcı örneği değerlendirmeye çalıştık. Çok kısa ve sınırlı bir gezinti bile kurulduğundan itibaren TC'nin insanlık suçu işleyen bir mekanizmaya sahip olduğunu, dişlilerin insanlık adına tüm değerleri çiğnediğini, ezdiğini, yokettiğini, insan hakları ve insanlık suçu üzerine en az konuşması gereken hatta konuşacak hiç bir şeyi olmayan TC'nin savcı değil, yargılanması gereken sanık olduğunu gözler önüne serdi. Bu mekanizmanın bir yerlerini çekiştirmek,· dişlileri yağlamak, vitrini süslemek hiçbir şeyi değiştirmiyor.

TC'nin Kimliğini tanımlayacak olursak şöyle diyebiliriz. Nazi işbirlikçiliği, emperyalizmin uşaklığı, saldırganlık, samimiyetsizlik, şovenizm. Bu kimlik pratikte sövdüğü herşeyi yapan, övdüğüne söven, sövdüğünü de öven bir politikadır.

Seyit Rıza'nın Elazığ meydanın'da idam sehpasında haykırdığı gibi TC politikası "zulumdür. Cinayettir."

SİKKELİ GAZETECİLER

"Ez ve Yoket" lokal olarak uygulanan bu politika günümüzde yeni bir aşamaya tırmandırılmıştır. Artık hiç bir şey gizlenmiyor. Devlet tüm kurum ve kuruluşlarla iç savaşın hazırlıklarını yapıyor, kitle örgütlenmesini hızlandırıyor. Oysa 2 yıl önce duvarlar yıkıldığı zaman dünya da esen pembe rüzgarlara fazlasıyla kapılınmıştı.

Bu hava çok kısa sürdü. "Yeni dünya düzeni" güvensizlik, karmaşa ve iç savaşları getirdi. Dünya iki kutuplu halinden, daha yoğun toplumsal olaylara, ulusal mücadelelere sahne oldu, oluyor. Anakaranın neredeyse her bölgesinde iç savaşlar yaşanıyor. Böylesi bir dünya da herkes nasibine düşeni alacak. Türkiye'de Kürdistan ve azınlıklar sorunu ile yakın planda, toplumsal olaylara gebe yapısıyla daha uzun planda içsavaşa aday ülkelerin başında geliyor.

İçsavaş örgütlenir ve hazırlıklar yapılırken Türkiye'de "vatansaverler" ve "Vatan hainleri" gibi çok geniş bir tasnif yapılıyor.

Genel Kurmay Başkanı Doğan Güneş "Irak'ta ki sınır ötesi "Büyük taaruzu" devletin gözlüğü ile izleyen, gazetelerine, haber ajanslarına, TV'lere bu bilgileri aktaran "gazetecilere" "Mehmetçik Asker" sikkesi dağıttı. Kimi "gazeteciler" bu ödüle layık görülürken kimileri ise "Vatan haini" ilan edildi.

"Vatansever gazeteciler" bu ödülü alabilmek için gazetecilik değil, koruculuk yaptılar. Kalemleriyle hergün binlerce beyni taradılar.

Topyekün mücadele stratejisinde belirlenen ve tanımlanan görevleri yerine getirdiler.

"Vatan hainleri" ise başarılı "Büyük taaruzu" bozgunculuk yaparak "küçültmek" istediler. Zaten onların kimliği belli. " Bölücü hareketin militanlarıydı"lar.

Ama bunlardan biri vardır ki devletçiliğini tartışmak bile gereksizdi. Bu, M. Ali Birand'dı. Birand, sınır ötesi harekata Genel Kurmay gözlüğünün ötesinde bakmaya çalıştığı zaman askerlerin açıklamalarının tersine, hiçte "Büyük Taaruzun" söylenilen gibi başarılı olmadığını gördü. Örneğin "Osman Öcalan teslim oldu", "PKK silah bıraktı" yollu haberi, O.Öcalanla ekibindeki gazetecinin yaptığı roportajla yalanladı. PKK silah bırakmamış, Öcalan teslim olmamıştı. Olay buydu ama Genel Kurmay bu haberi yayınladı diye Birandı mahkemeye verdi. Eğer "vatanseverliği" bilinmese neredeyse oda "vatan haini" damgasını yiyecekti.

Genel Kurmay Başkanı Güreş elinde asasıyla dokunduğunu "Vatan haini" ilan edebiliyor. Kimini

de "Vatansever".

İşte bu mantalite ve değer ölçüleriyle "Mehmetçik Asker" Sikkeleri dağıtıldı. Aslında bu tür gösteriler ilk değil, arasıra tekrarlanır. Ben, ister kızıl ordu, ister beyaz ordunun gazetecileri sikkelerle ödüllendirmesine hep karşı olmuşumdur. Militarizmin vurucu gücü ordunun bir gazeteciyi nasıl ödüllendireceğini, değer ölçülerinin neler olabileceğini tahmin ötesi biliyorum. Bana göre birazcık onuru olan bu ödülü almaz. Hep bu tür sikke gösterilerinden midem bulanmıştır.

Ama sikke dağıtımında da Güreş haksızlık yapmıştır. Cephe gerisindeki "kalem korucuları"da sikkelerini almalıydılar. Bir Özkök, Çölaşan, Ekşi, Arcayürek, Mumcu, Doğan, Mengi ve niceleri... "Seferiniz hayrola", "güle güle asker", " kelle isteriz" şiarları ödülsüz bırakılamazdı.

Topyekün mücadele stratejisi "Vatansever" sikkeli "kalem korucularla" amacına doğru tırmanmaktadır. Hızlı bir iç savaş örgütleniyor. Sikkeli "kalem korucuları"da bu stratejinin ayaklarından biri olarak görevlerini layıkıyle yerine getiriyorlar. "Seferleri hayrola."

KİMLİK BUNALIMI

Türkiye'de milyonlarca insan çok kısa bir zaman dilimi içerisinde kırsal alandan metrepollere yerleşti. Metrepollerdeki insan nüfusu korkunç boyutlara ulaştı. Adana, İstanbul, İzmir, Bursa, İzmit, Antalya göç edilen yerleşim merkezleri oldular.

Ciddi bir istihdam sorunu artı metrepol yaşamına uyumsuzluk, bunlara bir artı daha ulusça diğer emperyalist ülkeler karşısında aşağılanma. Tüm bunlar yan yana gelince büyük bir kesimde kimlik bunalımı doğdu. Ben kimim? Sürekli zihinlerde cevap arayan beyinleri kemiren bir soru olarak yaşadı,yaşıyor.

Buna kimlik bunalımı diyebiliriz. İşte geride kalmış ama bu insanlara yabancı olmayan toprak, kan, dil bağı gibi değerler, onların ben kimim sorusuna cevap verdi.

Bu insanlara kendilerininde yabancı olmadığı çokça bilinen bu değerler bir kimlik "kazandırdı" ve "kazandırıyor". Sınıfsal çıkarları böylesi bir kimliğe uygun değil, ama bunun bilincine ulaşmak nice yıl daha kimliksiz kalmak gibi bir şeydir. Ve kolayından böyle bir yolu seçmeye çalıştılar, çalışıyorlar.

Aslında kimlik bunalımı sadece Türkiye'de değil, en gelişmiş ülkelerde dahi hortladı. Almanya'da dazlaklar ulusal değerlere sahip çıkıp üstün Alman ırkı felsefesini diriltiyorlar. Fransa'da Le Pen ve Avrupa'da faşizmin yeniden hortlamasının bir yönüde budur.

Kimlik bunalımını sağcı; Toprak, Din, Dil gibi değerlere sarılıp "aşılmaya" çalışılırken, bu değerlerle oluşan insan tipolojisi milliyetçi, yobaz, çağdışı bir görünümdedir. Bu kimliğe sahip insanlar karşıtlarını her zaman en kindar bir şekilde ezmeye çalışırlar. Nefret yüklüdürler. Uç noktalarda gezinir ve kendi dışındaki uluslara yaşam hakkı tanımazlar. Kendi ulusunun diğer uluslardan üstün olduğu düşüncesi ise en büyük saplantılarıdır.

Türkiye'de Kürdistan sorunuyla da birlikte bu düşünce kendine uygun bir ortam bulabilmiştir. Günümüzde "Türk ulusunun üstünlüğü" düşüncesi yeniden öne çıkarılmış, din ve dil motifleri örgütlenme alanlarının özgünlüklerine göre kullanılmaya çalışılmış ve devamla çalışılmaktadır.

Kürdistan'da 8 yıldır süren savaş ve savaşta askerlik yapan insanların şovenizmle dolu kulakları, beyinleri bu kimliğe en yatkın kişiler olmalarını sağlamıştır.

Ulusçuluk bir güç odağı olarak yaşarken, diğer yandan din motifiyle süslü, düzeni değiştirmeyi vaat eden RP'de milliyetçiliğe tüm alanı vermemiş bu ortamı"düzen değişikliği" gibi radikal söylemlerle değerlendirip gücünü arttırmıştır.

Meydanın yobazlara, faşistlere bu kadar boş bırakılmasında komünist hareketin cılızlığı rol oynamaktadır.

Türkiye'de komünist hareket çok sesli ve çok merkezli yapısını adeta bir kader haline getirmiştir.

Bu 80 sonrasının bir ürünü değildir. 80'e girilirken de bu görüntü vardır. 80 bir yerde kendinden öncekini devraldı ve devam ettiriyor.

Komünist hareketin bugünkü durumunu yaşatacak kaynaklar aslında kurudu. Mevcut durum dünyadaki çok merkezliliğin kendi orjinalimizdeki tükenmiş eski görüntüsüdür. Oysa Türkiye komünist hareketinde lafızda yadsınsa da bu gelenek yaşatılmaktadır. Böyle bir mantalite ve parçalanmışlıkla komünist hareketin işçi sınıfına öncülük edebilmesi mümkün değildir. Doğal olarak böyle bir objektif durum kimlik bunalımıyla yüz yüze kalmış milyonları bir yerde milliyetçiliğe , dinciliğe teslim etmeye götürmüştür.

Yaşanan kimlik bunalımında ulusçu, dinci bir kimliğin sınıfa kazandıracağı hiç bir şeyin olmadığını yazmak tek başına hiçbir şey ifade etmiyor. Bu insanları sosyalist bir kimliğe kavuşturmak için örgütlenmek, örgütlenmek, örgütlenmek gerekiyor.

Haluk Yurtsever'in "Türkiye'nin Dönemeci: Emperyalistleşme mi Sosyalizm mi" adlı kitap çalışmasından bir bölüm yayınlıyoruz:

Ekonomik mücadele ve sendikalar

HALUK YURTSEVER

Türkiye işçi sınıfının siyasal örgütlenme ve önderlikten yoksun olduğu çok sık yinelediğimiz bir gerçektir. Peki işçi sınıfının ekonomik-sendikal örgütlenmesi ve örgütleri açısından durum çok mu farklıdır?

Kuşkusuz siyasal örgütlenme ile sendikal örgütlenmenin içerikleri de işlevleri de farklı.

Bütün kapitalist ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de milyonlarca işçinin üye olduğu sendikalar var ve çalışıyorlar. 1982 Anayasa'sının çizdiği dar çerçeveye rağmen toplu sözleşme, grev ve benzeri sendikal haklar kullanılabiliyor. Ama hem Türkiye'de hem de dünyada ekonomik mücadele ve sendikalar da dar bir geçitten geçiyorlar.

Sendikalar, özellikle kapitalist gelişmenin başlangıç dönemlerinde, işçilerin dağınıklık ve çaresizlikten sınıf örgütlerinin ilk biçimlerine geçişini anlatan dev bir adımdı. (1)

Tarihsel süreç içinde sendikaların rol ve işlevleri de değişti. İşçi sınıfının devrimci partisinin ortaya çıkması, sınıf savaşımının birçok ülkede iktidar için savaşım biçimini alması, dünya kapitalist sisteminin iç gelişmeleri, Ekim devrimi ve Sos - yalist Blok'un oluşması vb. etkenler sendikal hareketin farklı sendikal anlayışlar temelinde ayrışmasına neden oldu.

Batı Avrupa ülkelerindeki İngiliz tipi tradeunionculukla, Alman Sosyal Demokrat Parti'sinin geliştirdiği reformcu sınıf sendikacılığı anlayışları işçi sınıfının ekonomik koşullarının iyileştirilmesinde yadsınamaz bir rol oynadıkları gibi, sosyal demokrat siyasetlere kitle tabanı sağlamakta da üzerine düşeni yaptılar.

Zamanla, sınıf özelliklerinden de uzaklaşarak bürokratik bir kastlaşmaya ve bozulmaya uğrayan sendikalar emperyalist stabilizasyonla birlikte kapitalist düzenin vazgeçilmez unsurları oldular. Aynı dönemde, Batı Avrupa tipi sendikal örgütlenme ve hareket geleneği olmayan emperyalizme bağımlı ülkelere ise "partiler üstü" etiketiyle Amerikan tipi gangster sendikacılık ihraç edildi. Türk-İş Amerikalıların öneri ve desteğiyle kurulan bu tipte bir sendikadır.

II. Enternasyonal kökenli pembe sendikacılık hareketi, evrimleşerek sosyalizmden kesin bir kopuş yaşayan sosyal demokrat partilerin kontrolünde üyelerinin mesleki-kesimsel çıkarlarını, kendilerinin de bir parçası haline geldikleri tekellerin yönetim katlarında ve tekelci karların sağladığı olanaklar ölçüsünde kollayan bir sendikacılığa dönüştü. Avrupa Sendikalar Konfederasyonunun bu sendikal hareketin üst örgütlenmesi olduğu söylenebilir.

II. Enternasyonal partileri ise sosyalist ülkelerdeki sendikaların da içinde yer aldığı yeni türden bir sendikacılık anlayışı geliştirmeye koyuldular. Dünya Sendikalar Konfederasyonu (DSF) ye varan süreç böyle başladı. Kapitalist ülkelerde Fransa, İtalya ve kısmen Portekiz'de komünist partilerinin yönetiminde ve tabanında etkin olduğu sendikalar sosyalizm hedefini ve sınıf partisinin önderliğini yadsımayan sendikal örgütlenme örnekleriydiler. Bu sendikacılık ekolünün de dünyadaki çeşitli sendikalar üzerinde etkisi oldu. 1970'li yılların DİSK'i, DSF çizgisinde bir sendikaydı ve DSF'den destek ve güç alıyordu. Bu sonucu sendikacılık ekolü Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinde sosyalizmin çözülüşünden sonra etkisini önemli ölçülerde yitirdi.

Görüldüğü gibi, artık sendikal hareketin de yaşanmış bir tarihi var. Bu tarih, sendikaların da kuruldukları günden bugüne başkalaşım geçirdiklerini gösteriyor.

Ama ne olursa olsun, sendikalar ekonomik savaşımda vezgeçilemeyecek işçi örgütleridir. Bu nedenle, sendikalar sınıfın savaşımı ve gelişmesi açısından her zaman önemlidir ve Türkiye sendikacılık hareketinin içinden geçmekte olduğu sürecin somut çözümlemesini yapmak gereklidir.

Türkiye'de sendikal hareketin bugün karşı karşıya olduğu birçok sorun var. Bunların en kritik ve ötekilerin de kaynağı olanlarını çekip çıkarmak, onlar üzerinde yoğunlaşmak gerekiyor.

1. SENDIKASIZLAŞTIRMA

12 Eylül sonrasının belirgin özelliklerinden biri işçi sınıfının *sendikasızlaştırılmasıdır*. 12 Eylül'den önce Türkiye, sendikalaşma oranının dünya standartlarına göre de oldukça yüksek olduğu ülkelerden biriydi.

1980'de Türkiye'de 733 sendikaya bağlı 5 milyon 721 bin 74 üye işçi olduğu hesaplanıyordu. 1983'de sendikaların sayısı 90'a, sendikalı işçi sayısı ise 1 milyon 422 bin 271'e düştü. (2)

1991 Ocak ayında sendikalı işçi sayısı 2 milyon 76 bin 579 olarak görünüyor. (3) *Teori* dergisi Haziran 1992 tarihli sayısında sendikalı işçi sayısının 1,5 milyonun altına itildiğini yazdı. Sendikalı işçi sayısındaki düşüşler özellikle 1980 ile 1983 arasındaki düşüş korkunçtur.

1983'ten sonra sendikalaşmada yeni bir tırmanış başladı. Ama sendikalı işçi sayısının en yüksek düzeye vardığı 1991'de bile toplam üye sayısı 1980'dekinin yarısına ulaşmadı. 12 Eylül'ün bir *örgütsüzlendirme* saldırısı olduğu bu rakamlardan da belli. İşçi sınıfının sendikasızlaştırılması son derece ciddi boyutlardadır.

Sendikalı işçi sayısındaki düşmenin önemli nedenlerinden biri Eylül rejiminin DİSK ve bağlı sendikalarını kapatmasıdır. Ancak, burjuvazi yalnız kapatma ve yasaklama yoluyla değil, daha birçok "önlem"le kapsamlı bir sendikasızlaştırma programı uygulamaktadır. Sendikasızlaştırma siyasetinin en önemli araçlarından biri toplu işten çıkarmalarıdır. Netaş grevinden bu yana bütün önemli işçi eylemlerinin arkasından tensikatlar geldi. Bunun dışında taşeron eliyle işçi çalıştırma, sendika kapsamı dışındaki personel sayısının ve sözleşmeli personel sayısının büyük miktarlarda artırılması, askerlik görevlerinin kamu işyerlerinde yaptırılması, öğrenci ve askerlerin sendikaya üye olmalarının yasaklanması, yeni işçi alımında sendika üyesi olmamayı koşul koyma vb. yöntemlerle yeniden yükselmeye ve bütün çalışanları sarmaya başlayan sendikalaşma eğiliminin önünü kesmek istiyorlar.

2. SENDİKALARI İŞLEVSİZLEŞTİRME

Sendikalar işçi sınıfının ekonomik-demokratik çıkarların savunması, çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirme savaşımı vermesi gereken örgütlerdir. Sermaye ile emeğin karşılıklı ilişkilerinin savaşım-uzlaşma çerçevesinde düzenlenmesinde emek cephesini temsil eden, legal yığınsal kuruluşlardır.

Sendikalar, işçilerin ekonomik savaşım aracı olduğu için *sınıf örgütleridir*, bu savaşımı düzenin kuralları içinde ve sonunda uzlaşmayla yürütmek zorunda oldukları için *düzeniçi* örgütlerdir. Yöneticileri ve çizgisi ne olursa olsun bütün sendikalar sınıf örgütleridir ve hiç "uzlaşmayan" bir sendikacılık da düşünülemez. Sendikaların bir işlevi ekonomik savaşımsa, öteki işlevi de sınıfın tepkilerini yumuşatma ve düzen içinde tutmadır.

Türkiye'de sendikal hareket bugün bu işlevlerin ikisini de yerine getirmekte zorlanıyor.

Bir kez, 12 Eylül hukuku sendikalaşmayı olduğu kadar sendikaların savaşım olanaklarını da kısıtladı. Yüksek Hakemler Kurulu, Devlet Denetleme Kurulu ve tek sendika Türk-İş üçlüsüyle sendikal hareketin devletin doğrudan denetiminde korporatif bir kanala sokulması planlandı. Sendika yöneticisi olmak, bürokrat sarı sendikacıların durumlarını sağlamlaştıracak koşullara bağlandı. Grev yasağı sınırları keyfi yorumlara çok açık biçimde genişletilirken Bakanlar Kurulu'na istediği zaman grevi erteleme yetkisi verildi. Dayanışma grevi, dayanışma aidatı, toplu grev gözcülüğü yasaklandı. Toplu sözleşme yetkisinin işkolundaki işçilerin %10'unu üye yapan sendikaya verilmesi; toplu sözleşme yapmaya kimin yetkili olduğunu ise Çalışma Bakanlığı'nın karara bağlaması sendika seçme özgürlüğünü yok etti. Yüzde on barajı bir yandan tabandan gelebilecek alternatif sendikal örgütlenmeleri önlerken, bir yandan da saltanatlarının devamı önemli ölçüde bu tür yasal payandalara bağlı sendika ağalarına karşı demoklesin kılıcı olarak kullanılıyor.

Türk-İş ve DİSK, bu iki sendika yöneticilerinin sınıfsal siyasal kimliği ve benimsedikleri sendikacılık anlayışı çerçevsinde işçi sınıfının ekonomik savaşımını doğru ve militan çizgide yürütecek durumda değiller

1986'dan sonra, özellikle de 1989'dan bu yana canlanan işçi eylemlilik ve savaşımı sendika yönetimlerinin pek az ayrılığıyla ekonomik savaşıma önderlik bir yana engel olmaya çalıştıklarını ve bu engelin ancak tabandan gelen işçi insiyatifiyle aşıldığını gösterdi. Sendikalar ancak, Toplu Sözleşme ve Grev Komiteleri, işten atılan işçilerin oluşturduğu direniş komiteleri ve işyeri komitelerinin ve işçi tabanının arkadan itmesiyle harekete geçirilebildiler.

İşçi tabanı sendikacıları belki de tarihin ilk kez bu kadar büyük bir güvensizlik gösteriyor. Tekelci sermaye ise bugün düzenini eskisi gibi tehlikede

görmediği için her durumda bir bedel ödemek zorunda kalacağı sendikal örgütlülüğe yaşamsal bir ihtiyaç duymuyor.

TüRK-İŞ Mİ, DİSK Mİ?

Türk-İş ve DİSK, bu iki sendika da yöneticilerinin sınıfsal-siyasal kimliği ve benimsedikleri sendikacılık anlayışı çerçevesinde işçi sınıfının ekonomik savaşımını doğru ve militan çizgide yürütecek durumda değiller.

Türk-İş tam bir devlet sendikasıdır.

Eski DİSK tarihe karışmıştır, "Çağdaş ve Şeffaf" sendikacılığı savunan yeni DİSK ise tipik, üstelik tabansız bir Batı Avrupa sendikası olma yolundadır. DİSK'in 18-19 Ocak tarihlerinde yapılan 8. Genel Kurulunda DİSK Yürütme Kurlu'nun dağıttığı "8. Genel Kurul Belgeleri" başlıklı broşür eski DİSK'e veda bildirisi niteliğindeydi. Bu broşürde DİSK'in önüne "sınıfların birarada özgürce yaşayacağı" "işçilerin Avrupasının yaratma" amacı konuluyordu. DİSK'te "yeni düşünce"yi döneklerin üstleneceği anlaşılıyor. Bunlar, "üretim sürecindeki bilgisayarlaşma" gibi büyük sözlerin arkasına sığınarak sendikaları "soyut düzen eleştirisini bir yana bırakıp içinde müzakerecileri bulunduran bir hizmet kurumu" olmaya çağırıyor; tekelci burjuvazinin küçük ücret artışlarını bile sorun yaptığı bir dönemde, "sayınen ücret zammını savunmanın yanlış" (4) olduğunu ileri sürerek en uzlaşmacı sendikacılarla aynı çizgiye düşüyor.

Yöneticilerinin izlediği tutum açısından yalnız Türk-İş değil, DİSK de DYP-SHP hükümetinin dümen suyundadır. 10-15 milyonluk maaşları, yollukları, makam arabalarıyla ve başka bağlarla sermaye düzenine bağlanmış olan sendika patronları işçi sınıfın sendikal mücadelesi açısından kurtulunması gereken asalaklardır.

"Türk-İşte birleş!" ya da "DİSK'e gidelim!" çağrılarının ikisi de işçi sınıfı hareketinin önünü açmıyor. Sendika değiştirme çağrısı sorunun özünü kavramayan bir çağrıdır. İşçi sınınfının çok büyük çoğunluğu Türk-İşte toplanmıştır.. *Sendikal savaşım ve calışmanın esas alanı Türk-İş gövdesidir.* Bu noktada bir tercih durumu yoktur. Bu büyük gövde içinde devrimci işçilerin insiyatifinde bir sendikal seçeneği, programı, belgileri, kadroları ve kavgasıyla mayalandırmak, geliştirilecek ana istemler temelinde DİSK, Hak-İş Konfederasyonları ve bağımsız sendikalarla da ilişkiler kurmak, bu sendikalara bölünmüş milyonlarca işçiyi ortak hedefler temelinde harekete geçirmek, önce eylemde, giderek de aynı sendika konfederasyonunda birleştirme hedefi gütmek gerekiyor.

Türkiye sosyalist hareketinin sendikalar sorununda izlediği ve izlemekte olduğu, ilkeli ve stratejik olmaktan çok konjonktürel siyaset anlayışını terketmesi gerekiyor. Solun çeşitli kesimlerinin bu soruna yaklaşımları ayrı ayrı, ya da kaba bir genelleme içinde incelenmeden, dünden bugüne egemen ya da egemen olmasa da olumlu olumsuz anlamda tipik eğilimler hakkında kısa bir değerlendirme çerçevesinde şunlar söylenebilir.

1960'lı yıllarda TİP, 1970'li yıllarda da TKP ve zaman içinde onu tekrarlıyan başka birçok örgüt eliyle, sendikayla partiyi birbirlerinin yerine ikame eden, sendika kuyrukçusu, ekonomist siyasetler izlendi. TİP'te "işçi" kotası vardı ve bu kotaları sendikacılar dolduruyordu.

TKP, işçi sınıfı "içindeki" bütün etkinliğini sendikaların üst yönetimindeki konumlara dayanarak geliştirdi ve daha sonraki dönemde de sendikalardaki konumları korumak ve geliştirmek başlı başına bir amaç oldu.

70'li yıllarda, tepkici bir sendikal muhalefet darlığını aşamayan çıkışları dışında tutarsak sınıf yönelimli bütün siyasetler, sendika yönetimlerini ele geçirmeyi, hatta örgütlerin uzantısı sendikalar kurmayı ve yönetimlerini aldıkları sendikaları öteki sosyalistlere kapatmayı bir siyaset kuralı haline getirdiler. Bu yaklaşım Türkiye sendikal hareketini en güçlü olduğu ve sosyalistlerin en etkin olduğu bir zamanda böldü ve zayıflattı.

1980'den sonra çok kısa bir dönem, İspanya "işçi komisyonları"nı örnek alan "illegal sendikacılık" tartışmaları yapıldıysa da bunlar uzun sürmedi. Darbeden sonraki ilk yıllarda, sınıf içindeki gücünü, hatta ilişkilerini yitiren solun ekonomik mücadele ve sendikal harekete herhangi bir müdahalesinden söz edilemez. Bu ilk şaşkınlık döneminin hemen ardından sendikal "hedef" gösteren birbirine zıt iki çağrının da işçi sınıfı ve sol hareket üzerinde herhangi bir etkisi olmadı. Bunlardan biri, işçi sınıfının sendikal birliğini sağlamak için işçileri "zaten gitmekte oldukları" Türk-İş'te birleşmeye çağırıyor, işi "Şevket Başkan" dalkavukluğuna kadar götürüyor; öteki de "DİSK'in şiddetle savunulması gerektiğini, sosyalizmin sınıfla çakışmasının ancak bu kulvarda gerçekleşeceğini" (5) ileri sürerek eski DİSK yöneticilerinin desteğiyle 1974'lerde TKP'nin yaptığını yapmaya çalışıyordu.

Gelişmeler işçileri geçmişte önemli olan ama bugün aynı rolü oynaması düşünülmeyecek DİSK'e, ya da Türk-İş'e çağırmakla hiçbir şeyin çözülemeyeceğini gösterdi.

1986 ve özellikle 1989 işçi eylemlerinde ve sonrasında işçi hareketinin içinden yeni örgütlenme nüveleri fışkırmaya başladı: Toplu Sözleşme ve Grev Komiteleri, İşyeri Komiteleri, Kurultay tipi örgütlenmeler, Erdemir'de olduğu gibi işten atılan işçilerin kurduğu geçici komiteler biçiminde eylem komiteleri oluştu. Sosyalistler ve devrimciler haklı

olarak dikkat ve ilgilerini, sendikalar dışında ortaya çıkan bu örgütlenmelere çevirdiler. Ne var ki, bu çeviriş, özellikle İşyeri Komiteleri örneğinde yer yer sendikaların, yer yer partinin işlevlerini üstlenecek iyi tanımlanmamış bir "model" arayışını da güçlendirdi. Eylemli işçi dalgasının nisbi bir durgunluk içine girmesiyle birlikte de, varlığını ve canlılığını eylemli savaşımdan alan bu komiteleri yaşatmak ve geliştirmek mümkün olmadı. İstanbul'da büyük emeklerle sürdürülmeye çalışılan "İşçi Kurultayı Hareketi" sol gruplar tarafından o yana bu yana çekiştirilen bir gruplararası rekabet platformuna dönüştü ve kadükleşti.

Burada amacım tekil öneremelerin kazanım ve zaaflarını tartışmak değil. Özellikle eylemlilikle bağlı komiteler, birer yaratıcı örgütlenme biçimi olarak sınıfın bilincine girmiştir. Çok büyük kazanımdır. İşçi hareketinin bir dahaki yükselişinde yeniden bilinçli müdahalenin de katkısıyla daha güçlü biçimde ortaya çıkacaklardır. Bu komiteleri sendikaların yerine geçirmek gibi bir eğilim ise son derece yanlıştır.

Sendikalar sermayenin saldırısına karşı savaşımda en geniş ve etkili sınıf örgütlenmeleri olmaya devam ediyorlar.

Sermayenin Yeni Saldırısı

Bu kitabın ana tezlerinden biri, önümüzdeki dönemde, sermayenin emperyalistleşme serüveninin kritik sorunlarını sınıf mücadelesi araçlarına başvurarak çözmeyi deneyeceği ve kavganın sertleşeceğidir.

Sermayenin emeğe saldırısının sivri uçları bellidir.

1. *Tekelci Sermaye, Türkiye kapitalizminin ucuz işgücü avantajını korumak için elinden gelen herşeyi yapacaktır.* Bu konuda hergün gazetelerde çıkan onlarca örnekten birini alarak sermayenin yaklaşımını özetlemek mümkün. İstanbul Sanayi Odası Başkanı Memduh Hacıoğlu, *Milliyet*'teki "Tatil Sohbeti"nde şunları söyledi:

"Bugün Türkiye'de istihdam politikası yok. Ekonomik istihdam olması lazım. Ekonomik ücret olması lazım."

"-Nedir ekonomik istihdam? Ucuz işgücü mü?"

"-Pazar ekonomisine uygun rekabet edebileceğimiz rakamlar ve maliyetler demek. Bakın Batı Avrupa'ya...Macaristan ve Çekoslavakya hemen Avrupa'ya entegre oldu. Bütün yabancı sermaye oraya gitti. Üretimleri arttı, sorunlarını halletti. Nedir başarının sırrı diye araştırdığımızda görüyoruz ki, bugün en kalifiye işçi Çekoslovakya'da olsun, Macaristan'da olsun maksimum aldığı para 200 Dolar. Adam Batı kalitesinde işçiliği Batılı sermayelere üçte bir fiyatına teklif ediyor. Türkiye'de bu kargaşa var. Bugün en önemli sektör tekstil söktörümüz ihracatta. Biliyormusunuz ki, tekstil sektöründe ücretler 800-850 dolara çıktı. Nasıl rekabet edeceğiz?" (6)

Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkeleri eskiden kapitalist Batı'yı kendi işçi sınıflarına sağladıkları ekonomik hak ve olanaklarla bir çeşit basınç altında tutarlardı. Şimdi asgari ücretin altında çalışmaya hazır işsizin çalışan işçinin ücret düzeyini geri çekmesi türünden kötü örnek oluyorlar. Kötü örnek olmaları bir yana, sosyalizmin çözülüşünden sonra bütün kapitalist ülkelerde kazanılmış sosyal hakların budanmaya başlanması, sosyalizmin en eksikli ve sorunlu haliyle bile sermayenin saldırısına hem de dünya ölçeğinde ket vurabilmiş olduğunu gösteriyor. Neyse; işin Hacıoğlu'nun sözlerinin çağrıştırdığı bu yönünü bırakıp konumuza dönelim.

Bugün sermayenin saldırısına karşı ilk savunma hattını ekonomik sendikal mücadele alanında kurmak gerekiyor

Yine *Milliyet*'teki, "ihracatın lokomotifi hız kesti" başlıklı bir haber yorum yazısında da, Türkiye'nin ihracatta en iddialı olduğu tekstil sektörüyle ilgili olarak şunlar söyleniyor:

"İşçi ücretleri ve diğer maliyetlerdeki artış sektörü zorluyor. En çok istihdam sağlayan sektörlerin başında gelen tekstil ve konfeksiyon son zamanlarda işçi ücretlerindeki artış nedeniyle ihracatta 'ucuz emek' avantajını yitirmiş durumda." (7)

Bu ve benzeri açıklama ve tartışmaların açıkça gösterdiği, tekelci sermayenin işçi sınıfının son yıllarda çetin savaşımlar sonunda ücret artışlarından ciddi biçimde rahatsız olduğu ve yeni sözleşme döneminin sert geçeceğidir. Sermaye, işçi sınıfının eylem gücünü göstermesi durumunda çekileceği son sınırı, enflasyonla reel ücretlerin aşağı çekilmesinin devam edeceği bir nokta olarak belirlemiş bulunuyor.

2. *Toplu işten çıkarmalar gündemdedir.* Sanayinin modernizasyonu ve KİT'lerin özelleştirilmesi büyük işçi kıyımının birbirine bağlı iki önemli gerekçesi, aynı zamanda tekelci sermayenin programının temel taşıdır.

Emperyalistleşme yönelimi içindeki tekelci burjuvazinin en temel sorunu teknolojik gerilik ve bağımlılıktır ve bu sorunun kısa erimde köklü bir çözümü de yoktur. Köklü çözüm hemen mümkün olmasa da, bir teknolojik yenilenme programını uygulamaya başlamak zorundalar. Bunun ilk sonucu ise yığınsal işten atmalardır. Teknolojik yenilen-

me KİT'lerin özelleştirilmesine bağlanıyor ve yine hergün herkesin tekrarladığı rakamlara göre, özelleştirmeyle birlikte 300 bin civarında işçinin işten atılması "gerekiyor". Çalışma Bakanlığı'nın hazırlattığı, kamuoyunda "İş Güvencesi Yasası" olarak bilinen ve hükümet programındaki "İLO standartları" uymaktan öteye hiçbir ek güvence de getirmeyen taslağa sermayeden hemen, ortak ve şiddetli tepkiler geldi. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), Türkiye Sanayi ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB) tarafında hazırlanan ortak deklerasyonda tekelci sermaye taslağa karşı tutumu şu sözlerle açıkladı:

"Bu taslağın tümüne şiddetle karşı olduğumuzu ve kabul edilmemesi için sonuna kadar mücadele etmeye kararlı olduğumuzu Türk kamuoyuna duyururuz... Bu taslak gerçekleşirse yürürlüğe girmeden önce, kısa vadede, çok sayıda işçinin işini kaybetmesine, yeni istahdam yaratıcı projelerden vazgeçilmesine, yeni yatarımlarda işgücü yoğun projelerin iptaline ve giderek sermaye-yoğun teknolojilere kayılmasına kaçak ve geçici işçi kullanma eğiliminin artmasına, işçi tasarrufu sağlayıcı tedbirlere ağırlık ve öncelik verilmesine, kısaca, istihdam imkanlarının önemli ölçüde daralmasına neden olacaktır.

"Taslak, özel girişimciliğe de büyük darbeler vurarak, serbest piyasa düzenini işlemez hale getirecektir." (8) Bu açıklama, sermayenin konuya verdiği önemi kuşkuya yer vermeyecek biçimde ortaya koyan küstah ve tehditkar bir açıklamadır. Sermayenin büyükleri aba altından sopa gösteriyor, eski sözle, şecaat arzederken sirkatlerini dile getiriyorlar. (*) Taslağa bağlı ve şartlı olarak sayıp işçilere gözdağı verdikleri önlemlerin hepsini çoktan programlarına almış bulunuyorlar. Bu taslak gerçekleşse de gerçekleşmese de bir çok işçi işini yitirecek, yeni yatırımlar teknoloji yoğun olacak, daha çok kaçak işçi kullanılacaktır vb. Bu açıklamalarla daha şimdiden kamuoyunu hazırlıyor, "bizden günah gider" tavrıyla işçileri ve yasayı savunabilecek SHP'lileri tehdit ediyorlar. Yasanın çıkmasını önleyebilirse hem ellerini kollarını bağlayacak bir engelden kurtulmuş, hem de güç gösterisi yapmış olacaklar.

3. *Bu ekonomik saldırıya baskı ve terör eşlik edecektir.* Demirel hükümeti bir yandan "demokratikleşme", "konuşan Türkiye", "Örgütlü ve hak arayan toplum" demogojilerini sürdürürken bir yandan da işçi eylemlerini en sert polisiye önlemlerle durdurmaya çalışıyor. Tuzla Cam direnişi, İzmir Belediye işçilerinin Ankara yürüyüşü, Yurtiçi Kargo direnişi ve sendikalaşma hakkı isteyen memur eylemleri sırasında yapılanlar bundan sonra yapılacakların habercisidir. İşçi hareketinin "baba"nın "demokrat" davranacağına ilişkin hiçbir illüzyona kapılmaması ve hazırlıklı olması gerekiyor. Yeni bir Zonguldak'ın yeni Mengen barikatlarıyla karşılaşacağı hesaplanmalıdır.

Emek Cephesinin Direnme Hattı ve Karşı Hedefleri

Bütün bunlara karşı ne yapmalı?

Bu soruyu olabildiğince net yanıtlar vermek gerekiyor. "En iyisini işçiler bilir" gibi dalkavukça bir mantıktan değil, öncü işçi kollektiflerinin son zamanlardaki açıklama ve önerilerinden çıkarak, en net ve en doğru yanıtları sınıf öncülerinin bulacağına inanıyorum. Burada yazılanlar, bu işçilerin farklı zaman ve yerlerde formüle ettikleri istemleri bazılarının sivriltilip genelleştirilmesidir. Önümüzdeki savaşım döneminin tutulacak ana halkaların ne olması gerektiğiyle ilgili önerilerimi geliştirmek istiyorum.

Bugün sermayenin saldırısına karşı ilk savunma hattını ekonomik-sendikal mücadele alanında kurmak gerekiyor. Sendikalara ve ekonomik savaşıma burun kıvıran keskin tavırlar bugün her zamankinden daha zararlıdır.

Öncü işçiler, sosyalistler "*bir tek sandikasız işçi kalmasın, tüm çalışanlar sendikalara, sendikalar bizimdir!*" belgisiyle sendikalara üye olma seferberliği açmalıdırlar. Her işçi çalıştığı fabrika ya da işkolundaki en büyük sendikaya üye olmalıdır.

Sendikalara üye olma seferberliği tekbaşına fazla bir anlam taşımıyor. Sendikal mücadele alanının emeğin ilk savunma hattı olabilmesi ancak ve ancak işçilerin sendikalara ve kendi sorunlarına *sahip çıkmalarıyla* mümkündür. Sendikaların ve sendikal savaşının önemini vurgu ve sendikalaşma çağrıları satılmış sarı sendikacıları sergileme kampanyaları ile birleştirilebilmelidir. Sendikalar sendika ağalarının çiftliği değildir. İşçilerindir. İşçi kitlesinin bilinçli ve aktif olarak sahiplendiği hiçbir sendika uzun süre sendika ağalarının elinde kalamaz. Bu asalaklardan hemen kurtulmak hukuksal, mafyasal bin türlü nedenle kolay değildir. Ama bunlara rağmen sendikalar *çalıştırılabilir* ve çalıştırılmalıdır.

1991 yaz eylemlerinin en yaratıcı yanı, işçi tabanının eylemleri alttan dayatması ve sendika yönetimlerini bu eylem çizgisini izlemeye *mecbur* etmesidir. Öncü işçiler bu eylemler sırasında sarı sendikacılardan birşey beklemediler; eylemlerin itici enerjisini kendileri ürettiler; ama sendikaları terketmek, sendikasız bir mücadele etmek gibi çocukluklara da düşmediler. Öncü işçiler, yalnız eylem zamanlarında değil her zaman sendika binalarını doldurmalı, hiçbir toplu sözleşme, hiçbir önemli

(*) Aslı "Şecaat arz edereken merd-i kıptı sirkatin söyler" olan bu söz, birinin yiğitliğini göstermek isterken hırsızlığını itiraf etmesi anlamına geliyor.

karar işçilerin onayı alınmaksızın imzalanmamalıdır. *Sarı -uzlaşmacı sendikacılar işçilerden, devletten korktuklarından daha çok korkar hale getirilmelidirler.*

Kısacası, önümüzdeki dönemde ekonomik savaşımın başarısı işçilerin örgütleri ve sorunları üzerinde söz, karar ve insiyatif sahibi olmalarına bağlıdır. Türkiye işçi sınıfı bugün, sendikacılara duyduğu güvensizlik ve kendine duymaya başladığı güvenle artık kendi göbeğini kendisinin kesmesi gerektiğinin daha çok bilincindedir. Böyle bir bilincin geliştiğinin küçük ve özlü örneklerinden birinde, değişik işkollarından işçilerin Permatik greviyle dayanışma amacıyla yayınladıkları bildirisinde şunlar söyleniyor:

"Mücadelemizin başarısı öncü işçilerin, yol gösteren işçilerin birliği sayesinde mümkündür. Ama bu yetmez. İşçiler alınan kararlarda söz sahibi olmalıdır. Eğer işçiler alınan kararda söz sahibi olmazsa, bu kararın uygulanması sağlıklı olmaz.

Türkiye imalat sanayinin işgücü ihtiyacı, çalışma saatlerinin kısaltılmasıyla yaratılacak yeni istihdam kapasitesi üzerinde somut araştırmalar yapmalı, iş saatlerinin kısaltılması hedefli bir savaşım örgütlenmelidirler

Son sözü söyleyecek olan işçi çoğunluğu olmalıdır." (9) Yalın bir anlatımla, işçi demokrasisinin can damarı olan söz ve karar hakkının, katılımcılığın altı çiziliyor.

Sendikacılardaki dejenerasyon ve mesleki defermasyonun en önemli nedenlerinden biri, bu insanlara sağlanan maddi-manevi ayrıcalık ve olanaklardır. İşçi hareketi bu ayrıcalıkların kaldırılmasını acil bir sorun durumuna getirmelidir. *Hiçbir sendikacı, o işkolundaki kalifiye işçinin aldığından daha fazla ücret alamamalı,* belli bir miktarın üstündeki harcamalara ancak kurullar karar vermeli, öteki ayrıcalıklar da kaldırılmalıdır. Sendikaların mali gelir ve harcamaları düzenli olarak sendika gazetesinde yayınlanmalıdır.

Sendikaların gerçek sınıf örgütü durumuna gelmesi için, işçi katılım ve denetiminin sürekli kılınması için yükseltilmesi ve uğruna ısrarlı mücadele edilmesi gereken başka istemler de var. Bu istemlerin en önemlilerini sıralayan bir alıntıyı da İstanbul'da yayınlanan "*İşçi Bülteni*"nin 22 Haziran tarihli sayısındaki "Sendika bürokrasisine karşı işçi denetimi" başlıklı yazıdan aktarıyorum:

"Bugün için başta işçi temsilcileri ve öncü işçiler olmak üzere bütün işçilerin hedefi, sendikalardaki bürokratik yönetimleri kırmak, bu örgütleri sınıfın talepleri doğrultusunda mücadele eden kuruluşlar haline getirmek olmalıdır. Ancak, sendika bürokratlarını defetmek yeterli çözüm değildir. Çünkü, sendikaların mevcut anti-demokratik tüzükleri var oldukça ve sendika yöneticilerine bugünkü, ayrıcalıklar tanınmaya devam ettikçe, yeni yönetimlerin bürokratikleşmesi de kaçınılmaz hale gelebilir. Esas olan sendikaların içinde işçi denetimini sürekli kılabilmektir. Bu nedenle:

a) Tüm sendika yöneticileri, uzmanları ve işyeri temsilcileri işçiler tarafından doğrudan seçilmeli, gene onların oylarıyla her an geri alınabilmelidir. Doğal delegelik kaldırılmalıdır.

b) İşyeri temsilcilikleri genişletilmeli, ünite temsilciliğinin meşrulaştırılması mücadelesi verilmelidir.

c) Sendika yöneticilerinin ücretleri üye işçilerin ücretlerinden fazla olmamalı ve bu ücretler genel kurulda işçiler tarafından saptanmalıdır.

d) Muhasebe defterleri dahil, tüm sendika kağıtları açık olmalı ve istenildiği an üyelerce denetlenebilmelidir.

e) Sendikaların işveren örgütleri, hükümet ya da başka sendikalarla yaptıkları her türlü görüşme, protokol ve anlaşma derhal üyelere açıklanmalı ve onların onayına sunulmalıdır.

f) Toplu sözleşme görüşmeleri üyelerin tümünün izleyebilecekleri açık toplantılarda yapılmalıdır. Toplu sözleşme taslaklarının hazırlanması ve imzalanmasında mutlaka üyelerin onayı olmalıdır."

Bu istemlerin formüle edildiği *İşçi Bülteni* 1,5 yıllık bir geçmişi olan İşçi Kurultayı girişiminin organıdır. Bültende yazılanlardan ve konuyla ilgili başka kaynakların açıklamalarından, kimilerince parti yaratma platformu, kimilerince alternatif sendikal birlik merkezi, kimilerince ikinci bir "Kuruçeşme", kimilerince de genel grevi hazırlayacak bir örgütlenme olarak görülen İşçi Kurultayı'nın katılanların çoğunluğunun ayrılmasıyla dağıldığı anlaşılıyor. Buraya aldığım istemlerdeki ve Bülten'nin öteki yazılarındaki netlik, ne yazık ki, ancak daralmayla sağlanabilmiş. Bu örnekten de dersler çıkarmak, en doğru, en haklı istemleri işçi tabanının somut mücadele hedefleri durumuna getirmek için sınıfın gövdesine seslenecek daha etkin yollar bulmak gerekiyor. İşçi Kurultayı deneyinin başarısızlığının tek ve esas nedeni kurultayı oluşturanların tutumları değildir. Bunların payı olmakla birlikte esas neden oluşumdaki yapaylık ve işlevlerinin tanımlanmasında bileşimin niteliğinden gelenbelirsizliklerdir.

Türkiye sosyalist ve devrimci hareketinin, sendikal hareketi, sendikalar içindeki öncü işçiler kollektifini "siyasetler" temelinde bölmemeye özel bir

dikkat göstermesi, öncü işçilerin de nereden gelirse gelsin grupçu yaklaşımları tecrit etmesi gerekiyor.

En Yaşamsal Üç Savaşım Odağı

Yukarıda sermayenin saldırısının hangi noktalarda yoğunlaştığını görmüştük. Bu sivrilmiş saldırı noktalarına karşı hangi siyaset ve belgilerle savaşmak gerekir?

1. Sermayenin Türkiye'yi yeniden bir ucuz işgücü cenneti durumuna getirme planlarına karşı *sendikal hareket ücret mücadelesinin merkezine asgari ücret sorununu koymalıdır*. Neden? Çünkü, asgari ücret, tüm ücretliler için bir taban işlevi gören, tüm öteki ücretleri zincirleme etkileyen temel ücrettir. (10) Asgari ücret sermayenin ücretleri düşürebileceği en son sınırıdır; bu nedenle de işçi sınıfı açısından çok önemlidir. Asgari ücreti günümüzde daha da önemli yapan, toplu işten çıkarmaların hızla gündeme geliyor olmasıdır. Her başarılı toplu sözleşmeden sonra başvurulan tensikatları çekici hale getiren nedenlerden biri asgari ücretin aşırı düşüklüğüdür.

Ücret işgücünün değeri olarak ödenmesi gereken miktardır. Bu tanıma göre, asgari ücretin, işçinin ve ailesinin fiziksel ve kültürel gereksinmelerinin değerine göre hesaplanması gerekiyor. Gereksinmelerin içeriği ise, tarihsel-toplumsal gelişmenin düzeyini belirliyor. Türkiye'de asgari ücret kavramının hem algılanışında, hem de kullanılışında ciddi sorunlar var. İş Yasa'sına göre, asgari ücret hesaplanırken "aile" hesaba katılmıyor; enflasyonun bu kadar yüksek olduğu bir ülkede asgari ücret her yıl değil iki yılda bir , üstelik net değil brüt olarak saptanıyor. İş Yasası, asgari ücreti, işgücünün değeri olarak değil, işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu gereksinmelerini günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücret olarak tanımlıyor. Uygulamada ise asgari ücretin bunları bile karşılaması mümkün olmuyor.

Öncü işçilerin, sendikaları da peşlerinden sürükleyerek, bilimsel tanımına göre, tarihsel-toplumsal koşulların belirlediği temel gereksinmelerin değerini saptaması ve bu değerin asgari ücret olarak kabulü için ülke çapında militan bir savaş yürütmesi çok önemli ve sınıf hareketinin tümünün çıkarlarını öne alan ileri bir adım olur.

2. *İşten çıkarmalara karşı toplu direniş*. Ancak bu direnişin başarılı olması, toplumsal destek kazanması ve saldırıyı püskürtmesi yalnızca militanlığına değil, aynı zamanda karşı çıkış gerekçelerine ve hedeflerine de bağlıdır.

KİT'lerin özelleştirilmesiyle teknolojik yenilenme, teknolojik yenilenme ile işçi çıkarma zorunluluğu arasında kurulan nedensellik ilişkisinin sahte olduğunu gösteren aktif bir propaganda yürütmek, bu alanda "ideolojik" savaş vermek gerekiyor.

KİT'lerin özelleştirilmesi, dış ve iç borçlara "kaynak" yaratmak, İMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası emperyalist merkezlerin isteklerini yerine getirmek, tekelleri güçlendirmek için gündeme getiriliyor. KİT'lere yıllardır hiçbir "modernizasyon" yatırımı yapılmıyor.

Öte yandan, işçi sınıfı hareketi, işten atılmaları önlemek gibi haklı bir gerekçeyle de olsa Türkiye sanayiinin "modernize" edilmesine karşı çıkma, sınıf savaşımını bu eksende yürütme yanlışına düşmemelidir.

Üretim güçlerinin gelişmesi, teknolojik yenilikler ve bunların eski işyerlerinin kapatılması ve işsizlik olarak gelen sonuçları, işçi hareketini, ekonomik savaşımda klasik ve günü kurtaran yöntemler yerine, yeni durumlara yanıt verebilen stratejiler geliştirmeye zorlamaktadır. Geri teknolojinin yoğun olduğu işyerlerinin kapatılması, kapatılmasa da büyük işçi tensikatlarıyla el ele giden bir modernizasyona yönelinmesi, geniş yığınlar için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Öte yandan, bu işyerlerinin aynen korunmasının savunulması, sorunu çözmekten uzak, işçi sınıfının uzun erimli çıkarlarına ters bir yaklaşımdır. (*)

İşçi sınıfı sermayenin bu alandaki saldırısına karşı dururken bir yandan da kendi taaruz stratejisini geliştirmek zorundadır.

İşçi sınıfının temel belgisi iş saatlerinin kısaltılması olmalıdır. İş saatlerinin kısaltılması, teknolojik yenilenmeye karşı çıkmayan, toplu işten çıkarma "ihtiyacını" ortadan kaldıran, hatta işsizlere yeni iş alanları açan, işçilere toplumsal yaşama katılma, kendini geliştirme için gerekli daha fazla boş zaman sağlayan son derece haklı ve doğru bir belgidir.

Paşabahçe işçilerinin 1991'de formüle ettikleri "4 vardiyalı 6 saatlik işgünü" formülü geliştirilmeli, sendika uzmanları Türkiye imalat sanayinin işgücü ihtiyacı, çalışma saatlerinin kısaltılmasıyla yaratılacak yeni istihdam kapasitesi üzerinde somut

(*) İngiltere maden işçilerinin yürüttüğü 1984-1985 grevlerinin son derece militan olmasına, ülkeyi sarsmasına ve rejimi ciddi biçimlerde tehit etmesine rağmen yenilgiden kurtulamamasında çökmekte olan bir sektörü savunma açmazının önemli olduğunu kabul etmek gerekiyor. İngiliz komünisti David Yaffe Gelenek'te söyleşisinde bu konuyla ilgili olarak şunları söylüyor:

"Madenciler grevi yeni bir yükselişin başlangıcı değil, aslında eski tarz sendikal muhalefetin sonuydu. Bir potansiyele değil, bir geleneğin tükenmesine işaret ediyordu. Tüm madenciler kütlesi, eşler son derece dirençli bir mücadele verdiler; işçi sınıfı hareketinin bu ülkede uzun süredir görmediği bir mücadele. Bir açıdan da, bir mücadele geleneğinin sonuydu; çünkü madencilik sektörü çöküyordu. Gerçekte, Madenciler Sendikası Genel Başkanı Scargill bunu biliyordu. İstihdam süratle düşmekteydi ve madencilerin aynı militanlığı bir daha yakalaması mümkün değildi." *Gelenek*. Sayı 39 Mayıs/Haziran 1992. s.59

araştırmalar yapmalı, iş saatlerinin kısaltılması hedefli bir savaşım örgütlenmelidirler.

1991 Kasım'ında *Devrim* dergisinin 2 nolu özel eki olarak yayınlanan "işsizliğe- işten çıkarmalara karşı 6 saatlik işgünü için ileri!" başlıklı birdiri istemin gerekçelerini temellendiriyor. Aynen aktarıyorum:

İşçi sınıfı oluştuğundan bu yana savaşan bir sınıftır. İnsan gibi yaşama ve yaşatma kavgası işçi sınıfının ellerinde yükseliyor.

Kapitalizm altındaki işçi sınıfının durumunu belirleyen üç tarihsel etken var. Birincisi, kapitalizmin işçi sınıfının durumunu giderek kötüleştiren, onu yoksulluk koşullarına mahkum eden tarihsel eğilimdir. Bu eğilim mutlak bir kesinlikle işlemiyor. İşçi sınıfının iş ve yaşam koşulları da ileriye doğru gelişiyor. Gelişiyor; çünkü, işçi sınıfının örgütlü direnişleri yoksulluğun artışını bir dereceye dek durdurabiliyor. İşçi sınıfının koşullarındaki iyileşme, kapitalistler iyi insanlar olduğu için değil, işçi sınıfı savaştığı için elde ediliyor. Bu ikinci eğilimdir. Üçüncüsü, kapitalizm artık emperyalisttir. Emperyalizmin sağladığı süper karlar, emperyalist ülkelerde işçi işçi sınıfına "sus payı" verilmesinin, eğitim, kültür açısından donanımlı bir kesimin rüşvetle satın alınmasının toplumsal ekonomik koşullarını yaratıyor. Emperyalist ülkelerin kapitalistleri, kendi ülkelerindeki işçileri yağmalayarak elde edebilecekleri karlardan çok daha fazlasını emperyalist sömürüden elde edebiliyorlar.

İşçi sınıfının savaşımı bu üç tarihsel eğilimin karşılıklı çatışması içinde yürütülüyor.

İş saatlerinin kısıltılmasını bu tarihsel boyut ve kavga içinde düşünmek gerekiyor. Dünya işçilerinin, kapitalist egemenlik koşullarındaki en önemli toplumsal ekonomik kazanımı iş saatlerinin kısaltılmasıdır.

Sınırsız, 16 saatlik işgününden bugünlere varışın tarihi kanla yazılmıştır.

İşçi sınıfının, toplumu dönüştürme ve kendisiyle birlikte sınıfları ortadan kaldırma tarihsel misyonunun yerine getirilmesinde iş saatlerinin kısaltılması önemli bir maniveladır.

Neden böyledir?

1) İş saatlerinin düşürülmesi, sömürünün yoğunluğunu belli ölçülerde azaltmaktadır.

2) Sermayenin organik bileşiminin, yani üretimdeki sabit sermaye oranının yükselmesinin kapitalizm içindeki sonucu işsizlik ve giderek büyüyen yedek sanayi ordusudur. İşsizlik, hem işçi sınıfının yaşam ve ekonomik mücadele koşullarını olumsuz etkileyen, hem de yarattığı rekabetle sınıfı bölen, sınıf içinde rekabeti azdıran bir beladır. İş saatlerinin kısaltılması, yine kapitalizm içinde işçi sınıfının önemli bir savunma, aynı zamanda saldırı silahıdır.

3) En önemlisi, işgününün kısaltılması, toplumsal işbölümündeki işçi sınıfının aleyhine olan durumu belli ölçülerde düzeltmektedir. İşçi sınıfının, felsefenin, bilimin, kültürün silahlarıyla donanması iş saatleri dışındaki boş zamanın artmasına doğrudan bağlıdır. Burjuvazinin ve burjuva kökenli aydınların, bilgi ve kültür tekelini sınırlamanın en etkili yollarından biri iş saatlerinin düşürülmesidir.

Bilim ve teknolojide, "devrim değil," "süper devrim" olsa, kapitalizm egemenliğini sürdürdüğü sürece, iş saatleri kısalabileceği kadar kısalmayacaktır. Kısalmamaktadır; kar peşindeki kapitalist sınıf, ek artı-değer yaratmak için teknolojik yenilenmeye başvurmakta, ama birçok yeni buluşu da çekmecesinde saklamakta, teknolojinin yarattığı olanakları işsizlik ve fazla ürünleri imha yöntemleriyle toplumsal bir cezaya dönüştürülmektedir.

* * *

Üretim güçlerindeki gelişimi, teknolojik yenilikler ve bunların eski işyerlerinin kapatılması ve işsizlik olarak gelen sonuçları, işçi hareketini de, ekonomik savaşımda klasik ve günü kurtaran yöntemler yerine yeni durumlara yanıt verebilen stratejiler geliştirmeye zorlanmaktadır.

Problem şudur: Geri teknolojinin yoğun olduğu işyerlerinin kapatılması, kapatılmasa da büyük işçi tensikatlarıyla el ele giden bir modernizasyona yönelinmesi, geniş işçi yığınları için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Öte yandan, bu işyerlerinin aynen korunmasının savunulması sorunu çözmekten uzak, işçi sınıfının uzun erimli stratejik çıkarlarına ters bir yaklaşımdır.

Bu sorun olanca acilliği ile Türkiye işçi sınıfının karşısındadır.

Tekelci devlet, Türkiye kapitalizmini bunalımdan çıkarmak için, sermaye ihracı demek olan ekonomik dışa açılma programlarını uygulamaktadır. Bu, sanayide teknoloji-yoğun bir dönüşüm demektir ve böyle bir uygulamanın doğrudan sonuçlarından biri, yığınsal işten çıkarmalar olarak kendisini duyurmaktadır.

Tekelci devlet, Türkiye kapitalizmini bunalımdan çıkarmak için, sermaye ihracı demek olan ekonomik dışa açılma programlarını uygulamaktadır

Türkiye tekelci sermayesi bir taşla üç kuş birden vurmak istemektedir.

İşten atılan işçilerin ve onlardan etkilenenlerin canını yakan, ama "çağdaş" söylemiyle toplumun geniş kesimleri, orta katmanlar için de taraftar kazanması pekala mümkün olan teknolojik yenilenme hedefinin etkileyici bir yanı olduğunu görmek zorundayız. Bu propagandayı boş çıkaracak karşıt tez ve stratejiler geliştirilemezse, tekelciliğin işçi sınıfını yalnızlaştırma taktiği başarılı olabilecektir.

Vurulması düşünülen ikinci "kuş", 1989-91 eylemliliklerinin başını çeken önder işçiler kuşağıdır. Tekelci burjuvazinin ne yapıp edip bu öncü işçilerden kurtulmak istediği kesindir. Üstelik bu isteği paylaşacak destekçileri de bulunuyor. Öncü işçiler, ulaştıkları bilinç ve deneyim düzeyiyle, bütün sarı sendikacıların korkulu rüyasıdır. Bunun da ötesinde, teknolojik yenilenme gerekçesiyle işten çıkarmaların, işçi sınıfının geri kesimleri için "ballandırılmış" bir zehiri daha var:"Kalanlara daha yüksek ücret veririz!" İşçi hareketini bölme, öncülerden yoksun bırakma taktiğinin arkasında böyle ince hesaplar bulunuyor.

İşçi sınıfı ve tüm emek cephesi bu saldırıyı göğüslemek, kendi saldırı stratejisini geliştirmek durumundadır.

Tutulacak halkalardan biri, 1991 işçi eylemlerinin kazandırdığı, Paşabahçe işçilerinin örnek başarısıyla daha da güçlenen *sınıf dayanışması* bilincini granit bir kenetleşmeye dönüştürmektir.

İkincisi, tüm emek cephesini bu sınıf da - y anışması hareketi etrafında halkalandırmak mümkündür. Zonguldak ve Paşabahçe, kent ve semt halkının yığınsal destek ve dayanışmasının güzel ve kıvandırıcı örnekleridir. Bunun da toplumsal temeli var. Tekelci devletin, işsizler ordusunu büyütme ve düşük ücret politikalarının sonuçlarından biri, iç pazarın daralması, yığınların satınalma gücünün düşürülmesidir. Bu ise, kentli orta katmanları doğrudan ve olumsuz biçimde etkilemekte, onları işçi sınıfına yaklaştırmaktadır.

Ancak, bunlar yetmeyecektir. *İşçi sınıfının sermayenin saldırısına karşı geliştireceği eylem çizgisinin temel belgisi iş saatlerinin kısaltılması olmalıdır.*

Bu belgi, bir dergi bürosunda üretilmiş masabaşı formülü değildir. Bu belgi, eylemin sıcaklığı içinde işçi sınıfımızın bulduğu bir formüldür.

Paşabahçe işçilerinin toplu sözleşme taslak hazırlığı için seçtikleri İşçi Komitesi, "Vardiya sayısının dörde çıkartılmasını, günlük çalışma süresinin 6 saate indirilmesi..." istemini ileri sürmüştür. Bu istem, toplu sözleşme masasında kabul edilmedi ve edilemezdi. Böyle bir sonuç ancak, tüm Türkiye çapında yürütülecek kıran kırana bir mücadele ile elde edilebilir.

Öncü işçileri, ileri sendikacıları, sosyalistleri, iş saatlerini kısaltma hedefi çevresinde güçlerimizi birleştirmeye, mücadeleyi yükseltmeye çağırıyoruz.

İşten atılmalara hayır! Sınıf dayanışmasını pekiştirelim!

Tam ücretli 6 saatlik işgünü, 4 vardiya için savaşalım!

* * *

Sendikal savaşımda genel ve tüm sınıfı kapsayan hedeflerin öne çıkartılması gerekiyor.

Her iş kolunun, hatta her işyerinin kendine özgü sorunları olabilir ve vardır. Toplu sözleşme ve savaşımda tabanın söz ve karar sahibi olması, tam katılımlı ilkeleri çerçevesinde yerel ve özel istemler de gündeme getirilirler.

Türkiye'de hızlı tekelleşme ekonominin örgütlenmesinde giderek daha büyük ölçekleri belirleyici duruma getiriyor. Sermaye artık kendi arasındaki kamu-özel gibi farklılıkları da ortadan kaldıracak tarzda büyük işveren sendikalarında örgütleniyor. Toplu sözleşmeleri artık, işkolu düzeyinde de değil, ulusal düzeyde yapma yönünde bir eğilim gelişiyor.

Bu gelişme sınıf sendikacılığının da, işyeri sendikacılığından, işçi sınıfının işkolu ve ulusal düzeydeki istemlerini formüle eden, onlar için mücadele eden bir sendikacılık anlayışına geçmesini gerektiriyor.

KAYNAKLAR

(1) Lenin, *Collected Works*. C. 31. s. 50

(2) Petrol-iş 87. s. 244 Tablo: 108

(3) Petrol-iş 90. s. 326 Tablo: 146

(4) DİSK Ören Toplantılarına Maden-İş Sendikası Başkanı Murat Tokmak'ın sunduğu rapordan. Aktaran, İlhami Soysal, *Ören Toplantıları*, Milliyet, 2 Temmuz 1992

(5) Yeni Öncü, Sayı: 3 Mayıs 1987

(6) İSO Başkanı Hacıoğlu: *Sosyal Patlamadan Korkuyorum*. Milliyet 29 Haziran 1992

(7) Milliyet 23 Haziran 1992

(8) Milliyet 18 Mayıs 1992

(9)"Metal, Hava, Belediye, İlaç, Tekstil iş kolunda bir grup sınıf mücadeleci işçi" imzalı, "Permatik grevini destekleyen işçilerden grevdeki işçilere merhaba" başlıklı bildiri. *Aktaran Ekim*, Sayı:57 Haziran 1992

Örgütçülerin anlamlı atılımı için düşünceler

HALUK SAVAŞ

Oldukça çetin koşullar altında pratik faaliyetlerimizi düzenlemek durumunda kalacağız. Ancak şu kadarını biliyoruz:

İdeolojik-teorik planda örgütlenme anlayışımız oldukça net görülüyor. Ama pratik faaliyetlerimiz açısından pek çok siyasal hareket gibi yolun başındayız.

Örgüt deneyle öğrenilir. Örgütçüler ise, bu tecrübelerin ürünü olarak ortaya çıkarlar. Dünyanın hiçbir yerinde, pratikte kazanılmamış örgütçülük örneğine rastlanmamıştır. "Ciddi bir savaşa girin, ne olduğunu ondan sonra görün."(1)

Peki savaşın başında ne tür pratik sorunlarla yüzyüze kalıyoruz?

Başta, bizden öncekilerin yarattığı devrimci gelenekler, örgütsel ve pratik alışkanlıklarla karşılaşıyoruz. Bu tür alışkanlıkların içinden ayıklamamız gerekenleri bulup çıkarmalıyız.

Toplumsal gereksinmelerin yarattığı yeni siyasal ihtiyaçları karşılamak gerekiyor. Buna uygun araçlar geliştirmek için insiyatifi ele almak gerekiyor.

Ama, ihtiyaçlara uygun araçları geliştirme konusunda oldukça yetersiz kalındığını söyleyebiliriz.

Çünkü örgütlenmek için deney cesareti eksik kalmıştır. Gelişmenin temel koşulu hata yapmayı göze alarak pratik işlere dalmaktan geçiyor. Bu gelişme mantığı, özellikle savaşın başında oldukça tuzlu bir faturayı önünüze koyabilir. Önemli olan bu faturanın hafif olması için dikkatlerin günün koşullarına ve kendi durumumuza bağlı pratikler olarak oluşturulmasıdır.

Türkiye'de yaşanan pratik gelişmelere bakıyoruz süreç hala bir tasfiye süreci olarak gelişiyor. Ama çok küçük bir niceliğe sahip, oldukça gelişmiş niteliklere sahip sosyalist kadroların tasfiye edilemediğini de kendi durumumuzdan ve bize yakın duran kesimlerden örnekliyebiliriz.

Peki, bizler bu nitelikli aşamaya gelinceye kadar nasil bir süreç yaşadık?

Örnek olsun; TK ile yürüttükleri pratik faliyetlerin birikimlerinden yola çıkan arkadaşlar, Devrimci sosyalizm adına oldukça doğru tespitlere, TK eleştirisi ile ulaşmışlardır.

"Kuşaklararası mesafeyi kapatmak da, deneyim ve pratik aktarmak da bir örgütselliğin olup olmamasıyla doğrudan ilişkilidir. Tüm iplerin açık olan uçlarını bağlamak gerekmektedir."(2)

Bu tür değerlendirmeler, örgütlenme ihtiyacını oldukça çarpıcı olarak ortaya koymaktadır.

Her kopuş önceden durulan mevzilerden daha geri başlangıç noktalarına kadroları taşıyabilir. Teorik planda ne kadar doğru olunursa olunsun pratik alanda, ilk eleştiriye başlanan noktadan daha geri bir yola çıkmak durumunda kalınabilir. Bu başlangıcın yanlışlığını değil aksine yapılacak pratik görevlerin ağırlaşmasını ve nicellik olarak artışını getirir.

Bu durumda sözkonusu pratik görevlerin farkına varmadan,deneyim olmadan ve karşılıklı senkronlar şu ya da bu nedenletutmadan, bir önceki tepkinin yarattığı noktadan bakılarak beklentiler içine girilebilir. O zaman oldukça önemli bir sıkıntı ortaya çıkar.

Liderlik ve öncülük işte tam da böyle dönemlerde kopuşların getirdiği savrulma dinamizmini rotaya oturtma becerisini gösterebilmektir.

Devrim çevresi olarak faliyet yürüten yoldaşların, bugüne kadar, dönemin dayattığı tasfiye ve likidasyon süreçlerine dayanabildikleri dikkate alınırsa, pek çok siyasal harekete göre oldukça büyük avantaj sağlayan sözkonusu beçerileri yaşattıklarını iddia edebiliriz.

İçinde yaşanılan somut karmaşık süreçler; bundan sonra sürdürülecek pratik faliyetler açısından düşünülecek olursa, çeşitli tehlikeleri barındıran bir pratik serüvenini yaşamak zorunda kalacağımızı bizlere sezdiriyor.

Bunlardan birincisi; yoldaşların bir bölümü oldukça iyi birer okuyucu olabilir; Bunun kazandığırdığı bilgileri, somut olayların içinde yeniden üretip geliştiremek gerekir. Teorik çalışmalarımız aynı zamanda sınamak için, her iş

ve eylem içinde devinmek gerekir, işin niteliği ne olursa olsun.

İkincisi: Somut rutin işlerin yürütülmesinden oldukça büyük keyif duyan yoldaşların varlığına da tanık olabiliyoruz. Şüphesiz güzel bir yanı da var. Somut örgütlenme faliyetlerinde yoruluncaya kadar iş yapmak, her zaman olumlu sonuçlar vermeyebilir. Hatta vermez de. İş yapmış olmak için iş yapma mantığını geliştirir. Pek çok siyasal hareket kadroları boş bırakmayalım anlayışıyla, posasını çıkarıncaya kadar insanları işe koşarlar. Ama ortada sonuç alınabilen hiçbir somut kazanım yoktur.

Esas önemli olan, politik çalışmaya katılan bu insanları en hızlı gelişebilecekleri alanlarda istihdam olmaları ve kadronun gelişme özelliklerinin hünerlerini gösterebilmeleridir.

O halde ne yapabiliriz?

Mutlaka yaşanan somutun kavranmasını sağlayacak, öncü ve örgütçülerin yolalmasına yardımcı olacak bir teorik ön çerçeve olmalıdır. Şüphesiz bu konuda oldukça büyük netliklere sahibiz.

Bu ön teorik çerçeve ışığında, iktidar isteğine bağlı bir politik-pratik açılımlar zinciri kurulmalıdır. Bu zincirin bilgisi, liderler ve örgütçüler tarafından hep canlı tutulmalıdır.

Çünkü nitelikli kadroların sözkonusu bilgiyi canlı tutmaları, niteliklerin nicelikleri yarattığı doğru önermesini somuta taşıyacaktır.

Bu temel ilişkilerin sistematik olabilmesi için sağlam canlı bir koordinasyona ihtiyaç bulunmaktadır.

Eğer temel ilişkileri sağlam bir kollektif disiplin içine taşıyamazsak, bunun sonuçlarına katlanmak zorunda kalırız.

Kollektivitenin olabilmesi için, sadece isteğimiz yetmez, değişik becerilerin gerikli katkıyı pratik olarak yapmamız zorunludur. Ama hiçbir güç ve durum, sözkonusu becerilerin değerlendirilmesini, onların çalışmanın genel çıkarlarının ivmesini kazandıran enerji kaynakları olmasını engellememelidir. Kollektivite bu sayede anlam kazanabilir. Kollektivitenin yeterince olmadığını ileri sürmek, yetmez bunun yerine, kollektiviteye yapılan katkının nitelikleri ve zenginliklerini engelleyen nedenler üze-rinde durmak daha sağlam bir eleştiri yöntemi olacaktır.

Eğer bu konumda bir sistem oluşturulamazsa, eşyanını tabiatı gereği, iç işleyiş mekanizmalarında çürüme, ilişkilerin kişisel çekişme ve dedikodu düzeyine dönüşmesini engellenemez.

Şükür ki, Türkiye devrimci hareketinde ortaya çıkan bu hastalığın yani, "Kollektif idare ve irade yerine, kendi idare ve iradesini kollektifmiş gibi gösterme"(2) alışkanlıklarına karşı oldukça büyük bağışıklık kazanmış durumdayız.

Yine de savaşın başında katkı oranlarında ortaya çıkan dengesizlikler, hele zorlu koşullarda ortaya çıkıyorlarsa, bunun yarattığı olumsuz biçimleri giderebilmek için oldukça büyük çabalara gereksinim var. Çünkü eğer dengesizlik büyüyerek kendi yapısını örgütün kendi konumu haline getiriyorsa o zaman sorunlar var demektir. Devrim yapmak isteyen her parti, değişik koşullara hazır olmak sözkonusu koşulların basıncı altında ezilmemek için olğanüstü manevra yeteneklerine sahip olmak durumundadır. Ama savaşın başında, bazı boşluklar yüzünden, başkalarının varlığıyla ayakta duran kadroların ağırlığını hissettirdiği bir nicelik artışı, bu kadrolar ne denli fedakar olurlarsa olsunlar, ne denli özverili olurlarsa olsunlar, istediğiniz hızda manevra yapmanızı sağlayamazlar. O durumda mutlaka bir felaket yaşanır. Başlangıçta iyi bir ayıklama yapma bilgisinin sistemleştirilememiş olması, çeşitli açmazlardan başlıcası, yine bu halkada düğümlenmektedir.

Türkiye devrimci hareketinin geçmiş tarihine bakılırsa ve özellikle görülecek TKP tarihi incelenirse bu tarz kadrolarla hareketler dolup taşmıştır. Şüphesiz likidasyon vardı ama kadrolar da vardı. Bu kadroları ne kadar fedakar olurlarsa olsunlar, dönemin koşullarına uygun siyasal açılım geliştirememiş, hem de kendilerine dayatılan likidasyona karşı örgütlü mücadeleyi yeniden kuramamışlardır.

O halde örgütlenme deneyimi yaşanırken bunlara hep dikkat etmemiz gerektiğini bileceğiz.

Bilmemiz gereken bir başka konu daha bulunuyor. Çoğu zaman yoldaşlar haklı olarak bazı sorular ortaya atıyorlar. Şöyle:

Örgütçü kimdir? Biz yeni insanlar kazanmak sosyalizm mücadelesinde kalabalıklaşmak için yanıp tutuşuyoruz. Ama bu işi nasıl yapacağımızı hem bilmiyoruz, hem de yaptıklarımızın gerçekte bizi örgütçü yapıp yapmadığından da pek emin değiliz.

Geçmiş dönemlere baktığımızda gerçekten enteresan bir süreç yaşandı. Oldukça da önemli deneyler bıraktı.

Örnek olsun; çapsız ajitatörler, -ki bunların tüm birikimi içlerinde oluşmuş tepkilerdi kendi özel tep

kileriydi- kitle tepkisiyle bir buluşma noktası yakaladılar ve bir kalabalıklaşma yaşandı. Kısaca hızla pek çok insanı siyasal faliyetlere taşıdılar. Şüphesiz bir örgütçü tipolojisini rahatlıkla görebiliyoruz.

Ancak insanları politik çalışmalara çekmek sosyalist örgütlenme açısından bir aşamadır.

Çünkü insan kazanmak, kendi siyasal faliyetlerine insan katmak fazla önemli değildir. Esas önemli olan, politik çalışmaya katılan bu insanları en hızlı gelişebilecekleri alanlarda istihdam olmaları ve kadronun gelişme özelliklerinin hünerlerini

Örgütlü faliyetle ideoloji arasında meydana gelen ilişkileri yerli yerine oturtabilen iradesini toplumsal atılımlarla kaynaştırabilen bir insiyatifler bütünü olarak yeni kadro tipini oluşturmayı düşünmeliyiz

gösterebilmeleridir.

Bizde sağlam bir örgütçü reflexi olduğunu görebiliyoruz. Ancak bu bir başlangıç reflexidir mutlaka geliştirilmelidir.

T.K'dan kopuş sürecinde özellikle bu konunun soyutlanabilmesi "örgütçü reflexi"nin çapını göstermektedir.

"Sağlıklı kadroların istihdam edilememesi işe göre adam değil, adama göre iş verilmesi, tek tek kişilerin kurul yerine ikamesi"(3) saptamasının doğruluğu ve netliği hepimizin bildiği bir "sır"dır.

Örgütlenme faliyetlerimizin genel gelişme yönelimini çizerek, uzun ve kısa vadede çalışma programları ve hedeflerinin saptayarak, çalışmaların günlük kısa vadeli değerlendirilmesini yaparak, idealize projelerin pardında hareketsizleşmeye izin vermeden yürümeliyiz.

Örnek olsun: Örgütlenme faliyetlerimizin genel gelişme yönelimi derken şu perspektifi hiç gözden kaçırmıyoruz.

İçinde bulunduğumuz olağanüstü koşullarda Leninist bir parti ile, sosyalist iktidara gitmenin başka bir yolunun olmadığına inananlardanız.

Ama bir de 12 Eylül dönemi ve sonrasını anımsayalım.

12 Eylül özel ve belirgin bir etki yarattı. Bir yanda yenilmiş bir devrim, öte yanda birikmiş deney ve pratikler.

Kuşkusuz böyle dönemlerde hemen büyük bir arayış başlıyor. Arayışa katılanların aradıkları cevabı yeterince oluşturdukları söylenemez.

Örgüt ve örgütlenme adına oldukça büyük hayalkırıklıklarına uğradılar ve bol miktarda perpaye olayla karşılaştılar. Bunları Leninist örgüt anlayışına bağladılar. Leninist örgüt anlayışından vazgeçerken örgütsüzleştiler. Tasfiye oldular.

Bizim sosyalist örgütçülerimiz bu süreçlerden, sağlam örgütlü mücadele derslerini çıkarmış bulunuyor.

Sağlam bir sosyalist teoriyle donanmış, içinde yaşadığı toplumu, toplumun tüm dokularını derinliğine kavrayan, hayatın bütün alanlarına nüfuz eden Leninist tarz siyaseti bu ilişkilere emdirebilen kadrolar bizim örgütlenme yeteneklerimizin kanıtı olacaktır.

Somut ile Teorisi arasında dengeli ilişki kuran, Örgütlü faliyetle ideoloji arasında meydana gelen ilişkileri yerli yerine oturtabilen, iradesini toplumsal atılımlarla kaynaştırabilen bir insiyatifler bütünü olarak yeni kadro tipini oluşturmayı düşünmeliyiz.

Eğer birilerinde bunlar oluşmamış ise bunlar oluşmuş gibi davranmalıyız. Ama bunları yaratmak için de, pratik faliyetlere atılmamız gerektiğini bilmek zorundayız.

Örgütçülerimiz, sosyalist genç öncülerimizin en bilinçli kesiminden çıkmak durumundadır. Çünkü niteliklerin nicellikleri kazanması, en bilinçli kesimlerden bilinçsiz kesimlere doğru yayılan bir yol izlemektedir.

Şimdi bu aşamada, Türkiye'nin bu gününde işçi sınıfı hareketi ve komünist hareketin dağınıklığının bu şartlarında, teorik gelişkinlik ve pratik gerilik arasındaki çelişkiyi aşmak için, yeni tarz siyaset yapan kadrolarımızı yaratmak için ve Türkiye'de sosyalist devrimi gerçekleştirmek için: "Savaşa girin ne olduğunu ondan sonra "görelim.

NOTLAR

(1) Lenin; *Collected Works*, C.33, s.480
(2) *Toplumsal Kurtuluşta Yol Ayrımı*, Etki Yay., s.6
(3) *Agy.*, sf.16

Sosyalist insan

M. KARASENİRLİ

İnsanlığı komünizmle zenginleştirmenin, tarihi, kurtulmuş insanın tarihi yapabilmenin uzun uğraşısı içinde, bugün gereksinilen şey; sosyalizm başlığı altında oluşturulacak bir toplumsal değişim-dönüşüm sorunuyla ilgilidir. Dolayısıyla siyasal bir etik ve kişilik oluşturarak bir ifade zenginliğine yönelmek gerekiyor.

Bu anlatım, siyasetimizi ve siyasal etiğimizi bilinç ve eylem düzeyine çıkarmada anlama çabasını istiyor.

Amaçlanan, çoğu kere olduğu gibi bir form ya da tipoloji üretmek değil, bir kavrayış ve tarz edinmektir.

Bu yönlü düşünerek bazı eskizler ortaya koymak, sosyalalistliği bir tarz ve insanını bir yapıcı olarak birleştirmeye çalışan, etik yanı ağır basan bir yönsemede bulunmak şu an yapmaya çalıştığım şey olacak.Yeni başlamamış ama kolay da bitmeyecek bir genel başlığı seçmek kolay olsa gerek. Ama görüyoruz ki, komünizm adına yapılmış ve yapılmakta olan onca düşünce ve pratik sonucu, en çok bilen namıyla bir çok sosyalist yeni insan yaratma soyut güdülemi peşindedir.

Bu amaçla ne kadar yazılsa, söylense azdır kuşkusuz, ama, incir çekirdeğini doldurmak gibi bir ciddiyet aramak da bizim hakkımız olsa gerek.

Bugün iyi türkçesi ve uslubu ile yorum yeteneğini birleştirip Marksist-Leninist kavramlar ve işleri yeniden tarif etmeyi, ideolojik ve siyasal yenilik olarak kabul etmek hoş ve boş bir çaba gerektirir. Kimse bu kadar aciz değildir. En azından bu kadar lüks sahibi olunamaz.

Eğer bir yenilikten söz edilmesi gerekiyorsa, bu ancak fikrin zikri yoluyla ortaya çıkartılabilir, ortak kavramlaştırmalar olgunlaştırılabilir. Yoksa bu yazının başlığı "İleri Sosyalist İnsan" olarak konabilirdi. Göle yoğurt çalma'ya kalkmak kıssadan hisse içindir.

Eleştirdiğim tarzı çağrıştıran bir uslupla yazmak, ilk bakışta çelişik gözükse de, sağ gösterip sol vurmaya çalıştığım umarım kabul görür. Yine de bir eksiklik olarak atfedilecekse, tekrar altını çizmekistiyorum:

Bir ideal tasvir, bir yönergeler bütünü gibi ele alınacak bir yazı değildir. Siyasi mesajları ve anlamayı kolaylaştırıcı yanları olan basit bir deneme olarak anlaşılmalı. Sonuçta, hiç kimseye "Bak, sosyalist insanı tarif ettim" gibi bir saçmalık aklımdan bile geçmez. Nihayet, böyle bir tipoloji de yoktur, olamaz. Hatta olmamalıdır. Bu yönüyle siyasi bir etik ve algılayış düzeyi için tipoloji değil, anlayış tasviri olarak ele alınabilir. Tip ve karekter üretmek bizim işimiz olmamalı. Yazıda da bu görülecektir, bir etik tasviri yok, bir siyaset tasviri var. Bu gözle okunmazsa yazı anlamını bütünüyle yitirir ve kendi karşıtı pozisyona geçer. Bu tehlikeli ve ince çizgi üzerinde yazmayı yeğlememin nedenlerinden biri tipoloji olmayacağını da iddia etmektir zaten.

O halde şöyle toparlayabilirim:

Sosyalist insan kavrayışına katkıda bulunabilmek ve bu ülkedeki sosyalist insan algılayışına yorum getirebilmek dışında amacı olmayan düşüncenin ilk paragrafı şudur:

Sosyalist insan, bir kez, sosyalizmler pratiğinin artı-eksi sonuçlarıyla olgunlaşmış, oluşturacağı yeni toplumsal atmosferin bugün için zayıf oksijenini solumaya başlamış insandır. Marksizm-Leninizm kavrayışıyla sınıflar mücadelesinde, sınıfsız toplum mücadelesinin bugün temel dayanağı olan emekçi sınıfların siyasal mücadelesinde yerini almış insandır.

Sınıfsızlık mücadelesini, salt güncel siyaset ve siyaset araçlarına indirgemeyen, diğer toplumsal formasyonlar ve alanlarda da devrimci dinamikler yaratmaya çalışan, bu dinamikleri; kendi özgül koşullarında kavrayan ve genel toplumsal devrim mücadelesinin bir parçası olarak gören insandır.

Bu, gerçekte burjuvaziyi aşma noktasıdır. Burjuvaziye olan tepkinin o'nu aşma ve yeni toplumsal dönüştürücü odak oluşturma anlamında doğru, gerici sınıfsal ideolojilere yönelme anlamında yanlış ve haksız bir tepki olduğunu bilen insandır.

Sosyalist insan, zihnin, bedenin, toplumun ve doğanın tüm olanaklarını ortaklaşan, bugün bir gerçeklik dahi olsa eşitsizliği haklılaştıran mekanizmalara başvurmayan, eylemci bir dervîştir.

Sosyalist insan; hem komünist bilinci, üretimin kitleselliği, hem de davanın (cause) bizzat kendisinin başarısı için kitle çapında bir değişimin (*) koşullarına hazırlanan, koşullarını hazırlayan insandır.
Bunun için, sosyalist insan, örgütlülüğün özgürlük, (**), örgütsüzlüğün Eylülistlik olduğunu bilen insandır. (***)
Sosyalist insan; aydındır. Aydın: teorik-ideolojik üretimi ve bilincini sınıfsal pratiğe girerek politik örgütsel mücadeleyle bizatihi toplumsal parksisin bir parçası olan, etiyle, kemiğiyle buna katılan insandır. Duvarlarından ikisi olmayan bir yapıya konut denmez. O çardaktır.
Sosyalist insan, nefer değil öncüdür, külhan değil militandır, itaat etmez, katılır, ezberlemez araştırır, bir hiyerarşinin doğal parçası olmaz, doğal bir hiyerarşinin değiştirici faktörü olur. Paye ve ayrıcalık tanımaz, onları anonimleştirir.
Sosyalist insan; her türlü aitlik duygusundan arınmış insandır. Toplumsal benlik edinmiştir.
Sosyalist insan; gerçek zihinsel (intellectual) zenginliğini bütünüyle gerçek ilişkilerinin zenginliğine katan insandır. (****)
Sosyalist insan bilince dayalı mücadelesinin olabildiğince her alanda pratiğe katmaya çalışan, dolayısıyla gerçekte toplum için topluma rağmen, kendi için kendine rağmen olabilin, insandır.
Sosyalist insan; genel toplumsal ahlak ve inanışların yerine devrimci. ahlakı geliştirmeye çalışan insandır. Devrimci ahlak ise, salt siyasal ahlaka indirgenemez. Oluşturulacak ahlak, toplumsal genel bilincin, tek tek bireylerin yaşamına yersiz karışmalarını engelleyecek ahlaktır.
Sosyalist insan; komünizmi, ne doğruluğunu bulmaya ne de emin olmaya çalıştığı (amaçladığı) bir olgu olarak ele alır, ve ne de gerçeğin kendisini ona uydurması gereken bir ideal. Sosyalist insan için, şu andaki sınıfsal çelişkileri egemen sınıfın iktidarını değiştirme, üzerinde oturduğu (kendini yeniden ürettiği) tüm ideolojik aygıtları, geri toplumsal bilinç ve inanç türlerini ortadan kaldırma (değiştirme) mücadelesinin bir ürünü olarak görür komünizmi. Bu ürünün (hareket) koşulları bugün de (ve bu çelişkiler olduğu sürece de) var olan öncüllerden çıkmaktadır. (*****) Devrimi saadet devri gören, ya da bu veriler dışında tasvire çalışanlar iman kuvveti için bir ideali yüceltenlerdir.
"Vücutsuz ruhlar", "dostluk bağları", "yüce varlık", "kavram", "ahlak ilkeleri"... hepsi baştan sona idealist, akılcı temelleri olmayan (spekülatif), sadece zihinsel açıklamalar (kuruntular, yanılsamalar da denebilir. M.K), sadece açıkça tecrid edilmiş bireylerin ileri sürebileceği kavramlardır. Hayatın üretiliş biçiminin ve ona sıkı sıkıya bağlı ilişki biçimlerinin, içinde hareket ettiği deneysel sınırlamaların ve prangaların birer görünümü (*) olan bu tür kavram ve inanış biçimlerine karşı, bugüne kadar geçen mücadele tarihinde en zayıf kalınan noktaya gerekli güçle karşı çıkan insan, sosyalist insandır.
Sosyalist insan, bilinç'in, "bilinçli varoluş" (**) demek olduğunu bilen ve bilinçli varolan insandır.
Sosyalist insan, her koşulda yalnızca eylemli bilinci taşıyan değil, bilinçli eylem yapan insandır.
Sosyalist insan, bilimsel-felsefi planda düşünebilen, düşünce ve eyleme akılcı, bilimsel, eleştirel katılan, bu yanıyla eleştirel ve eleştirel olduğu için de eyleme (üretime, yönetime vs.) aktif katılabilen insandır.
Eleştiri, devrimci kişiliğin özüdür. Katılım özgürlüğü toplumsal var oluşta bireysel özgürlüğün temel yoludur. Dolayısıyla da, toplumsallaşmanın "toplumun bir parçası ya da tabiyeti olmak" yorumu sağdan, toplumsallaşmanın bireylerin etkinliğinin artması, bir bileşeni yorumu soldandır.
Eleştiri, tek başına bir eylemsizlik, sızlanma, olumsuzlanma değil, hatta marksistler açısından eleştiri "yapma"nın bir yoludur. Sonucudur.
Sosyalist insan; "yapan" insandır.
Sosyalist insanın görevi, bugüne kadar olduğu gibi, bugün de, olabildiği kadar yetkin bir toplum sistemi uygulamak değildir; (ne iyi olurdu!) ama bu sınıfların ve onların uzlaşmaz karşıtlığının zorunlu olarak doğduğu tarihsel-ekonomik (genel toplumsal, M.K) olayların ardışmasını incelemek ve böylelikle yaratılmış olan ekonomik çekişmeye son vermenin çaresini bulmaktır. (***)
Bugün, bu ve bunun kadar, tekelci büyük egemenliğin (****) kendini yeniden üretim koşullarının, ideolojik aygıt ve basınç mekanizmalarının, salt politik-ekonomik mücadeleyle de sınırlı kalmayacak şekilde genişleterek tasfiyesine çalışan insan, sosyalist insandır.
Sosyalist insan, bugüne kadar olandan, belki de bugünden sonra olabileceğinden daha çok enter-

(*) Alman İdeolojisi, Melsa Yay., İst. 1990. s.45
(**) Haluk Yurtsever, Toplumsal Kurtuluşta "Yol Ayrımı / Etki Yay. İst. 1991
(***) İlhan Tezgör, T.Kurtuluş .
(****) Alman İdeolojisi, agy.
(*****) Alman İdeolojisi, agy. s.45 Not: Alıntıyı cümle içinde ve kurduğum cümlelere uygun bir biçimde yaptım. Parantez içindekiler aslında olanı göstermek içindir. M.K.

(*) Alman İdeolojisi, agy. s.38
(**) Alman İdeolojisi, agy. s. 26
(***) Elgels, Ütopik Sosyalizm Bilimsel Sol Y. 6.Baskı, Ankara, 78, s.90
(****) Tekelci büyük egemenlik kavramını, sosyalizm deneyleri sonrası, Yeni Düzen teorisinin ortaya atılması ve uygulanması ile gerçekte 'yönetme olgusunu' bugüne kadar en üst düzeyde gerçekleştiren, bunun maddi-teknik olanaklarına ve ideolojik aygıtlarına tamamen hakim olan tekelci egemenliği daha doğru ifade edebilmek kaygısıyla kullandım.

nasyonalist, bir o kadar da eşitsiz gelişim teorisi ve pratiğine dikkat eden, pratik mücadelesinde bunu kavrayabilen insandır.

Sosyalist insan; artık bir çok sosyalist deneye sahip, bunun üzerine daha olgun bir toplumsal formasyon oluşturulmasının teorik, pratik, politik birikimlerine sahip insandır.

Sosyalist insan, bürokratik tehlikeyi, karşı sınıf olarak değil ama gerileten ve karşı sınıfa açık, yönetim ve üretim olgularının arasında yöneten olarak yer alan bu kesimin, sorunu karşı sınıfla uzlaşabilen ve bu uzlaşmanın niteliğine göre sınıfsallaşabilen, sosyalist toplumsal dinamiğin ve örgütlenmenin önündeki tehlike olarak kavrayabilen, ancak buradan savrulup belki de daha kötü bir noktayı, halkçılığı çıkar yol görmeyen insandır.

Sosyalist insan, bunun olabilecek ve olmuş bir sosyalizmin yarattığı, ilgisi eşitsiz gelişimle de doğrudan olan bir çelişkinin, toplumsal devrime evrilebilecek toplumsal teorik bilincin yeter ölçüde geliştirilememesinin, başta politik bir sorunla, o soruna nesnel dayanak olabilecek bir hiyerarşik katılığın doğurduğu bir gelişme olduğunu bilen, bundan sonra olabilecek sosyalizmlerde bunun olmaması gerekecek şekilde hazırlanan insandır.

Sosyalist insan, demokrasi ve faşizmin ideolojik-siyasi ikili birliğini gören ve kendisini sağa çekmiş olan bu burjuva ideolojik-siyasi formasyonlara katılmayan ve bu çerçevede üretilen tüm teorik-politik söylem ve pratiğin kofluğunu gören, gösteren insandır.

Bugün içinse, "Yeni Köleci Düzen'le" birlikte; demokrasi, dünya barışı, güvenlik kavramları temelinde yaygın bir ideolojik-siyasi formasyon üretilmeye çalışılıyor. Üretiliyor da. Sosyalist insan, gerçekliğin dışında kalan bu soyut ideolojik ve pratiğe dönük siyasi illizyonu kırabilen insandır.

Sosyalist insan; her toplumsal ilişki ve varoluş biçimini ve bunlarla kapitalist egemenlik arası çatışmaları politik mücadelesinin bir aracı değil, önce ileri, sonra ise aynı doğrultuda gelişmesi gereken, genel toplumsal devrimin bir parçası olarak gören insandır. (Kadın mücadelesi çevre sorunu vb.)sosyalist insan,bilimsel Marksizmi, devrimci komünizmi oluşmasıyla birlikte, çatıştığı ve etkileştiği, çoğu dönemin, sınıfsal genel toplumsal yapısıyla pratikte karşılaştığı sorunlarla ortaya çıkmış olan, kaba toplumculuk, kaba marksizm, ekonomizm, populizm, devletçilik, sendikalizm, mistik materyalizm, ritüelizm, gibi genel soldan, demokrasi, uzlaşma gibi mücadele ve söylemine yerleşmiş ya da girmiş, özünde marksizmin devrim'ini, sonuç olarak sınıfsız toplum mücadelesini büyük ölçüde sulandırmış inanç ve siyasi düşünce ve eylem bulaşıklarından olabildiğince arınmış, faşizm ve devlet terörü olarak şekillenen birçok baskı biçiminin burjuva egemenliğinin bir yönetme şekli olduğunu gören ve bunun geriletici ideolojik-siyasi-pratik muhtevasını bilen insandır.

Kendi literatürü (dili) ile konuşamayan, kendi literatürünü geliştiremeyen sosyalist, kurduğu sistem ne kadar kamusal olursa olsun, sosyalist olamamış demektir. Bu olsa olsa, kaba eşitlikçi bu yanıyla da idealist bir toplumsal örgütlenme ve örgütlenmenin sürmesi istendikçe de katı bir zorlamadır.

Sosyalist insan; burjuva kültürü ve ideolojilerinden kopmanın onu aşma noktasında başladığını, bunun teorik muhtevasının kendi literatüründe olduğunu, bu gün burjuvaca uygulanmaya çalışılan bir çok ilişki biçiminin sosyalizmin kazanım, zor ve etkilemesi ile olduğunu, ancak, meta ekonomili bir düzende bu ilişki biçimlerinin içeriğinin ve doğruluğunun boşaltılarak kullanıldığını da bilen, ve bu ilişkiyle kendi toplumsal mücadelesinin gücünü ve olanaklarını kavrayabilen insandır. Bu insan , daha da mücadele ettikçe ve dilini, eylemini geliştirdikçe, burjuva düzenden, kopuşuyla, orada geliştirdiği, etkidiği kültür ve ideolojisiyle, karşı kazanımları, özlediği toplumsal formasyonu oluşturacaktır.

Sosyalist insan; tüm bu noktaları da dikkate alarak düşünüldüğünde, komünizme bir yıl öncesinden daha yakın olduğunu gören insandır.

Sosyalist insan, burjuvaca olduğunu sandığı bir çok değerin aslında burjuvaca kullanıldığı için "aşağılık" olduğunu farkeden insandır.

Sosyalist insan; "diyalektiğin şartı 4 tür." diyen devrimci pratisyeni eğiten insandır.

Bu gün, bu ülkede, sosyalist insan; Anayasal değişiklik ve Ceza Kanunundaki, terör ve şiddet suçu adı altında tarif edilen değişikliğe düşünme özgürlüğü geliyor yanılsamasıyla bakmayacak insandır. Terör ve şiddet sınırlaması ile sağlanacak hiç. özgürlüğü, yapma özgürlüğünün idamı anlamına gelir.

Bu gün, bu ülkede sosyalist insan, 'doğayı korumak' 'ekolojik denge,' biçiminde getirilen, kapitalizme eleştiri taşıyan tezleri, doğanın insanileştirilmesi teziyle bir üst boyutta, komünizan çözümler arayan insandır. Doğanın insanileştirilmesi, salt korunması ve denge arayışı ile değil, bizzat doğanın kendi iç dengesinin de düzenlenmesini kapsayacak bir şekilde ele almayı anlatır.

Bu gün, sosyalist insan; marksizm denizinde bir damla olan ve ona damlayarak katkı olan insandır.

Program yöntemi

HALUK YURTSEVER

I

Bu yazıda, Lenin'in program sistematiğini ve "geçiş programı" sorunsalını temel alarak program yöntemi üzerinde duracağım.

Lenin'in 1899 sonlarında yazdığı "*Partimizin Program Taslağı*", Rus işçi sınıfı hareketinin o günkü ihtiyaçlarını temel almakla birlikte bir devrim programının genel çerçevesini de veren bir çalışmadır.

NEDEN PROGRAM?

Önce bir program neden gerekiyor?

"Sosyal demokrat eylemin oldukça geniş bir sosyalist aydın ve sınıf bilinçli işçi çerçevesini harekete geçirdiği günümüzde, bir program yoluyla aralarındaki bağı güçlendirmek, böylece tümüne daha fazla, daha geniş eylem için sağlam bir temel kazandırmak, acil bir zorunluluk olmuştur. Bir program acil olarak gereklidir; çünkü Rus kamuoyu Rus Sosyal-Demokratlarının gerçek amaçları ve eylem yöntemleri konusunda kökünden yanlış görüşlere sahiptir." (1)

Demek ki, programı gerekli ve acil kılan olgulardan biri komünist eylemlerin harekete geçirdiği sosyalist aydın ve sınıf bilinçli işçilerin *varlığıdır*. Program bu güçler arasında bağ kurmak ve parti eyleminin en genel temelini oluşturmak için gereklidir. Henüz ortada böyle güçler yoksa program da acil bir ihtiyaç değildir. Programın "kamuoyu"nu, komünistlerin amaç ve yöntemleri konusunda aydınlatmak işlevi de bu "kamuoyunun" ilgisi kazanılmışsa anlamlı olur.

Program ne yapmalıdır?

"Program temel görüşlerimizi formüle etmeli, özellikle acil siyasal görevlerimizi açık-seçik koymalı; ajitasyon çalışmasının alanını belirleyen acil istemleri öne sürmeli; ajitasyon çalışmasına bir bütünlük kazandırmalı, onu genişletmeli, derinleştirmelidir. Böylece ajitasyonu küçük, soyutlanmış kopuk kopuk istemler uğruna, kısmi ajitasyon olmaktan çıkarılıp, Sosyal-Demokrat istemlerin bütünü uğruna ajitasyon düzeyine yükseltmelidir." (2)

Peki komünistler arasında birçok görüş ayrılığı varken ve polemikler sürerken program yapmak doğru mudur?

"Bu (görüş ayrılıkları ve polemikler-HY), tersine bir programın gerekli olduğunu gösteren bir argümandır... Bir kez polemik başladı mı, taslağın tartışılmasında bütün görüş ve görüş farklılıklarının anlatımını bulması beklenmelidir... Öte yandan, polemik yalnızca gerçekte var olan farklılıkları açığa kavuşturur, bunların *ne kadar temelli olduğunu gösterirse*, öze mi, kısmi sorunlara mı ilişkin olduklarını, bu ayrılıkların aynı parti içinde ortak çalışmayı bozup bozmadıklarını ortaya koyarsa yararlı olur. Bütün sorulara, ısrarlı yanıt isteyen sorulara yanıt getirecek ve polemik yapan tarafların programatik görüşlerini kesin ifadelere kavuşturacak olan yalnızca program sorununun ortaya konulmasıdır." (3)

PROGRAMIN YAPISI VE SİSTEMATİĞİ

Lenin üç bölünden oluşan bir program öneriyor.

Birinci bölümde, programın kendisinden sonra gelecek bütün maddelerini belirleyecek olan temel saptamalar yer almalıdır.

a) Bu bölümde en başta ülkenin ekonomik yapısının ve gelişmesinin nitelendirilmesi, gelişme yönünün anlatılması ve egemen üretim biçiminin saptanması gerekir. Program "neden" sorusuna değil, "ne" sorusuna yanıt vermelidir. Ülkedeki genel ekonomik durumun ve çelişkilerin bir tanımlaması yapılmalı, süreçlerin ve olguların nedenleri ise program dışı propaganda çalışmalarına bırakılmalıdır. Program, akademik bir yaklaşımdan, ders kitabı türü anlatımlardan uzak olmalıdır.

b) Ekonomik gelişmelerin, başta işçi sınıfı olmak üzere emekçi yığınların yaşamına getirdiği sömürü, yoksulluk, ezgi, esaret ve aşağılama gibi sonuçlar, işçi sınıfı hareketinin bu sonuçlara tepkisi, programda dile getirilmelidir.

c) Üçüncü olarak, proletaryanın siyasal-sınıfsal savaşımının devrim hareketinin temelini oluşturduğu açıklanmalıdır.

d) Programda partinin sonul amacı, devrimin ve proletarya diktatörlüğünün zorunluluğu, hareketin uluslararası niteliği açıklanmalıdır.

İkinci Bölümde, partinin acil siyasal görevleri ve işçi sınıfının öteki sınıflarla ilişkileri formüle edilmeli, devrimin yöneleceği baş düşman ve bu düşmana karşı savaşan bütün parti, sınıf ve katmanların destekleneceği açıkça yer almalıdır. "Otokrasiye karşı savaşanların tümünün desteklenmesi programda yer almalıdır, çünkü Rus işçi sınıfının ileri öğeleriyle kopmaz biçimde kaynaşmış olan Rus Sosyal Demokrasisi siyasal özgürlük için savaşabilecek, ya da en azından bu savaşa şu ya da bu biçimde omuz verebilecek olan tüm kesimleri ve öğeleri kendi çevresinde toplayabilmek için *genel-demokratik* bayrağı yükseltmek zorundadır." (4)

Üçüncü Bölümde, ki bu bölüme Lenin programın pratik bölümü diyor, üç tür istem bulunmalıdır:

a) Genel demokratik istemler: Genel oy; genel, laik, özgür ve zorunlu eğitim; kişi ve konut dokunulmazlığı; kısıtlamasız vicdan, söz, toplanma ve grev hakkı; seyahat ve meslek seçme özgürlüğü; bütün yurttaşların tam eşitliği, sürekli ordu yerine halkın silahsızlandırılması; hukuk ve ceza yasalarının baştan sona gözden geçirilmesi; kadınlarla erkeklerin tam hak eşitliği vb.

b) İşçi sınıfının yararına istemler: 8 saatlik işgünü; gece işinin ve 14 yaşından küçük çocukların çalışmasının yasaklanması; bütün işçiler için haftada 36 saatten az olmayacak kesintisiz dinlenme süresi; iş ve fabrika yasalarının endüstrinin ve tarımın bütün dallarına doğru genişletilmesi; iş mahkemeleri kurulması; aynı ödemenin kaldırılması; fabrika sahiplerini bütün kazalardan sorumlu tutan yasaların çıkarılması; işçi ücretlerinin haftalık ödenmesi vb. Lenin, bu bölümü tartışırken Emeğin Kurtuluşu programındaki "üreticiler için devlet yardımı" isteminin tümüyle terkedilmesi gerektiğini yazıyor.

c) Köylülük yararına istemler: Bunlar öneminden dolayı "Tarım Programı" içinde ele alınıyor. Lenin Rusya'da "tarım programının" iki ana amaç ya da ilkeye dayanması gerektiğini söylüyor: Kırdaki bütün pre-kapitalist, feodal kurum ve ilişkilerin tasfiyesi; kırsal alandaki sınıf savaşımına daha açık ve bilinçli bir karakter kazandırılması.

Lenin taktik sorunlara ve savaşım biçimlerine programda yer verilmesini doğru bulmuyor. Önemsiz oldukları için değil. Ancak soruna açıklık getiriyor. Şunları yazıyor:

"Emeğin Kurtuluşu grubunun dile getirdiği savaşım biçimlerinde (ajitasyon, devrimci örgüt, 'uygun zamanda' kararlı saldırıya geçmek, *ilke olarak* terörü bile reddetmemek) modası geçmiş, ya da yanlış bir nokta görmüyoruz. Fakat işçi sınıfı partisi programında 1885'de yurtdışındaki bir grup devrimcinin programındaki faaliyet biçimlerinin bildirimine yer olmadığına inanıyoruz. Program savaşım biçimlerinin seçimini açık bırakmalıdır. Bunlara militan örgütler ve partinin taktiklerini saptayan parti kongreleri karar vermelidir." (5)

Lenin, çeşitli yazılarında ve bizzat yazdığı programlarda biçim sorularına da önem vermiş; olabildiğince kısa ve özlü; anlatımı sade, anlaşılır ve somut; dili açık ve keskin, uzun tarihsel bilgilerden, süreçleri anlatan yorum ve çözümlemelerden uzak bir program önermiştir.

GEÇİŞ İSTEMLERİ

Lenin 1917 Eylül'ünde Ekim devriminin arifesinde yazdığı *"Yaklaşan Felaket"* çalışmasında, devrim Rusya'sının yüz yüze olduğu ağır sorunlardan çıkış için bir dizi önlemler formüle etti. Bu önlem ve istemlerin en önemli özelliği, uygulamaları durumunda devrimci süreci sosyalizme doğru ilerletecek bir karakter taşımalarıydı.

1917 Eylül'ünde, Şubat devriminden 6 ay kadar sonra Rusya'da tam bir kaos hüküm sürüyordu. Demiryolları işlemiyor, fabrikalara hammadde ve kömür dağıtımı yapılamıyor, kentlere yeterli yiyecek sağlanamıyordu. Menşevik ve Sosyalist devrimcilerin de ortak olduğu hükümet üretim, tüketim, ticaret ve bankacılık işlemlerini kontrol edemiyor, kapitalistler ise bilinçli biçimde üretimi sabote ediyorlardı.

Lenin,*"Yaklaşan Felaket.."* çalışmasında, devrimci bir hükümetin uygulaması gereken, ekonomide denetim ve gözetim sağlamak için zorunlu önlemlerini şöyle sıraladı:

"1.Bütün bankaların, işlemleri devlet tarafından kontrol edilecek tek bir bankada birleştirilmesi ya da bankaların ulusallaştırılması.

2.Kapitalist sendikaların, yani en büyük tekelci kapitalist grupların (şeker, petrol, kömür, demir-çelik vb) ulusallaştırılması.

3.Ticari gizliliğin kaldırılması.

4.Kartelleşme mecburiyeti; yani bütün sanayici, tüccar ve genel olarak işverenlerin birleşmelerinin zorunlu kılınması.

5.Nüfusun tüketici birliklerinde örgütlenmesinin zorunlu kılınması, ya da bu tür örgütlenmelerin özendirilmesi ve denetlenmesi." (6)

Lenin bütün bu önlemlerin, devrimci proletaryanın önderliğindeki bir devrimci diktatörlüğü gerektirdiğini, "benden sonra tufan" diyen Sosyalist-Devrimcilerle Menşeviklerin ise aslında burjuvazinin gerici-bürokratik siyasetini desteklediklerini yazdı. SR lerle menşevikler Lenin'in önlemlerinin "demokratik" değil, "sosyalist" olduğunu, oysa

Rusya'da koşulların sosyalizm için olgunlaşmadığını , sosyalizmden söz etmenin henüz çok erken olduğunu, bu yüzden devrimin burjuva devrimi olduğunu ileri sürdüler. Lenin bunları söyleyenlerin, emperyalizm, kapitalist tekel, devlet nedir anlayamadıklarını, bunları anlayan birinin *sosyalizme yürümekten başka bir ilerleme yolunun bulunmadığını* kabul edeceğini belirtti.

Lenin'e göre bu önlemleri uygulayan devrimci-demokratik bir devlet, başka bir deyimle devlet tekelci kapitalizmi kaçınılmazlıkla sosyalizme doğru bir adım, hatta bir adımdan daha fazlası anlamına gelecektir. Sosyalizm devlet tekelci kapitalizminin bir adım ötesindedir. "Başka bir deyişle , sosyalizm...bütün halkın hizmetine sokularak kapitalist tekel olmaktan çıkartılmış devlet tekelci kapitalizmidir. Modern kapitalizmin temeli üzerinde ileriye doğru atılan her adım pratik olarak karşımıza sosyalizmi çıkarmaktadır." (7)

Lenin devlet tekelci kapitalizminden bir adım ötesinin sosyalizm olduğunu söylerken soruna yalnızca sosyalizmin maddi koşulları açısından yaklaşmadı. Rusya'daki somut durumun somut çözümlemesini yaparken dikkatinin merkezine her zamanki gibi *sınıf iktidarı* sorununu koydu. Bütün bunları Şubat devriminden sonra kritik bir dönemeçte devrimin nasıl ilerleyeceği sorusuna yanıt bulmak için tartıştı. Sorunun program yöntemi açısından taşıdığı önem buradan geliyor.

"*Yaklaşan Felaket*"te, sorunun sınıfsal yönüyle ilgili iki önemli saptama var.

Birincisi, Lenin, mevcut durumda "ya mahvolmak, ya da geleceği en devrimci sınıfa emanet ederek daha ileri bir üretim biçimine geçmek" arasında bir seçim yapmakla karşı karşıya olduklarını ve önerdiği bütün önlemlerin ancak işçi sınıfı hegemonyasındaki bir iktidar tarafından uygulanabileceğini söyledi. Bu çok önemli, somut bağlamı içinde düşünülmesi gereken bir noktadır. Lenin'in saydığı önlemlerin bir bölümü öteki emperyalist-kapitalist ülkelerde çoktan, hem de düpedüz burjuva iktidarları eliyle gerçekleştirilmiş, ama o ülkeleri sosyalizme götürmemiş önlemlerdir. Rusya'da ise, Şubat'la başlayan devrimci süreç devam etmekte; ikili ikidar durumu sürmekte ve soldan destekli burjuva iktidar bu önlemleri yerine getirmek bir yana tümüyle tükenişe gitmektedir. Bu somut koşullarda ortaya atılan istemler hem kaostan çıkış yolu gösteren, hem de sosyalist bir iktidarı zorunlu kılan "geçiş" istemleri özelliğini kazanıyorlar.

İkincisi, Lenin'e göre en kritik sorun köylülüğü burjuvazinin etkisinden kurtarmaktır. İktidar sorununun çözümü, işçi sınıfıyla, köylülüğün çoğunluğunu oluşturan yoksul köylülüğün bağlaşıklığını kurmaktan geçmektedir. (8)

II

Trotsky'nin 1938 ilkbaharında yazdığı, sonradan Dördüncü Enternasyonal'in programı olarak kabul edilen, "*Kapitalizmin Can Çekişmesi ve Geçiş Programı* " çalışması üzerinde de kısaca durmamız gerekiyor. Kısaca, "*Geçiş Programı*" denilen, aslında bir programdan çok program sorunlarını tartışan bir makaleye benzeyen bu yazıda Trotsky geçiş programının asıl amacının asgari program ile azami program arasında köprü kurmak olduğunu belirtiyor.

"Günlük savaşım süreci içindeki yığınlara güncel istemlerle devrimin sosyalist program arasında köprü kurmalarında yardımcı olmak gereklidir. Bu köprü, bugünün koşullarından ve işçi sınıfının geniş kesimlerinin bugünkü bilincinden çıkarılan ve değişmeyen bir tek sonul sonuca, iktidarın proletarya tarafından fethedilmesine yol açan bir geçiş istemleri sistemini içermektedir." (9)

"Geçiş Programı" dört ülke tipini ele alıyor: Gelişmiş kapitalist ülkeler, geri kalmış sömürge ve yarı sömürge ülkeler, faşizm altındaki ülkeler ve Sovyetler Birliği. En büyük ağırlık gelişmiş kapitalist ülkelere veriliyor; programın belkemiği bu ülkeler örneğinde oluşturuluyor.

Program üç tip önlem ya da istem formüle ediyor.

Birinci tip, yığınların yaşam standartlarının savunusuna ve iyileştirilmesine ilişkin acil istemler oluşturuyor. Bunlar sendikal savaşım hedeflerini de gösteren, ama bunlar uğruna yürütülecek savaşımı sendikalara bırakılmayan *ekonomik* istemlerdir.

İkincisi, ekonomik ve siyasal düzeylerde bağımsız örgütlenme hakkını savunan ve varolan hakları genişleten *demokratik* istemlerdir.

Üçüncü tip, bir bütün olarak kapitalizmin işçi sınıfının ihtiyaçlarını karşılama yeteneksizliğini ortaya koyan, planlı ekonomiyi ve işçi hükümetini gerekli hale getiren *esas geçiş istemleri* oluyor.

Trotsky'nin kendi formülleriyle geçiş istemlerini özetlemeden önce bu istemlerin niteliğiyle ilgili bir noktayı daha eklemek gerekiyor. Geçiş programı yalnızca muhatabı devlet iktidarı (kapitalist ya da sosyalist) olan istemler formüle etmekle kalmıyor; işçi sınıfına doğrudan doğruya kendisinin yerine getireceği somut hedefler de gösteriyor.

Trotsky'nin sırasıyla giderek ve formülasyonlarına sadık kalarak geçiş istemlerini şöyle sıralamak mümkün:

1.*Değişebilir ücretler ve çalışma saatleri*. Kapitalist sistemin artan anlamsızlığını özetleyen iki temel ekonomik bela olan işsizlik ve pahalılıkla mücadele, genelleştirilmiş sloganlar ve savaşım yöntemleri istemektedir. Eldeki işyerleri, haftalık çalışma saatlerinin uzunluğu da ayarlanarak mevcut işçi sayısına bölünmeli, ortalama ücretler daha önceki çalışma haftasındaki düzeyin altına

düşmememelidir. Mülk sahiplerinin bu istemlerin "gerçekleşemez" olduğunu söylemeleri bizi ilgilendirmez. Şu anda karşılaştığımız sorun, karşıt maddi çıkarların "normal" bir çatışması değildir. Bizim için sorun proletaryayı çürüme, demoralizasyon ve çöküşten kurtarmaktır. Bu istemlerin "Gerçekleşebilirliği" ya da "gerçekleşemezliği" ise sonucunu yalnızca savaşımın belirleyeceği güç ilişkilerine bağlıdır.

2.*Geçiş döneminde Sendikaların Rolü.* Kısmi ve geçici istemler için savaşımda, işçilerin kitle örgütlerine, en başta da sendikalara ihtiyaçları her zamankinden fazladır. Küçük "devrimci" sendikalar kurmak ve korumak sekterliktir. Ama sendikacılık fetişizmini de reddetmeliyiz.

3.*Fabrika Komiteleri.* Geçiş döneminde işçi hareketi sistematik ve dengeli değil, ateşli ve patlamalı bir karaktere sahiptir. Sloganlar gibi örgütlenme biçimleri de hareketin koşullarına tabi olmalıdır. Oturma grevleri ve fabrika işgalleri fabrikanın patronunun kim olduğu sorusunu ve fabrika komitelerini öne çıkarırlar. Fabrika komiteleri görünür görünmez fabrikalarda ikili iktidar kurulmuş olur. Hazırlıksız yakalanmamak istiyorsak fabrika komiteleri için kampanya başlatmalıyız.

4.*"Ticaret sırları" ve sanayide işçi kontrolü.* "Ticaret sırlarını" ortadan kaldırmak sanayinin gerçek kontrolünün ilk adımıdır. İşçiler de en az kapitalistler kadar fabrikanın, tröstün, sanayinin bütün kollarının "sırları"nı bilme hakkına sahiptirler. Ayrıca işçi kontrolü olmadan en basit bir ekonomik plan bile yapılamaz. İşçi kontrolü planlı ekonomi okuludur.

5.*Bazı kapitalist grupların kamulaştırılması.* Sosyalist kamulaştırma programımızın varlığı, yani burjuvazinin siyasal olarak alaşağı edilmesi programımızın varlığı, sürmekte olan geçiş aşamasında bizi sanayinin bazı kilit branşlarının kamulaştırılmasını istemekten geri bırakmamalıdır. Bu kamulaştırmaların reformist "ulusallaştırma" sloganından farkı, tazminat ödemeyi reddetmesi, yığınların kendi gücüne dayanması ve kamulaştırma sorunu ile iktidarın işçiler tarafından ele geçirilmesi sorunu arasındaki bağ kurmasındadır.

6.*Özel bankaların kamulaştırılması ve kredi sisteminin devletleştirilmesi.* Emperyalizm finans kapitalin egemenliği demektir. Ekonominin gerçek komutası bankalardadır. Bankaların kamulaştırılması, hiçbir durumda banka hesaplarının kamulaştırılması değildir.

7.*Grev gözcülüğü / savunma ekipleri / işçi milisi / proletaryanın silahlandırılması.* Proletaryanın savaşımının keskinleşmesi sermayenin karşı saldırı yöntemlerinin de keskinleşmesi demektir. Burjuvazi hiçbir yerde resmi polis ve ordusuyla yetinmiyor. İllegal ve yarı illegal faşist birlikler vb. örgütlüyor. İşçi sınıfı bunlara ancak arkasında on milyonlarca ezilenin desteğini hisseden silahlı işçi birlikleriyle karşı koyabilir. Grev gözcüleri proletarya ordusunun temel çekirdekleridir. Her grev ve sokak gösterisinde işçilerin özsavunma gruplarının yaratılmasını propaganda etmeliyiz. Kendisini silahlandırmak, proletaryanın kurtuluş savaşımını emredici gereklerinden biridir.

8.*İşçi-köylü ittifakı.* İşçilerin silah arkadaşı ve kırsal alandaki karşılığı tarım emekçileridir. Bunlar aynı sınıfın iki parçasıdır. Çıkarları birbirinden ayrı değildir. Köylüler(çiftçiler) başka bir sınıfı temsil ederler. Onlar köy küçük burjuvalarıdır. Küçük burjuvazi yarı proleterlerden sömürücü öğelere kadar değişik katmanlardan oluşur. O halde proletarya kırsal alanda bağlaşıklarıyla, düşmanları arasında sınır çizgileri çekerek bir savaşım yürütmelidir. Dördüncü Enternasyonal'in seksiyonları olabilecek en büyük somutlukla her ülkenin koşullarını dikkate alan geçiş istemleri üzerinde çalışmalıdırlar.

9.*Emperyalizme ve savaşa karşı mücadele.* Önümüzdeki dönemde devrimci partinin başarısı esas olarak savaş konusunda izleyeceği politikalara bağlıdır. "Silahsızlanma", "Tarafsızlık", "Anayurt savunması" gibi kavramların gerçek anlamlarını deşifre etmeliyiz. Burjuva hükümetlerine bir tek insan, bir tek kuruş vermeyelim. Silahlanma programlarına hayır. İşçi örgütlerini asker-polis kontrolünden tam bağımsızlığı. Gizli diplomasinin tümüyle ortadan kaldırılması. Sürekli ordunun halk milisi ile yer değiştirmesi vb.

10.*İşçi-köylü hükümeti.* İlk kez 1917'de Bolşeviklerin ortaya attığı bu formülasyon Ekim devriminde kesin olarak doğrulandı. "İşçilerin ve köylülerin devrimci demokrat diktatörlüğü" bundan çok farklıdır; bu sınıf ittifakının burjuva türüdür. Proletarya partisi burjuva-demokratik sınırların ötesine geçmeyi reddederse, onun köylülükle bağlaşıklığı sermayeyi desteklemesi anlamına gelecektir. Biz bu sloganı ancak 1917'deki anlamıyla kabul ederiz.

11.*Sovyetler.* Belirtildiği gibi fabrika komiteleri, fabrika içindeki ikili iktidarın öğeleridir. Var olmaları ancak yığınlardan gelecek artan basınca bağlıdır. Fabrika komiteleriyle birlikte savaşa ve pahalılığa karşı özel gruplaşmalar ve hareketin başka merkez çevreleri de kısa sürede dağınıklıklarını ve yetersizliklerini hissedeceklerdir. Bir il sınırları içindeki farklı istem ve savaşım biçimlerinin nasıl uyumlaştırılacağı türünden sorular çıkacaktır. Tarih bunun sovyet tipi örgütlenmeyle başarılabileceğini gösteriyor. Proletaryanın bütün akımları en geniş demokrasi temelinde sovyetlerin önderliği için mücadele edebilirler. O halde "Sovyetler" sloganı geçiş istemleri programının tacıdır.

12.*Sömürge-yarı sömürge geri ülkelerde geçiş istemleri.* Bu ülkelerde en ilkel ekonomik

biçimlerle kapitalist teknik ve kültürün son sözleri iç içedir. Bu ülkelerde temel görev, tarım devrimi, yani, feodal mirasın tasfiyesi ve emperyalist boyunduruğu kırarak ulusal bağımsızlığı kazanmaktır. Bu ülkelerde devrimci gelişmenin genel yönelişi 1905,1917 Şubat ve 1917 Ekim devrimlerinin gösterdiği sürekli devrim kavramı çerçevesinde olacaktır.

13.*Faşist ülkelerde geçiş programı istemleri.* İşçi sınıfı için bu ülkelerde yani bir program yapmak olağanüstü zordur. Program deneyimden çıkarılır. Var olmayan bir liberal burjuvaziyle halk cephesi arayışları iktidarsızlık göstergesidir. Demokratik sloganlar kitleleri mobilize etmekte ciddi bir rol oynayabilir. Ama bunlar bizim için gelip geçici, tekil sloganlardır. İspanya'da olduğu gibi burjuva ajanları tarafından proletaryanın boynuna geçirilen demokratik ilmik değildir.

III

Geçiş istemleri ve "geçiş programı" konusundaki aktarma ve özetler devrim teorisindeki ilerlemelerin program anlayışına nasıl yansıdığını gösteriyor. Asgari-azami program kalıbı hem tarihsel hem de teorik olarak aşılmıştır. Bu ilerlemeyi yok sayarak 1902'lerin anlayışında takılıp kalmak tam bir tutuculuk ve dogmatizmdir. Ancak, "geçiş programı" yaklaşımını da her şeyi çözen bir sihirli formül olarak anlamamak, sağladığı ilerleme ile birlikte yol açtığı problemleri de gözden kaçırmamak gerekiyor.

Bizzat Trotsky'nin de söylediği gibi, "geçiş programı" "tam (tamamlanmış=complete) bir program değildi. Tam bir program, emperyalist aşamadaki modern kapitalist toplumun teorik ifadesini içermelidir." (10) Bu açıdan, program yapısı sistematiği açısından Lenin ve Bolşeviklerin modeli üstünlüğünü korumaktadır. Trotsky'nin yazdığı Dördüncü Enternasyonal programı aslında Lenin'in program şemasındaki, Lenin'in "programın pratik bölümü" dediği bölüme denk düşüyor. Trotsky'nin uyarısına rağmen "geçiş programı" geiştirilip tam bir program durumuna getirilemedi. Getirilemediği noktada da,Trotskyist program yöntemi Leninci program anlayışının bileşenlerinden birine indirgenmiş oldu. Hala, tam bir program olmayan ve önemli ölçüde yazıldığı zamanın ve koşulların izini taşıyan, bu nedenle örneğin az ve orta gelişmiş ülkelerle ilgili bölümleri son derece sınırlı olan 1938 programında ısrar da tutuculuktur.

Lenin'deki geçiş istemleri ve Trotsky'nin "geçiş programı" Marksist program anlayışını nasıl ve hangi yönlerde geliştirmiştir ve temel yöntemsel katkıları hangi noktalardadır?

Her özetleme ve sıralamanın eksikler taşıyacağını unutmadan şu noktanın altını çizebiliriz:

Bir:Geçiş istemleri, en başta işçi sınıfı ve emekçi yığınları bağımsız eyleme kaldıracak, savaşıma seferber edecek bir karakter taşımaktadır. Bu istemler öne sürülürken ölçü bir burjuva iktidar altında uygulanabilir olup olmadıkları değil, işçi-emekçi yığınların gerçek-acil ihtiyaçlarıdır. Esas işlevleri, savaşım içinde işçi sınıfının bilinç ve örgütlülük düzeyini yükseltmektir.

İki:Bu istemler Sovyet tipi bir alternatif iktidar odağı yaratma prespektif ve girişimiyle öne sürülmekte, bu nedenle de işçi sınıfı hegemonyasındaki bir iktidara geçişin kaldıracı olma özelliği taşımaktadırlar.

Üç:Geçiş programının bir önemli özelliği, öne sürülen istemlerin teorik olarak kapitalist çerçeveyi aşmaması, ama pratik sonuçları açısından burjuva iktidarın sınırını ve kapitalist düzenin açmazını ortaya koymasıdır.

Bütün bunlardan çıkarılacak önemli sonuçlardan biri şudur: İleri sürülen istemlerle savaşa kaldırılacak güçlerin bileşimi ve hedeflenen siyasal iktidarın karakteri arasındaki ilişki, zaman ve mekana, yaşanan pratik sürece yakından bağlı son derece somut bir ilişkidir. Başka bir yerde, başka bir zamanda, başka koşullarda burjuva reformlar anlamına gelecek önlemler, bir 1917 Rusya'sında sosyalizme geçiş karakteri kazanabilmektedir. *Bu yüzden, bu tür istemler programın asli, deyim yerindeyse tarihsel ve stratejik temelini oluşturmaz, bütün ülkeler için geçerli bir genellik de taşımazlar.* Daha çok iktidar almaya yönelik taktik ve konjonktürel bir özellik taşırlar. Programı, adına ister "geçiş", ister "yapılacak işler" programı densin, bu tür istemlerle eşitlemek program sorununu taktik bir soruna indirgemek demektir.

Programı, "işçi sınıfı partisi için program, iktidar alındığında yapılacak işler planıdır" (11) olarak tanımlayan bir yaklaşımın ayrıca iki ek zaaf taşıması kaçınılmazdır. Devrimini yapmamış, özellikle de devrimci durum yaşamayan bir ülkedeki, iktidardan henüz uzak bir hareket açısından ele alırsak bu istemlerin bir yapılacak işler planı vermesi ne mümkün ne de doğrudur. Uygulanacak somut işler planına indirgenmiş bir program anlayışı, devrimin siyasal ordusunu oluşturma, iktidarı alma temel sorununu "strateji tartışması" diyerek küçümsediği için son derece eksik; yapılacak işleri somutlayıp ayrıntılandırdığı oranda çabuk eskiyen; devrim iktidarının karşılaşacağı güç ilişkilerini önceden kestirmek mümkün olmadığı için de gerçekleşme inandırıcılığı vermeyen bir program olmaya yazgılıdır. Bu tuzaktan kurtulmanın yolu, programda en temel, çabuk eskimeyen geçiş istemlerini, dönüşümleri ana yol ve yöntemleriyle formüle etmektir.

Devrimci marksist bir program anlayışının burada ana eksenini çizmeye çalıştığım noktadan, kazanılmış açıklıklarda başlayarak geliştirilebileceğini düşünüyorum. Bununla ilgili düşünce ve tartışma tezlerini daha sonraya bırakıyorum.

NOTLAR

(1) Lenin, *Collected Works*, C.4, s. 229-23
(2) *Agy.* s. 230
(3) *Agy.* s. 231
(4) *Agy.* s. 237
(5) *Agy.* s. 237-38
(6) *Ay.* C.25, s. 333
(7) *Agy.* s. 362-63
(8) *Agy.* s. 362-363
(9) *Agy.* , s. 368
(10) L.Trotsky, *The Transitional Program for Socialist Revolution wiht Introductory Essays by Joseph Hansen and George Novack*, Pathfinder Press, New York 1974, s. 75
(11) Trotsky ile 7 Haziran 1938'de yapılan söyleşi, *agy.* s. 138
(12) *Programımız*, TKP-Kıvılcım *Kongre Kararları*, Yol. Sayı.1, Mart 1991, s. 106

Oyun mat

SEVGİ GERÇEK

Hegemonik süreç tarafından tahrip edilmiş anlamlar/adlandırmalar, simgeler dünyasını kavrayabilmek ve bu dünyayı hakettiği rotaya oturtmak, dünyayı değiştirme eylemimiz içinde görmezden gelemeyeceğimiz bir görevdir.

"gülmeyin bize gülmeden yaşamak ne ki
satranç oyun'u mu ah onu bilmiyoruz
onu bilmiyoruz çok yazık gelin körebe oynayalım
körebeyi bilir misiniz siz biz hep körebe oynarız(*)

Kapitalizmin yarattığı çelişkiler, kişilerin gündelik hayatlarında karşılarına çıkıyor. Örneğin herhangi bir işçi ya da küçük burjuva, kendisine birkaç yılda bir devlet yönetimine katılma hak ve özgürlüğü adı altında sunulan oy sandıklarının, artada oynanan korkunç ve alaycı bir oyunun nesnesi olduğunu sezinleyebiliyor. Ya da oğlunun / kızının modası geçtiği için dolaba kaldırdığı eskimemiş giysinin, kendi ömründen çalınmış birkaç işgünü olduğunu sezinlese de birazcık homurdanarak yenisini alıyor. Oyunun sürmesine yardımcı olduğunu bilerek / bilmeyerek oyuna katılıyor. İnsanlar ikiyüzlüce bir hayatı sürdürmeyi nasıl kabullenebiliyor?

"körebe bilir misiniz siz biz hep körebe oynarız
ve de hep ebe biz oluruz hep kör hep kör
çıngıraklı şeytanlar dolaşır hep her yanımızda
hep her yanımızda karanlıktır görebildiğimiz"

Kapitalizmin çelişkileri gündelik hayatta direkt olarak karşımıza çıkmıyor. Çelişkilerin üzerine genel anlamda ideolojinin perdesi çekiliyor. Bu perde tüm sorunların saptırıcı yanıtlarını içeren yamalardan oluşturulmuş. Yanıtların birbiriyle bağlantısı rasyonel değil irrasyonel, diyalektik değil, eklektir. Öyle ki, yamalardan biri işe yaramaz hale geldiğinde, yerini alacak bir yenisi emre amade bekliyor: Eskiyen "İslam"ın yerine, modaya uygun bir "milliyetçilik" ya da Demirel'in yerine Erbakan pekala yamanabilir. Yamaların hafiften görünmeye başlamasıyla perde, milli birlik ve beraberlik içinde yapılan bir askeri darbeyle tamir edilir. Ancak yazının gidişatı bakımından bu son seçeneği konu dışı bırakalım. Çünkü biz yamaların nasıl görünür kılınacağı üzerinde durmak istiyoruz.

"hep yanımızda karanlıktır görebildiğimiz
karanlıklar içinde bir yıldız bin cımbız
bin cımbızla yolarız hep bir yıldızı olur mu bu
çok yazık bir yıldız bölünür mü bin parçaya"

Nesneler, kavramlar ve anlamları üzerinde çalışırken, aynılık ve ayrılık zeminlerinin kayganlığında burunüstü düşmek ve düşülen çukurda ayrı bildiğini yanında bulmak, bugünlerde hiçbir zaman olmadığı kadar olası hale geldi. Çünkü anlamlara atfedilen değerler, nesnel gibi sunulan öznel tanımlara dayanabiliyor. Bilimsel yöntemin yapı taşları tek ve doğru bir rota çizebilmemiz için yanyana konulmuş değil. Biz her türlü bilgi edinme sürecinde taşları seçip alıyor, yanyana koyuyor, anlamlı bir bütün oluşturmaya çalışıyoruz. Seçme-Alma-Yerleştirme-Birleştirme'den oluşan bu süreçte doğru bilgiye ulaşabilmek için alabildiğince şüpheci davranmak zorunda kalıyoruz. Örneğin ne söylendiği kadar, bunu kimin söylediği de önem kazanıyor. Ya da farklı bir süreçte, birisinin kırmızı dediğine öbürü yeşil diyorsa yöntem açısından yapılması gereken, birinden birinin renk körü olup olmadığını soruşturmak oluyor. Ne de olsa ikisi de aynı şeyi ayrıymış gibi gösterip aynılık zeminlerini gözden uzak tutmaya çalışıyor olabilir. Aynı olduklarının bilincinde olmamaları da pekala mümkündür. Ya da sözü edilen şey bir elmadır örneğin ve şu anda kırmızı olsa da, eski yeşil hali onda halen içkindir. Yeşilken de kırmızı olabilme yeteneğine sahiptir. Yani konuşan iki kişi de haklıdır ve ortaya çıkan ikilik tek bir doğruyu açıklar. Parçalanarak ortaya atılan bir bütünlüğü (hele de bu parçalanma yön şaşırtmak için bilinçli olarak yapıldıysa) tekrar kurabilmenin zorluğu bu değerlendirme sürecinde yatıyor. Kapitalist yaşam tarzı en küçük bilgi edinme sürecinde bile yanlışlığa düşmemek için bu bilginin muhasebesini yapmayı gerekli kılıyor. Onun sunduğu hayat tarzından kurtulmayı isteyen ve bunu kesin bir kopuş olarak görenler için sürekli bir muhasebe içinde olmak hayati önem taşıyor. Aksi taktirde düzen içi muhalefet yapmıyorum derken, düzen için muhalefet yapar duruma düşülebilir. Can düşmanına bile kafakol çekebilen bir sistem sıradan insanı, gündelik hayatında, doğuştan itibaren ona sunduğu tecrübe aracılığıyla kendine taraf yapar.

"çıngıraklı şeytanlarda yıldız çok vermezler bize
ne sanırlar bizi güneş mi tanrı mı
melek de değiliz oysa insan mı sanırlar ne
acımayın bize çıngıraklı şeytanlar yıldız verin bize"

Kapitalizmin her türden yöntemle; medyayla, eğitimle, cazip tüketim mallarıyla, eğlenceyle, ezberletmeye çalıştığı roller ve kalıplarla, geçmişteki bağlamından koparıp alarak kendi söylemine yerleştirdiği gelenekle, törenler ve ritüellerle allayıp

pullayarak verdiği hayat tarzı, bugünün insanına nasıl bir tecrübe sunuyor?

Günlük ve değişken: İnsanlar içinde en başarılı olanı her yeni durum ya da modaya en çabuk entegre olanıdır. Bu nedenle insanların kaypakça olması gerekir. Bu günün doğrusu yarının yanlışı olabilir ve günün insanı olabilmek için kendi doğrusunu herkesten önce yanlış ilan etmelidir.

Düşünmek yerine sezen ya da hisseden: Doğru ya da yanlışı düşünerek değil, koklayarak, sezerek bulur, giderek hayatı da böyle algılamaya alışır. Etrafına çekilmiş perdeyi de akılla değil el yordamıyla farkeder. Perdeye gitmenin, onu aşağıya indirmeye çalışmanın kendisine acı vereceğini sezer ve perdeyi indirmek yerine onu rasyonalize etmeyi tercih eder.

Hızlı: Düşünmek için zamandan, geçmişe dönüp değerlendirme yapmaktan yoksun bırakılmıştır. Hayat hızla akar, gider ve kayar avuçlarından. Hızı 280 km giden arabaya denktir, uzaya giden aracın hızına denktir. İnsanlık en yeni ve en hızlı hangi araca sahipse ona denktir. Ancak bu hız ve değişkenlik kendini tersine çevirir ve hayat değişmelerin monotonuna dönüşür.

Parçalı: Edindiği tecrübenin geriye kalan yıllarda işine yaramayacağının farkındadır. Hayatı da, tıpkı bu tecrübe tarzı gibi yamalıdır. Birbirlerine eklenmiş küçük deneyimleriyle yön bulmaya çalışır. Geçmiş yaşantılarında kalan anıları bile ona ait değildir. Kendine yabancıdır.

Bölünmüş: Kendine olduğu gibi başkalarına da yabancıdır. "Biz" söyleminin belirleme gücü yoktur. Medyanın ona sunduğu "biz"i benimser. Bütünselliği burada yakalar.

Bütünsellik: Her anı onu yakalamaya çalışan biçimlendirme süreçleriyle örülmüştür. Okulda biçimlendirilir. Kutsal ailesi tarafından "sevgi" ile sarmalanır. İşyerinde, uyumluluğu ile değerlendirilir. Rüyalarında bile özgür değildir: Rüyaları kodlanır.

"görebilsek açmayız ellerimizi sizlere siz de kimsiniz
görebilsek biz de buluruz yer altında üç-beş tane
ama ebe olmuşuk bir kez körebe olmuşuk kör olmuşuk
kör olmuşuk hep her yanımızda karanlıktır görebildiğimiz"

Gündelik hayatta karşımıza çıkarılan yapay farklılıkların, gerçek farklılıklar gibi kabullenilmesi korkutucu boyuttadır. Örneğin, egemen söylem, Kürt ve Türk halklarını önce ayrı, sonra da karşıt olarak göstermeye çalışmış ve azımsanmayacak ölçüde başarılı olabilmiştir. Bu, ayrılık ilüzyonudur. Diğer yandan, toplumun biraraya gelmesi kolay kolay mümkün olmayan parçalarını bir potada eritip kendini korumaya almak yoluna gitmiştir. Bu da ayrılık ilüzyonudur. Egemen söylem böylece "biz" ve "onlar" kavramlaştırmasını tek elinde tutmak ister.

Ancak tam bu noktada kapitalizmin sunmaya çalıştığı tücrübe tarzı tersine işlemeye başlayabilir.

"gülmeyin bize gülmeyin yaşamak ne ki
satranç oyunu mu köşe kapmaca mı her neyse
her neyse hele bir size gelsin sıra bir kör olun
hani ya yok mu bir mat olsun şahlar"

Yukarıda sayılan kapitalist yaşam tecrübesine ait ne varsa, tersine dönüştürülebilecek biçimleri gizil olarak içinde taşır. Örneğin, egemen söylemin "biz"i yaratmak zorunda oluşu, insanları tozlaştırmayı başaramadığı anlamına gelir. Çünkü insanlar hangi şartta olursa olsun "ben"lerine "biz"i katmak ister. Anlam ve bilmenin parçalılığı da sistemin bütünselliğini kırma yönünde kullanılabilir. Sistem, sınıfları ortadan kaldırma *yetisine* sahip değildir. Bu nedenle algılama tarzlarının tamamını yönlendiremez, kendiliğinden muhalif algılama biçimleri sistemin sunduğu çarpık gerçekliği de çarpıtarak, sisteme karşı alternatifler sunma eğiliminde olacaktır. Fakat tüm bunları yapabilmek, gündelik hayatta saklı duran, *bastırılmış devrim çığlığını* açığa çıkarmak için dışarıdan müdahale gereklidir.

"o zaman tüm köşeleri kapıcaz
tüm yıldızları biz topluycaz gökyüzünden
çınfıraklı şeytanlara tıssss diycez bir bir
bir bir cımbızlıycaz kötülükleri ellerinizden"

Bize yabancı gelen bir silah üstümüze doğrultulmuştur. Ancak bu silaha bakmasını bilenler, namlunun çift yönlü olduğunu da göreceklerdir. Tetikleme mekanizması ise tektir; iktidar sorunu bu mekanizmayı ele geçirmekle eş anlamladır. Tetik bugün burjuvazinin elindeyse de, burjuvazi bu silahı ateşleme kabiliyetine sahip değildir; *iktidarda olduğu halde iktidarsızdır.* Bu kabiliyet, yalnızca devrimci güçlere aittir. Çünkü bizden çalınanı geri almak için yaptığımız mücadele, sınıfsız toplum mücadelesi, sınıfsal temelde yükseldiği halde, sonuç itibariyle tüm insanlığın kurtuluşu mücadelesidir.

Egemen ideolojinin yumuşak karnı, tam da egemenliğinin hüküm sürdüğünü zannettiği gündelik hayattır. Ne kadar biçimlendirmeye çalışsa da, burada kendi sahasının dışında kalır. Bizim savaşı en önce kazanacağımız / kazanmamız gereken alan da burasıdır. Devrimi en önce bilinç düzeyinde gerçekleştireceğiz. Bunu yapmak için de, sistemin parçalayarak sunduğu ne varsa birleştirecek, birleştirmeye çalıştıklarını da parçalayacağız. Bize sunulan ne varsa tersine çevirmemiz mümkündür: Aile, dil, gelenek, din, sanat, kurum, ritüel...Tüm bu alanlarda devrimci biçimlenişleri yaratmak ve yaymak durumundayız. Sunulan her yalanı parçalayarak, sisteme yöneltmek gerekiyor.

Toplumun her tabakasından ayrı sesler, baş döndürücü bir karmaşa, gürültü içinde yükseliyor. Bu sesleri anlamlandırmanın yolunu bilmeyenler, yalnızca homurtuları farkedebiliyor. Ama ben ne denildiğini anlıyorum, çünkü ses akrostiştir ve tek bir şeyi haykırıyor. Devrim, devrim, devrim...

" o zaman her yanımız yıldız dolucak
ışıl ışıl aydınlanıcak gözlerimiz
iyiliğe açılacak ellerimiz en büyüğe ve en yüceye
ve şükürler diliycek düzene ellerimiz"

(*) Arkadaş Z. ÖZGER, *Sevdadır-Şiirler*, Mayıs Şiir Dizisi, Mart 1988, s. 34, *Oyun Mat*

Yazıda kullanılan şiirler, bu kitaptan alınmıştır.

Kadro ve radikal eylem

YÜKSEL ER

Sınıf savaşımında daha ileri mevziler kazanabilmek için geri çekilinebilir. Ama bu sürecin sonunda yine geri çekinilen noktaya geliniyorsa, bu bir kazanım değil, kayıptır. Geri çekilme ile -Bir atletin hız alışı gibi- geri çekinilen noktadan daha da ileri sıçranabiliyorsa, ancak buna kazanım denilebilir. İçinde bulunduğumuz koşullarda hep yay gibi gerinilip geri çekiliniyor, ama geri çekinilen noktadan ileriye gidilemiyor. Zaman akıyor. Kayıplarımız büyüyor. Yaralar sarılamıyor ve kan kaybı artıyor.

"Demokrasi" devleti güçlendiriyor. Aynı zamanda da devletin eline yeni "silah" ve olanaklar sunuyor. Böylesi bir "demokrasi" için kavga verilemez. Ve "demokrasi" denilen "şey" de bundan başkası olamaz. Kapitalist sınıfa özgü bir kavram ve onun egemenliğini tanımlıyor. "Sihirli" bir kavram değil ve sınıflı topluma özgüdür. Soyuttan kurtulmak, somutu kavramak gerekiyor. Pembe bulutlarda dolaşanlar "demokrasinin" terörü karşısında şoke olmuş durumdadır. "Demokrasinin" terörü nedir? Kendi karşıtlarını yok etmek, kim vurduya getirerek katletmektir. Yargılamadan yok etmek, bir başka deyişle verilen kararları önceden infaz etmektir. "Demokrasi" kendi sınırları içinde bir muhalefete izin vermektedir. Kendi sınırlarının zorlanmasına ise tahammülü yoktur.

Tesbit etmek gerekiyor:

Şövenizm dalga dalga geliyor. Bunun sonucu tehlikelidir. Ucu maceralı bir yolculuğa çıkabilir.

Basın devletin bir gücü durumundadır. Aykırı çıkan çatlak seslere karşı sert tedbirler gündemdedir. Susturamazsan, yok et! Bu tedbirlerin bir parçasıdır.

Milli Güvenlik Kurulu gizli iktidar organıdır.

Zaman akıyor. Birileri zamana karşı yarışırken, birileri de zaman içinde bir yerlere "takılı" kalırlar. Onlar için zaman orada durmuştur. O andan itibaren de gerici ve tutucudurlar. Onlar için gelişme de dinamizmde bitmiştir. Zaman onların üzerinden bir su gibi akar ve geçer. Bir gün 12 Mart'a, bir gün 12 Eylül'e takılanlar, bugün yapılması gerekeni de kavramayazlar.

Bazıları ise 12 Eylül'den sonra sosyal demokrasiye "takıldılar." Şimdilerde ise ayakları yerden kesilmiş "süs bitkileri" gibidirler. Sosyal demokrasi içindeki ayrışma onları açığa çıkardı. "Takılı" kaldıkları yerde artık hep kalacak durumdadırlar. Zamanın onları da ezip geçtiğini geç de olsa anlamış olmalılar. "Takılanlara" takılmanın artık anlamı kalmadı. Taktik v.s. derken kendileri oralı olunca, sınıf mücadelesindeki yerlerini de belirlemiş oldular. Zaman "takılanları" ayrıştırdı. Zamana karşı yarışmak gerekiyor. Bu yarışı ise "hız" belirliyor.

Kadro, isyanı kendinde tanımlamalıdır. Kadronun isyanı, öncelikle kendinden yola çıkmalıdır. Kadro, geri olan herşeye karşı olduğu gibi, kendi tutucu yanlarına karşıda acımasız olmalıdır

"Hız" günümüzün özelliği.

Hızlı olanlar kazanıyor, yavaşlar kaybediyor, geride kalıyor.

Sınıfın örgütlenmesinde de "hız" belirleyici. "Hız" ile bu sorun aşılmalı. Aksi zamanın gerisinde kalmaktır. Görev için Zamanüstü bir "hız" gereklidir. Bunun içinde kadro dokusu önemlidir. Bu kadro vardır. Toparlanmalıdır.

"Hız" ve kadro örgütü yaratacaktır.

Gün ve koşullar devrimcileştiricidir veya tersi karşı-devrimcileştiricidir. Ama şu veya bu şekilde ayrıştırıcıdır. Zaman olgundur. Türkiye olgundur. Şeker, un, tahin var. Niçin "helva" yapılamıyor? O

halde "ustaya" gerek var. "Ustayı" bu topraklar yaratır.

Kadro, bilinçli, örgütlü, politik eylemli insandır.

Kadronun başarısı; yaptığı işi sevmeye ve işin sonucundaki "ürünü" de sevmeye bağlıdır.

Kadro, sadece teoriden sonuçlar üretmemeli, aynı zamanda eylemin sonuçlarını teoride yükseltmelidir.

Radikal eylem isyanı tanımlıyor. Kadro, radikal olmalıdır. Kadro, isyanı kendinde tanımlamalıdır. Kadronun isyanı, öncelikle kendinden yola çıkmalıdır. Kadro, geri olan herşeye karşı olduğu gibi, kendi tutucu yanlarına karşı da acımasız olmalıdır. Egemen düşüncenin kendindeki izlerini silkip atabilmelidir. Kendini değiştirmeyenler, toplumu değiştirmeye aday olamazlar. Bu süreç; devrimci bireyin kendini sorguladığı süreçten, kendi kendisini sorgulayanların buluştuğu sürece doğru büyümelidir. Her yalnızlık basitliği, büyüme ise karmaşıklığı ve zorluğu gerektirir.

Teorisyen eylemi de yüksek olan oluyor. Tersini söyleyenler de var. Savaşımda iddia sahibi olmak gerekiyor. Bu iddiaya sahip olanların ise sadece bilmesi ve söylemde uçlaşması yetmiyor.

Bilmek ilerletici, sevmekse tutucucudur. Birinde itici, diğerinde geri çekici birer yan vardır. Bilmek bilinci artırıyor, o da "hızı". Sevmekse, yitirme ve bunun verdiği korku ile ileri gidişi engelliyor. Her ikisi birer ucu temsil ediyor. Uçlar ise birbirini ittiği kadar çekiyor da. Birey, bilerek daha ileriyi yakalamaya çalıştıkça kendisini aşıyor. Birey, en büyük sevgi odağı ile kendisini aşabiliyor.

Kendini aşan bir bilgi denizi ile, kendini sevmeyi aşan sevgi daha büyük açılımları getiriyor.

Teorisyen eylemi de yüksek olan oluyor. Tersini söyleyenler de var. Savaşımda iddia sahibi olmak gerekiyor. Bu iddiaya sahip olanların ise, sadece bilmesi ve söylemde uçlaşması yetmiyor. Aynı zamanda eylemde de radikalleşmesi, ucu temsil etmesi gerekiyor. Bazılarının "Bilmenin eylemde ileri atılımları engellediğini" ileri sürdükleri bir süreç yaşıyoruz. Bu durum, bunu söyleyenlerin kendi konumlarını realize etmelerinden kaynaklanıyor. Eğer öyle olmuş olsaydı, tarihsel büyük dönüşümlerde önde yürüyen büyük önderlerde olmazdı. Sınıf savaşımında önderler o sürecin içinden çıkarlar. Bu bir gerçek. Ama bir başka gerçekte, bu önderlerin hem bilgi birikimlerini derinliğinden ötürü, hem de büyük iddiaları gerçekleştirmek istemiyle eylemde en önde yürüdüklerinden tarihin dönüşümüne katkı yaptıklarıdır. Aksi düşünülürse, o zaman ne Marks, ne Lenin, ne Stalin, ne Mao, ne de Fidel yeryüzünde olamazlardı. Saydığımız önderler hem bilimsel bilginin, hem de eylemin en önünde olabilmişlerdir. Yaşamlarını bildikleri için ortaya koyabilmişler, bildikleri ile eylemleri ile kişiliklerini bütünleştirebilmişlerdir. Gerilla niçin ölüme yürüyebiliyor? Zor koşullarda mücadele etmesinin etmenleri nelerdir? Yanıtlanması ve kendisinden bir şeyler öğrenilmesi gereken soru ve mücadele biçimidir bu. Ben bu soruyu şöyle yanıtlayabiliyorum: Gerilla öncelikle yaptığı işin bilincinde olanradikal eylemi ile mevcut olana isyanı kendinde tanımlayan kişi. Teorik politik olarak kendini yetiştirmiş bir kadrodur gerilla. Gerilla, kendinden, yaşamından daha daha büyük bir sevgiye tutkundur: Ülkesi ve halkı. Onun için de bu sevgi uğruna herşeyini verebilmektedir. Bu tutkuya dönüşen sevgi olmasa, gerillanın da direnci olamaz. Onun için de gerilla sevginin en büyüğünü yaşar. Süreç bize devrimin Türkiye'de dar, inançlı, sınıf kini ve inadı ile donanmış bir kadronun deneyimleri ile birikimleri ile birlikte oluşacağını müjdeliyor. Olması gereken de budur.

Büyük iddialar aynı iddiaları gerçekleştirmeye çalışan kadrolarla gerçekleşir. Büyük iddiaları, bu iddiaların ana odağı olan iktidara yürümeyi de, ancak büyük güçleri, iddiasına orantılı biçimde bir araya getirip sınıf savaşımında mevzilendirilebilen bir örgütlenme başaracaktır. Uzun bir savaşım sürecini ortak yürümeye kararlı olanlar sonunda başarıya ulaştıracaktır. Ülkemiz daha büyük yürüyüşlere gebe. Buna hazırlıklı olmak gerekiyor. " Yarın geç olacaktır" diyebileceğimiz bu savaşıma hazırlıklı olmak gerekiyor. Onun için de haydi görev başına!

Türkiye sosyalist fırkası

(iştirakçi hilmi)

ORHAN CEMİL

I

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması, İttihat ve Terakki'nin de iktidarı kaybetmesine neden oldu. 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütareke'sinden, Anadolu'da başlayan mücadelenin iktidarı almasına değin geçen süre Mütareke Dönemi'dir.

Dünyada Bolşevik Devriminin rüzgarlarının estiği bu dönemde, Avrupa Devrimi beklentisi gündemdedir.

Bu yıllarda, Bolşevizm, Osmanlı ülkesinde, gerek halk yığınlarında, gerek işçi sınıfında, gerekse aydın çevrelerde büyük bir prestij kazanmıştır.

"1918-1922 yılları arasında, 'Osmanlı' adını taşıyan bir devletin varolup olmadığı kesinlikle tartışılabilir. Mütareke dönemi bir iktidar boşluğudur." (1)

İktidar boşluğunun olduğu yerde, iktidara aday güçler de vardır. Mütareke İstanbul'u, iktidar boşluğunun yarattığı bu serbest ortam içinde, çeşitli siyasal partileri ve cemiyetleri ortaya çıkarmıştır. Anadolu ise, bir ulusal kurtuluş hareketine doğru ilerlemektedir. Bir süre sonra, Mustafa Kemal'in örgütlediği güçlerin Anadolu'ya hakim olmasıyla, ikili bir iktidar doğacaktır. Ve bu durum, Anadolu'daki güçlerin mücadeleyi kazanması sonucunda TC.'nin kurulması ile sonuçlanacaktır.

Birinci Dünya Savaşı sonunda iktidarı yitiren İttihat ve Terakki önderleri yurtdışına çıkarken, bu partinin sürdüğü muhalifler ise İstanbul'a dönmüştür. Sürgünden dönenlerden birisi de, Osmanlı

Sosyalist Fırkası'nın eski reisi Hüseyin Hilmi'dir.

Adı, "İştirakçi" ile bütünleşmiş, H.Hilmi, 8 Şubat 1919 tarihli İstanbul gazetelerinde bir çağrı yayınlayarak, sürülmüşler dahil tüm sosyalist arkadaşları "İştirak" yazıhanesinde buluşmaya çağırıyor. (2) Kısa bir süre sonra, 20 Şubat 1919 tarihinde Türkiye Sosyalist Fırkası kuruluyor. Prof.Tarık Zafer Tunaya'nın saptadığı kurucu ve yöneticileri şunlardır: H.Hilmi (Reis), Mustafa Fazıl Çun (Katib-i Umumi), Namık Hasan, Mehmet Ali Bilgişin, Hasan Sadi Birkök, Dr. Refik Nevzat, Sadrettin Celal Antel, Vanlı Mustafa Kazım Kip, Suphi Nuri İleri, Salih Reis, Çopur Rıza Kiper, Rasim Şakir, Dr.İhsan Özgen, Mehmet Nurettin. (3) Hilmi, N.Hasan, R.Nevzat ve H.Sadi Birkök OSF'den gelmedirler. Diğer yöneticiler genç ve taze güçlerdir. Bunlardan öğrenimini İsviçre'de yapmış genel sekreter M.Fazıl, Şevket Mehmet Ali ve H.Sadi ile birlikte Hilmi'ye ideolojik mürşitlik yapmıştır. (4)

TSF, OSF'nin izlerini taşımakla birlikte birçok açıdan, ondan daha ileri bir adımdır.

İştirakçi Hilmi, OSF'den farklı olarak TSF ile tam anlamıyla bütünleşecek ve partinin her yanına damgasını vuracaktır.

H.Hilmi ve TSF, OSF'den farklı olarak, başka sol örgütlerin varlığında, Mütareke döneminde mücadele etmişlerdir. Sosyal Demokrat Fırkası, Türkiye İşçi Sosyalist Fırkası, Müstakil Amele

Fırkası, Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası, Türkiye Komünist Partisi, Müstakil Sosyalist Fırkası ve Mesai Fırkası (5) gibi örgütlerin yanında, bu döneme damgasını vuran fırka, Türkiye Sosyalist Fırkası olmuştur.

II

Parti kurulduktan kısa bir süre sonra, Partinin programı 10 Mart 1919'da Söz gazetesinde yayınlanıyor. Prof.Tunaya bu programı tam metin olarak kitabına almıştır. (6) Program, OSF'nın programından daha ileri ve ayrıntılıdır. Bunda, TSF'nın Avrupa'da öğrenim görmüş, yeni ve genç yöneticilerinin etkisi olduğu kadar, aradan geçen sürede yaşanan değişimlerin de payı olmuştur.

Program, sosyalizmin bir tanımı ile başlamaktadır. Eşitsizlik ve adaletsizliğe dayanan bugünkü toplumu, "tebdilat ve tağyirat icra ederek", tahammül edilebilir bir kalıba sokmak, Sosyalizm olarak adlandırılıyor. Buna vasıl olmak için ise, üretim ve dağıtım araçlarının millileştirilmesini ve aynı gayeyi güden uluslararası kuruluşlarla birlikte hareket edilmesini esas alıyor.

Bundan sonraki paragraf ise, TSF'nin teorik çizgisinin özünü ifade eder: "Sosyalist Fırkası, Metalibat-ı esasiyenin tahakkukuna intizaren ıslahat-ı umumiye icrasını arzu eder." Koşullar oluşuncaya değin, genel bir ıslahat programı icra etmek arzusu, TSF'nin teorik çizgisidir. Program, sosyalizmin kendiliğinden kurulmasını beklerken, mevcut düzen içinde yapılması hedeflenen ıslahatları sıralamaktadır.

Programın siyasal talepleri, seçimlerin vasıtasız genel oy ve nispi usul ile icrası; basın ve toplum hürriyeti; dinin özel bir mesele olarak telakkisi; öğrenimin parasız olması; idam cezasının kaldırılması... Bu taleplerin içinde, dinin özel bir mesele olarak telakkisi ileri bir adımdır. Ancak sonradan da gösterileceği gibi, bu, programda kalmıştır.

Programın iktisadi bölümü, bu alandaki istemleri şöyle sıralıyor: Zorunlu tüketim mallarından alınan vergilerin kaldırılması, resmi müterakkinin kabulü, miras ve lüks harcamaların vergilerinin arttırılması, gemi, maden, banka vb. kuruluşların devlet tarafından idaresi. Bu kısımda, bir vergi reformu ağırlık kazanırken, bazı kuruluşların ve üretim araçlarının devletleştirilmesi hedefleniyor.

Sermayesiz Sınıfın Himayesi isimli bölüm, işçi ve emekçilerin haklarının korunmasına yönelik talepler içeriyor: Haftada bir gün tatil, 8 saatlik işgünü, çocukların çalıştırılmasının yasaklanması, asgari ücret tespiti, sağlık tedbirleri alınması, bir Amele Bakanlığı kurulması, bakanlık kurulmadığı takdirde, Nafia Nezaretine bağlı bir "kalem" oluşturulması, usta ve işçilerden müteşekkil sulh mahkemelerinin teşkili, mahpuslara sendikalı işçi kadar ücret ödenmesi, grev hakkı, teminat sigortası, yardımlaşma sandığı, emeklilik kurumu, iş kanunlarının teşkili ve işçilerin kurumlarında yönetime iştirak ve kontrol hakkı.

Sosyalizm öncesine hazırlık ve o koşulları bekleme anlamında, bu taleplerin o koşullarda ileri hedefler içerdiği görülmektedir.

H.Hilmi, program yayınlandıktan birbuçuk ay sonra, 28 Nisan 1919'da tek yapraklı günlük gazetesi İdrak'ı çıkarmaya başlıyor. Kısa ömürlü olan bu gazete 33. sayısından itibaren yayınlanmıyor. (7) Bu nokta dikkat çekicidir. Sürekli yayın konusunda Meşrutiyet Döneminde önemli kavgalar veren İştirakçi, bu kez gazete-dergi çıkarmıyor. Fakat diğer gazeteler ve yayın organları Hilmi ve TSF'ye ilgisiz kalmıyor. Haber ve diğer açıklamalarını yayınlıyorlar. Bunun nedeni, parasızlık ya da siyasal baskı değildir. Bu bir tercih oluyor. Fakat işçileri bilinçlendirmeye yönelik üç broşür yayınlanıyor. Bunlardan günışığına çıkarılmış ikisini inceleyerek, TSF'nin teorik çizgisini ortaya koyacağız. Bu broşürler, En Büyük Kuvvet, Sosyalistlik Nedir ve Bezirgan Cemiyetinin Hastalıkları'dır. (8) En Büyük Kuvvet isimli, cep kitabı boyutunda, 16 sayfalık broşür 1920'de yayınlanmıştır. Bu broşürü, sol tarihle ilgili önemli belgeler ve araştırmalar bırakan Kerim Sadi (A.Cerrahoğlu), Türkiye'de Sosyalizm Tarihine Katkı isimli kitabında yayınlamıştır. (9)

Broşürün yazılış gerekçesi, yazarlarına göre, piyasada amelelerin derdine deva kitap bulunmayışıdır. Var olan kitaplar ameleyi uyutmaktadır. İlk bölümde, kimin "çalışan" olduğu açıklanıyor. Ve çalışarak zengin olunamayacağı."...insanlığı maddeten ve manen yaşatan, namuslu bir işgören insanlar, gerçek çalışanlardır. Ötekiler ise çalışanların zararına yaşayan parazitlerdir." İkinci bölümde, en büyük kuvvetin ne olduğu sorusu sorulduktan sonra, bunun çalışmak için harcanan hayat kuvveti, emek olduğu cevabı veriliyor. Üçüncü bölüm, çalışanlar uyanınız diye başlıyor ve herşeyi üreten biz isek, niye biz yoksulluk çekelim, deniyor. İşçilerin, uykularından uyanması ve gerçeği öğrenmesi salık veriliyor. Broşür yazarı, işçiye işçinin anlayacağı şekilde yazıyor.

Prof. Zafer Toprak'ın ortaya çıkardığı Sosyalistlik Nedir kitapçığı, öncekine göre daha kapsamlı, ayrıntılı ve yer yer önemli saptamaları içermektedir. (10) Kitapçık bir "Mukaddime" ile başlıyor ve beş bölümden oluşup, bir "Netice" bölümü ile bitiyor.

Önsöz, tarihin bir sınıf mücadelesi olduğunu ve günümüze değin sürdüğünü belirterek, proleter sınıfın tanımının verilmesi ile başlıyor. Sosyalizmin, bütün servetlerin yaratıcısının emek olduğunu ortaya koyarak, amelenin gözünü açtığı belirtiliyor.

Birinci bölüm maddeci bir tarih anlayışıyla

insanın ve toplumların gelişimi ile başlıyor. Avrupa'nın, dışındaki dünyayı nasıl talan ettiği ortaya konarak, derebeyliğin çözülüşü ve burjuvazinin doğuşu anlatılıyor. Marksist bir çözümlemeyle, burjuvazinin doğuşu, iktidarı alışı ve işçi sınıfının doğuşu anlatılıyor. "Bu fevkalade mühim bir inkılaptır. (Burjuva devrimi, O.C). Ve tarihin en hunhar, en zalim inkılabıdır."

İkinci bölüm Sermayedarlık Devri başlığını taşıyor. Burada, bu topraklarda ilk kez, artı-değer, emek-değer teorileri misallerle açıklanmaya çalışılıyor. "Herhangi bir eşyayı vücuda getirmek için (...) üç şey lazımdır. 1-Madde-i iptidaiyye 2-alat ve edevat, yani fabrika ve makinalar 3-say yani iş. Bir sermayedar(...) elde etmek istediği büyük bir karı bu üç esastan acaba hangisi ile temin edebilir?"

Türkiye'de ilk artı-değer açıklaması böyle başlıyor. Geniş ve ayrıntılı şekilde, birinci ve ikinci unsurların son tahlilde kar doğurucu olmadığı, karın kaynağının artı-değer olduğu bir örnekle açıklanıyor. Ve amelenin bu artı-değerine el konulması sonucu sömürüldüğü ortaya konuyor. Mesaj ise, işçinin ortaya çıkardığı bu değerin yine onun olması gerektiğidir.

Batı'da işçiler uyandığı için, burjuvazinin, ucuz işgücü ve hammadde bolluğu olan Şark'a yayıldığı ve sürecin oralarda da işlemeye başladığı aktarılıyor.

Amelenin kapitalist düzendeki sosyal yaşantısı, üçüncü bölümde inceleniyor. Paranın tek egemen güç olduğu böyle bir düzende, ahlaki bozulmaların hızla yayıldığı ve insanları mutsuz ettiği anlatılıyor.

Dördüncü bölümde, amelenin Batı'daki uyanışı anlatılıyor. Başlangıçta birbirinden kopuk ve hedefini bilmeden başlayan amele mücadelesi, bugün, sendikalar, işçi birlikleri ve diğer teşkilatlarla biraraya gelmişlerdir. Bu mücadeleler sonucunda işçi sınıfı bazı haklar elde etmiştir.

İstikbal adını taşıyan beşinci bölüm, yine TSF'nin sınıf mücadelesine bakışını yansıtıyor. "...tarih bir tekamüldür. Daima akan bir nehir gibi. Hayatta geriye dönmek yoktur." Maddeci tarih anlayışı bundan sonraki mekanik ve evrimci yorumunu doğuruyor: "...Sermayedarlık devri de tekamül etti ve bugünkü hale geldi. Bunun elbet yarını da var. Bu devrin terakki ve tekamül ede ede yıkılacağı muhakkaktır."

Bu devrin yıkılmasını icap ettiren iki şey var: Birincisi, kapitalist üretimin anarşik ve düzensiz yapısı. "...İkincisi ise, bir taraftan mevcut bütün servetlerin yavaş yavaş mahdut ellerde birikmesi, diğer taraftan da amelelerin fazlalaşması, sefaletin artmasıdır. (...) Bu hal devam edemez. Islah da edilemez. Yamana yamana, artık yamanacak yeri kalmaz bir hale geldiği anda, kendiliğinden yıkılır." İki noktanın dikkat çekici olduğu açıktır. Kapitalist düzen ıslah edilemez ve kapitalist düzenin kendiliğinden yıkılacağı saptamaları.

İstikbalde istedikleri, bekledikleri iki şey var: Üretim araçlarının devlete verilmesi ve toprağın umumun olması (Herkese lüzumu kadar toprak verilmelidir) Sabırsızlıkla bekledikleri düzen gelinceye değin ise TSF'nin programında yazılı talepleri sağlamaya çalışacaklardır.

Netice bölümünde, amelenin, diğer ezilen kesimlere rehberlik etmesi ve gayeye ulaşmak için birlik ve beraberliğin sağlanması isteniyor.

Program ve bu iki kitapçıktan TSF'nin teorik anlayışının özü çıkıyor: Kapitalizm kendi iç işleyişi ile kendi sonunu getirecektir. Bu gerçekleşinceye değin işçi sınıfının durumunu düzeltici bazı haklar için mücadele etmek gerekir.

Din konusunda TSF, OSF'yi aşamamıştır. Her ne kadar programında bunu bir "özel mesele" olarak kabul ettiyse de, İdrak gazetesinde İslam ile Sosyalizmi uzlaştırma girişimleri sürmüştür. (11)

TSF bu dönemde ilginç bir ideolojik savaşı Lonca örgütlerine karşı vermiştir. Bu örgütlerin de ameleyi sömürdüğü ve amele yanlısı görünerek işçileri yanılttığı iddia edilmiştir. Bu ideolojik mücadele, bir süre İdrak gazetesinin sayfalarını işgal etmiştir. (12)

III

20 Temmuz 1919'da TSF'nin ilk kongresi yapılmıştır. Bu kongrede, 48 maddeden oluşan bir Dahili Nizamname (iç tüzük) kabul edilmiştir. Demokratik içeriğe sahip bu iç tüzük, 31 Ekim 1920'de yapılan ikinci kongrede önemli değişikliklere uğratılarak, Partiyi İstirakçi Hilmi'nin hakimiyetine sokmuştur. Birbuçuk yıl kadar süren bu yönetim anlayışı, 8 Mart 1922'de yapılan kongrede ortadan kaldırılmış ve yeni bir tüzük hazırlanmıştır. (13)

1919 İç tüzüğü, mebusandaki grubun ve yayın organlarının fırkaya tabi olacağını kabul ediyor. Cemiyet-i sermayadaranı, cemiyet-i iştirakiyeye dönüştürecek TSF, "Beynelmilel Sosyalist Fırkası'nın bir cüzüdür." Merkez-i Umumi yedi üyeden oluşacak ve kongrece seçilecektir. Merkez-i Umumi'nin vazifeleri belirlenmiştir. Beş kişi, Merkez-i Umumi'den izin alarak şube; beş şube bir araya gelecek Heyet-i Merkeziye kurabilecektir. Bütün kurulların oluşum, yetki ve sorumlulukları kurallara bağlanmıştır. "Sosyalizm reis kabul etmeyeceğinden", bu kurum yoktur.

Partiye, bir üyenin kefaleti ile üye olunabilecek ve kötü huy ve özellikleri olanlar alınmayacaktır.

Mağdur kalan veya ölen partililerin kendilerine ya da ailelerine teşkilatlar yardım edecektir. Partiye girişte an az bir lira, her ay en az 10 kuruş aidat verilecektir.

Kongrenin toplanma biçimi, işleyişi, katılımcı ve seçimli ilkelere bağlanmıştır.

Teşkilatlar, belediye seçimlerinde mezhep ve cins ayrımı yapmaksızın iyi adaylar çıkaracak ve bu adaylar, sosyalist bir program beyan edeceklerdir.

Bu iç tüzük ile bir yılı aşkın bir süre siyaset yapan fırka, 1920 yılının 31 Ekim'inde ikinci kongresini toplamıştır. Bu kongreye H.Hilmi çok yüksek bir prestij ile girmiştir. 1920 yılının ikinci yarısında önderlik ettiği grevlerle kendini kanıtlayan Hilmi, işçilerin de güvenini kazanmıştır. İşte böyle bir ortamda yapılan ikinci kongre, yaptığı yeni iç tüzük ile partiyi Hilmi'nin hakimiyetine sokmuştur. (*)

İç tüzüğün birinci maddesine göre, ilk kurucu H.Hilmi, fırkanın azledilemez ve daimi reisidir. İkinci madde, parti yönetimini beş yıl süreyle ilk kurucuların üstleneceği şeklindedir. 33. maddeye göre reis, katip, kasadar ve dört azadan oluşan kurula, H.Hilmi ve Namık arkadaşlar tarafından seçilen ve gerektiğinde değiştirilebilecek yedi işçi üye tayin edilecektir. Böylece, en üst kurul olan Merkez-i Umumi de Hilmi'nin hakimiyetine g-miştir. Ve bu Merkez-i Umumi, parti teşkilatlarının da beş yıl süreyle denetleyicisi olacaktır.

Parti üyeliği için fotoğraflı vesikalar yapılacak ve bunları Merkez-i Umumi verecek, reisin imzası bulunacaktır. Aidat ise 20 kuruşa yükseltilmiştir ve üç ay vermeyen partiden atılacaktır.

Bu kongreden güçlü şekilde çıkan İştirakçi Hilmi, başarılı çalışmasını bir süre daha sürdürmüştür. 1921 yılının ikinci yarısında başarısız grevlerin ardından parti, kitle desteğini yitirirken, partiden kopmalarda başlamıştır. 1922 yılının 8 Martında yapılan kongrede Hilmi tasfiye edilmeye çalışılmış ve 17 maddelik yeni bir içtüzük kabul edilmiştir. (**)

Hilmi'nin kişisel egemenliğine son vermeye çalışan kongre, tüm yetkileri Kongre'de toplamıştır. II. Enternasyonal'e merbut olunduğu, birinci maddede de açıkça yazılmıştır. 3.madde aidatı aylık kazancın yüzde ikisi olarak tesbit etmiştir. İlginç bir nokta, şube kurmak için gereken sayının 5'den 30'a çıkarılmasıdır. (14)

Üç kongre ve üç iç tüzük TSF'yi ve H.Hilmi'yi özetler. Birinci kongre, TSF'nin (Hilmi'nin) siyasi hayata girişi, ikinci kongre TSF'nin (Hilmi'nin) yükselişi, üçüncüsü kongre TSF'nin (Hilmi'nin) sonu olmuştur.

IV

Mütareke İstanbul'u yoğun işçi eylemlerine sahne olmuştur. Birçok iş kolunda sendika kurma yasağı sürmesine karşın, işçi haklarını korumak ve savunmak için çeşitli cemiyetler, işçi birlikleri ve yasağın olmadığı iş kollarında sendikalar kurulmuştur. Bu işçi örgütlerinin bazılarında Rumlar ve Ermeniler daha etkin olmuşlardır.

Yoğun işçi eylemlerinin ve grevlerinin, yürütülmesinde ve düzenlenmesinde, başarıya ulaştırılmasında TSF'nin ve Hilmi'nin payı büyüktür. 1920 yılının ilk yarısından 1921 yılının ikinci yarısına değin süren birbuçuk yıllık sürede, "Sosyalist Hilmi", İstanbul işçilerinin tartışmasız lideri olmuştur. (15)

TSF, işçiler ile bağlarını, Mütareke İstanbul'unun çeşitli yerlerinde kurduğu şube teşkilatları ile yürütmüştür. "TSF'nin İstanbul'da, Aksaray, Beşiktaş, Kadıköy, Ayvansaray, Marnacılar, Şişli, Tünel, Silahtarağa şubeleri, Yunan işgali öncesinde ve sonrasında Eskişehir'de bir Heyet-i Merkeziyesi ve İşçi adlı bir yayın organı, Edirne dolaylarında da örgütü olmuştur." Reisliğini Dr.Nevzat'ın, murahhas-ı mesullüğünü Mustafa Kazım'ın yaptığı Paris şubesi de faaliyet göstermiştir. (16)

TSF, birinci kongresinin ardından, Haliç'teki Bahriye Nezaretine bağlı fabrikalardaki greve sözcülük ediyor ve istekleri, Ekim ayında 1300 işçinin yaptığı grevle kabul ettiriliyor. 1920 ilkbaharında Debbağhane, Tersane, ve Tramvay grevleri başarıyla sonuçlanınca TSF ve Hilmi, işçilerin öncüsü ve önderi konumuna geliyor. (17)

"İştirakçı", greve çıkmak isteyen işçilerin, grev boyunca beslenmelerini sağlama alınca, işçilerin güvenini de kazanıyor. Kazlıçeşme deri işçilerini, Veliefendi çayırında, bulduğu sekizyüz altın ile ongün doyuruyor. Ardından Kasımpaşa'daki tersane işçilerini, teavün sandığındaki paraları kullanarak destekliyor. Her iki grev de başarıyla sonuçlandırılıyor. (18)

Örgütçü İştirakçi Hilmi, işçilerin güvenini, onları grev boyunca aç ve mağdur bırakmayarak kazanıyor.

Bir anda işçi önderi olan Hilmi'nin kapısını bu kez Tramvay işçileri çalıyor. Günlük ençok elli kuruş ile haftasonu tatili olmadan, geceyarılarına değin, günde onsekiz saat çalıştıklarını anlatan iş-

---

(*) Prof.Tunaya, 1920 program değişikliğinden söz etmekte ve burada Sulh Mahkemeleri ve İşçi Bakanlığı kurulmasının istendiğini yazmaktadır.(Bkz.Türkiye'de Siyasal Partiler, II. cilt, s. 404) Oysa bu istem, 1919 programının 13. maddesinin 8. fıkrasında yer almaktadır. Prof. Tunaya'nın yayınladığı, 1920 muaddel programı olacağı düşünülebilir. Ancak İdrak gazetesinin Mayıs 1919'da çıkan 8. ve 15. sayılarında TSF'nın programı doğrultusunda Amele Bakanlığı kurulması isteniyor. (Bkz. Mete Tuncay, Türkiye'de Sol Akımlar, I.Cilt, s. 57-99 nolu not)

(**) Prof. Tunaya, 3.tüzüğe atfen, bir Heyet-i Temsiliye kurulduğunu belirtiyor ve belgeleri yayınladığı bölüme gönderme yapıyor. Ancak burada, 1922 tarihli 3. tüzük yoktur. Tunaya'nın kurulduğunu söylediği ve 28. ve 30. madde olarak verdiği Heyet-i Temsiliye, doğal olarak, Mete Tuncay'ın yayımladığı 17 maddelik 3. tüzükte yoktur. O zaman, buradan, Tuncay'ın yayımladığı 17 maddelik tüzüğün eksik olduğu ve Prof.Tunaya'nın ise gönderme yaptığı 3. tüzüğü yayımlamayı unuttuğu ortaya çıkıyor. (Bkz. Prof. Tunaya, agy, s. 404; karşılaştırmak için bkz. Mete Tuncay, agy, II.Cilt, s. 87-88)

çilerin durumuna, Hilmi hemen el atıyor. Bürokratik yollarla ve görüşmelerle bir sonuç alamayan "Sosyalıst Hilmi", işçileri 10 Mayıs 1919'da greve çıkarıyor. Grev uzayınca sadrazam olaya müdahale ediyor ve yapılan görüşmeler sonucunda işçiler şu hakları alıyor: Tarifeye %25 zam, yevmiye enaz bir lira, haftada bir gün tatil, 9 saatlik işgünü, gece işi ve fazla mesai için ayrı zamlar, iş kazaları ve hastalık için şirketin bir sandık kurması. (19

Bu sözleşme, birçok işletmede yeni grevlere yol açarken, işçiler TSF'ye girmek için parti merkezini dolduruyorlar. Cemiyetler, sendikalar ve işçi birlikleri partiye katılma kararı alıyor. Yalnızca işçiler mi? Bazı işletmelerin yüksek memurları da cömert bağışlar yaparak partiye giriyor. Divanyolu'nda genel merkez için bir konak ve "Sosyalist Hilmi'ye de armalı bir otomobil " alınıyor. (20)

Mustafa Kemal, İstanbul'daki bu grevleri, TSF'yi ve Hilmi'yi Mim Mim grubu ajanları ile izliyor. (21)

TSF'nin ve İştirakçi'nin bu başarılı grafiği 1921 sonlarına değin sürüyor.

İktidarı düşünmeyen, sosyalist düzene iradi bir müdahale ile varılacağını göremeyen, işçiler ile bağlarını devrim için değil de, sendikal talepler etrafında geliştiren TSF, başarısızlıkla sonuçlanan birkaç grevin ardından varlık koşullarını yitiriyor. Önce aydınlar, sonra işçiler partiyi terkediyor.

TSF'nın zayıflatılmasında, bu trade-union'cu hareketten çekinen burjuvazinin, TSF grevlerine karşı oluşturduğu "grev kırıcı" gruplar, Osmanlı Mesai Fırkası ve Amele Siyaset Cemiyeti gibi "sarı" örgütlenmelerde etkili olmuştur.

V

TSF ve İştirakçi Hilmi, ulusal kurtuluş mücadelesine TKP ve TİÇSF gibi bir destek vermemiştir. Fakat bu mücadeleye karşı da çıkmamıştır. TSF, işgal altındaki başkentte legal ve reformist mücadele yolunu seçerek, kendi politika yapış biçimini de belirlemiştir. TSF'nin bu tutumu, hem o yıllarda, hem de sonraki yıllarda, TSF ve Hilmi ile ilgili negatif değerlendirmelere neden olmuştur.

Bunları fazla ayrıntıya girmeden şöyle sıralamak mümkündür: Hilmi, İngilizlerin adamı (bu, başka ülkeler içinde söylenmiştir), para yiyici, cahil-kültürsüz, milli mücadele karşıtı, Hürriyet ve İtilaf Fırkası içindeki bazı kesimlerin yakını...

Polis kayıtlarına dayanılarak yazıldığı iddia edilen bir kitapta (22) Hilmi şöyle anlatılıyor: "Partinin lideri Hilmi, cahil denecek kadar tahsilsiz ve kültürsüz bir kimseydi; sosyalist olmak heveslisi, fakat bu hevesi zaman zaman tahrikçiliğe kadar gidiyordu. Hele o günlerde Rus ihtilalinin yıldönümü 'Türkiye'de Amele bayramı' olarak kutlanacaktır haberi, Hilmi'yi sevinçten cılgına döndürmüş, başındaki şapkayı havaya fırlatarak, işte arzularım tahakkuk ediyor, demek suretiyle sosyalistliğin samimiyet derecesini göstermiştir." (23)

İştirakçi Hilmi'ye böyle bakmak, faşist tarih yazıcılarının değerlendirmelerine ortak olmak demektir.

Bir: İştirakçi Hilmi, İzmir'in işgalini L'Humanite gazetesinde protesto ettirici yazılar çıkarmıştır .(24) İdrak, İzmir'in işgalini kınayıcı yazılara yer vermiştir. (25)

İki: TSF'nin öncülük ettiği 1921 1 Mayıs gösterileri, işgal kuvvetlerini protesto gösterilerine dönüşmüştür. (26)

Üç: TSF ve TİCSF yöneticilerinin anti-emperyalist konuşmalar yaptığı 1922 1 Mayıs gösterileri de işgal kuvvetlerine yönelik protestolar içermiştir. (27)

Dört: H.Hilmi'nin, çeşitli ülkelerin, özellikle İngilizlerin adamı olduğu söylenmiştir. Bu konuyu ya da savı doğrulayacak belge ya da bilgi yoktur. Hilmi, işgal edilmiş bir kentte, işçilerin taleplerine sözcülük ederken, işgal kuvvetleri komutanları ile de ilişkiye girmiştir. Fransız sermayesinin etkin olduğu Tramvay Kumpanyasına karşı yapılan grevlerde, İngilizlerin desteğini de almış olabilir. Ancak bu, güç dengelerini hesaba katan bir politika olarak değerlendirilebilir.

Hilmi. İstanbul amelesinin "adamı" olmuştur.

Beş: H.Hilmi'nin anti-ittihatçılığı onu İtilaf ve Hürriyet Fırkası'na yaklaştırmış, bu fırka ile ve özellikle içindeki bazı kesimlerle işbirliği yapmaya götürmüştür. İttihat ve Terakki baskıcı döneminde başlayan bu yakınlaşma, hiçbir zaman birlik ve bütünleşme ile sonuçlanmamış, Hilmi kendisini hep ayrı tutmuştur.

Damat Ferit Paşa Hükümeti'ne karşı oluşturulan partiler platformunun yayınladığı bildiriyi, yalnız Hilmi'nin İdrak'i yayınlamıştır. Hilmi bunu, iyi ilişkisi olduğu söylenen Hürriyet ve İtilaf Fırkası ileri geleni Mustafa Sabri Hoca'ya karşı yapmıştır. İdrak kapatılmış ve Hilmi polis tarafından aranmaya başlanmıştır. (28) Hilmi ve TSF, sert baskılara karşı böyle cesur tavırlar da alabilmiştir.

Altı: TSF ve Hilmi, misak-ı milli'ci ve milliyetçi olmamıştır. Ancak bu, Hilmi ve partisinin enternasyonalist tavrından çok, "Osmanlı"lığından kaynaklanmıştır.

1919 yılının ikinci yarısında TSF, Sosyal Demokrat Fırkası ve TİÇSF bir araya gelerek, seçimler için "Sosyalist Amele Birliği"ni oluşturmuşlardır. Fakat adaylar üzerinde uzlaşamadıkları için her parti kendi adaylarıyla seçime girmiştir. TSF, R.Nevzat ve S.Celal Antel'i aday göstermiş, ancak başarılı olamamıştır. (29) (İştirakçi Hilmi'nin hiçbir seçimde aday olmaması düşündürücüdür.) TİÇSF ve SDF adaylarının da başarılı olamadığı bu seçimlerde, burjuvazinin sarı örgütü

Osmanlı Mesai Fırkası'nın adayı Numan Usta mebus seçilmiştir. Bunun üzerine TSF, Numan Usta aleyhine yoğun bir kampanya başlatmış ve onun işçi sınıfının ve sosyalizmin mebusu değil, İttihatçı olduğunu iddia etmiştir. (30)

TSF, OSF gibi II.Erternasyonal'e bağlı olmuştur. Komünist Enternasyonal'in kurulduğu, Bolşevizmin etkili olduğu bir dönemde TSF'nın II.Enternasyonal'e bağlı kalması, onun inançlı bir reformist olduğunu gösterir. Hilmi ve TSF, Bolşevizmden etkilenmemiş, ancak bunu anti-bolşevizm boyutlarına götürmemiştir.

II.Enternasyonal'le ilişkileri Paris şubesi ve reisi R.Nevzat yürütmüştür. II.Enternasyonal'in Bern Kongresine, TSF, Cenevre'den Hasan Sadi ve R.Nevzat ile katılmıştır. 1920 yılında yapılan Cenevre kongresine "TSF Tarihi" hakkında H.Hilmi imzalı bir rapor sunulmuştur. (31)

VI

TSF II.Enternasyonal'e bağlıyken, TİÇSF Komünist Enternasyonal çizgisine yakındı. Birbirleriyle ilişkisi, bu iki ayrı çizginin çatışması olduğu kadar, bazı özgül *tarafların* da çarpışması oldu.

Bu topraklar, ilk sol içi siyasi-ideolojik fikir mücadelesini, TSF-TİÇSF arasında yaşadı. Bu tartışmada kullanılan argümanların TSF ve TİÇSF'in politikasında, teorisinde ve örgüt yapısında yeri olması, yani suçlamak için değil de, varolan durumun bir yansıması olması, saptanması gereken ilginç bir noktadır. Sonraki yıllarda, sol partilerin birbirlerini küçümsemek, küfretmek için kullandığı reformist, popülist, urviyerist, k.burjuva, oportünist gibi kavramlar, bu iki partinin tartışmasında, varlıklarını hayattan, pratikten, teoriden alan kavramlar oldular.

TİÇSF bir aydın partisi iken, TSF tam anlamıyla bir amele partisi idi. Doğal olarak TİÇSF, TSF kadar işçi sınıfı ile bağ kuramazken, TSF' de, aydınlara karşı mesafeli durdu. TİÇSFnin, sosyalist güçleri birleştirme çabaları, TSF'nın bu parti yöneticilerine güvenmemesi sonucu gerçekleşmedi.

11 Kasım 1921 tarihli Haftalık Gül Bahçesi dergisinde, "Cici Beylere" armağan edilen, "Sosyalist Fırkası ve Muarızları' isimli bir polemik yazısı yayınlandı. (32) Emiroğlu imzalı yazı TSF-TİÇSF tartışmalarına ışık tuttuğu için ilginç bir polemiktir.

Emiroğlu'na göre, TİÇSF yöneticileri 'zamanın tesiri ile' sosyalistliğe gelmiştir. Bunlar, TSF'ye iki cepheden hücum ediyorlar. Birincisi; TSF'nin bir sendika gibi çalışmasıdır. Görüldüğü gibi TİÇSF, TSF'nın bir özelliğini o zaman saptamış. Emiroğlu, sendika ile partinin ayrı olduğunun doğru olduğunu, ancak sendika kurma yasakları ve engelleri yüzünden "teşkilatı bu suretle yapmak mecburiyetinde kalmışlardır" demektedir. TİÇSF'ye soruyor: "Türkiye Sosyalist.Fırkası, teşkilatını yanlış bir surette yaptı da, işçi ziyan mı etti?" TSF bir sendika gibi çalışarak, işçinin yaşam koşullarını dü-zeltmeyi başarmıştır, demektedir. Görüldüğü gibi "sendikalist" eleştirisi yerini buluyor ve kabul ediliyor.

TİÇSF'nin TSF'ye yöneltdiği ikinci eleştiri, yöneticilerin bilgisiz ve yetersiz oluşudur. Emiroğlu, bu eleştiriyi de kabul ediyor: TSF. "...aynı sınıfta ve aynı maksat için çalışan adamlardan mürekkeptir. Ve bunun için, böyle olması da tabiatiyle faydalıdır." Emiroğlu, sınıf dışından gelecek aydınların, işçi sınıfının durumuna yabancı kalacağını ve iş göremeyeceğini ileri sürüyor.

Emiroğlu, TİÇSF için, "...İddia ettikleri ve bildikleri teorileri uygulayarak" başarılı olamadıklarını, kendilerini, "...işçinin ruhundan doğan ve büyüyen arzulara" göre çalışarak başarılı olduklarını savunuyor. Bu, popülizmin, urviyerizmin kabulüdür.

Polemik yazarı, TİÇSF yöneticilerinin yazılarında iyi niyetli olmadıklarını ve H.Hilmi'nin müstebitliği ve kabiliyetsizliği gibi şahsi meselelerle uğraştıklarını yazıyor. Bunun nedeninin de, bu adamların vaktiyle TSF'de çalışırken "Başkanlık" mevkisini ele geçiremeyişlerinden kaynaklandığını söylüyor. TSF'den ayrılıp TİÇSF'e gidenler kastediliyor.

Hilmi'nin sosyalizm için açlıklara, sürgünlere, hapislere rağmen yıllardır mücadele ettiğini söyleyen Emiroğlu, TİÇSF yöneticilerini, spartakist nümayişlerden etkilenen, "cici beyler" olarak görüyor. "Gazeteye makale yazmak kolaydır. Fikir söylemek, nazariye zikretmek ise, birkaç kitap okuduktan sonra, insanlar için işten bile değildir. Maksat, söylenen sözleri iş haline getirmektir." TSF, pratiği, teorinin önüne ve üstüne koyuyor.

Türkiye'de işçi hareketi ile sosyalist hareket, daha başlangıç evresinde ayrı ayrı yerde toplanmış ve birleşememiştir.

VII

İşçi sınıfı ile bağını, onların taleplerine sözcülük ve grevlerle kuran TSF, başarısızlıkla sonuçlanmaya başlayan grevlerin ardından güç yitirmeye başlamış ve partide iç sorunlar patlak vermiştir.

H.Hilmi'nin aydınlara olan güvensizliği ve otokratik tavırları, partinin kuruluşunda katkıları bulunan gençlerin partiden kopup, daha solda bulunan TİÇSF'ye gitmesine neden olmuştur. Bu ayrılmalar TSF'yi sendikal bir kuruluş haline getirdi. Diğer taraftan H.Hilmi'nin başarılarından ürken burjuvazi, TSF sendikasını kontr-sendikaları ile karşılamaya çalıştı.

1922 başlarında girişilen Tramvay Grevinin başarısızlıkla sonuçlanmasında, Tramvay şirketini

"sarı" örgütlenmelerinin ve grev kırıcı grupların belirleyici rolü oldu.

8 Mart 1922'de yapılan parti kongresi ise, başarısızlığı Hilmi'ye fatura etti ve onu yönetimden düşürme çabaları TSF'nın sonu oldu. Kongre sonunda parti yönetimini "hukuksal neden"lerle ele geçiremeyen kesim, partiden ayrılarak bir süre sonra Müstakil Sosyalist Fırkası'nı kurdu. Bu arada çeşitli kurumlar TSF'nın bu güç kaybını fırsat bilip, verdikleri eski ödünleri geri almaya ve parti üyesi işçileri işten atmaya başladılar. (33)

Olaylı kongre sonrası partinin başında kalmayı başaran İştirakçi Hilmi, işçi hareketi içinde güç kaybetmiş ve prestiji azalmıştı.

İşçileri greve teşvik ve elektrik kablolarını bozmaya girişmek suçundan mahkum edileceği, Tunus'a sürüleceği gibi haberlerin dolaştığı sıralar, 15 Kasım 1922 gecesi, ünlü İştirakçi Hilmi, Kalkandelenli Haydar adında biri tarafından tabancayla vurularak öldürüldü. (34)

Adı "Sosyalist" ve "İştirakçi" sıfatları ile bütünleşen, Mütareke İstanbul'unun 1 Mayıslarında, kırmızı yeleği ve kırmızı karanfili ile Enternasyonal dinlerken (35) hatırlanan Hüseyin Hilmi, o yılların tartışmasız bir "amele" önderiydi...

NOTLAR

(1) Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, II.cilt, Hürriyet Vakfı Yayınları, Genişletilmiş İkinci Baskı, İstanbul 1986, 694 sayfa, s. 7

(2) Mete Tuncay, *Türkiye'de Sol Akımlar*, I.cilt, BDS Yayınları, Dördüncü Basım, İstanbul 1991, 248 sayfa, s. 57

(3) Tarık Zafer Tunaya, *Age*, s. 398

(4) Mete Tuncay, *Age*, I.cilt, s. 38

(5) Tarık Zafer Tunaya, *Age*, s. 400

(6) Tarık Zafer Tunaya, *Age*, s. 412-414. Program ile ilgili bütün aktarmalar buradan yapılmıştır.

(7) Mete Tuncay, *Age*, I.cilt, s. 38

(8) Mete Tuncay, *Age*, I.cilt, s. 40

(9) A. Cerrahoğlu, *Türkiye'de Sosyalizmin Tarihine Katkı*, May Yayınları, I.Basım, İstanbul 1975, 579 sayfa, s. 440-445

(10) Prof. Zafer Toprak, Aktaran Mete Tuncay, *Age*, II.cilt (Belgeler), s. 101-109

(11) A. Cerrahoğlu, *Age*, s. 108

(12) Mete Tuncay, *Age*, I.Cilt. s. 38-39

(13) Mete Tuncay, *Age*, II.cilt *(Belgeler)*, s. 79-88 Tüzüklerle ilgili bütün aktarmalar buradan yapılmıştır.

(14) Mete Tuncay, *Age*, II.Cilt *(Belgeler)*, s. 88

(15) *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, 6.cilt, s. 1868

(16) Tarık Zafer Tunaya, *Age*, s. 404

(17) Mete Tuncay, *Age*, I.cilt, s. 40

(18) Mete Tuncay, *Age*, I.cilt, s. 61-62, 118 nolu not

(19) Mete Tuncay, *Age*, I.cilt, s. 62

(20) Mete Tuncay, *Age*, I.cilt, s. 40

(21) Tarık Zafer Tunaya, *Age*, s. 409

(22)Yalçın Küçük, *Türkiye Üzerine Tezler*, I.cilt, Dördüncü Basım, İstanbul 1985,

(23) İlhan Darendelioğlu, *Türkiye'de Komünist Hareketleri*, I.cilt, Toprak Dergisi Yayınları, İkinci Basım, İstanbul 1962, s. 14

(24) Tarık Zafer Tunaya, *Age*, s. 409

(25) Mete Tuncay, *Age*, I.cilt, s. 58

(26) Prof. Z.Toprak, Aktaran Mete Tuncay, *Age*, II.cilt *(Belgeler)*, s. 101

(27)Tarık Zafer Tunaya, *Age*, s. 406-407

(28) Mete Tuncay, *Age*, I.cilt, s. 39 ve ilgili dipnotlar.

(29) Prof. Z.Toprak, Aktaran Mete Tuncay, *Age*, II.cilt *(Belgeler)*, s. 101

(30) Mete Tuncay, *Age*, I.cilt, s.40 ve ilgili dipnot.

(31) Mete Tuncay, *Age*, I.cilt, s. 39

(32) A. Cerrahoğlu, *Age*, s. 131-136

(33) Mete Tuncay, *Age*, I.cilt, s. 40

(34) Tarık Zafer Tunaya, *Age*, s. 410

(35) Oya Baydar, *"İştirakçi " Hilmi, Sosyalizm Ansiklopedisi*, 6. Cilt. s. 1823

DÜZELTME VE ÖZÜR

Devrim'in 9. sayısında yayınlanan Z.Nedret Aydın imzalı "Şiirler Dönmez Ama " yazısında yapılan yanlışlıklar şöyledir:

1.Sutünda: 11.satır "Kavganın", 13. satır "kanın", 19.satır "dilimde", 24.satır "söyledikleri", 1.satır "seviştim".

2. Sutünda : 12.satır "sonra", 13.satır "bilirsin", 26.satır "yasaklanmak bütün yaşantılara", 27.satır "arındıran", 35.satır "Yurtdışından", 53.satır "çıkmıştır", 54.satır "uğrunda", 56.satır "darwinist", 58.satır "Arkadaşıma", 59.satır "hesaplaşmamı" şeklinde olacaktır.

Yazarından ve okuyucularımızdan özür dileriz.

Erhan Yener'le söyleşi

Erhan Yener Almanya'ya 1973 yılında işçi olarak geliyor. Sanat okulu torna bölümü mezunu. 1977 yılına kadar MAN Fabrikası'nda işçi, fabrikadan ayrıldığından bu yana da, 15 yıldır tiyatrocu.(*)

Kendisiyle tanışmamız, yarı bodrumdaki basık bir Cafe'de oldu. Yüksek, arkalıksız bir taburede oturmuş, tiyatrocudan çok, bar köşelerinde vakit öldüren sıkıntılı bir adama benziyordu. Tanışmalarda kişiliklerin uçları açık kalır; bu tanışmadan birkaç hafta sonraki görüşmemiz bir hastahane odasında gerçekleşti. İyi beslenmemesi üzerine son derce zayıf olan vücudu yatağa düşmüştü.

Bir ayı aşkın bir süre doktor ve hemşirelerle kavga ederek hastahanede yatınca iki aylık programını iptal etmek durumunda kaldı. Hastahaneden çıkması ise iyileşmesi üzerine değil, bir zorunluluk yüzünden oldu. Onun için şunlar yazılamaz: Tiyatrocu olarak Berlin Senatosu'ndan şu kadar aylık geliri var. İşsizlik parası ya da sosyal yardım alıyor ve böylece tiyatro yapabiliyor. Sonunda mecbur kaldı ve şu özel televizyon kanalında şovmenlik yapıyor.

Hastahaneden çıktıktan sonra verdiği gazete ilanları üzerine davet edildiği yerlerde Arabesk Pank Niyazi ve Bir Delinin Günlüğü'nü oynadı...

Arabesk Pank Niyazi'yi 1989 yılında 1. Ankara Tek Kişilik Oyunlar Festivali'nde ve Bir Delinin Günlüğü'nü 1991'de Ankara Sanat Tiyatrosu'nda sahnelemiş. Bir Delinin Günlüğü'nü İstanbul'da sahneleme çabaları salon sorunu nedeniyle başarısız kalmış. Amacı, hazırlamaya başladığı bir oyunu önümüzdeki sezon İstanbul'da aynamak. Kendisi bunu şöyle tanımlıyor: "İnsanı hayata bağlayan şeyler vardır. Ben de şimdi bunun için yaşıyorum. İstanbul'da!"

CEMİL FİKRET

- Acele bir soru olacak ama, "Sanat nedir"i atlayıp, sanat ne yapmalıdır, diye sormak istiyorum ilk olarak.

-Sanat, insanın sosyal faaliyeti olarak, çağımızda toplumsal evrim paralelinde ve aynı doğrultuda yürümek zorundadır. Bu açıdan, mevcut sanat anlayışlarını iki başlık altında toplayabiliriz: Bir; toplumsal evrimi dizginleyen sanat-burjuva sanatı, iki; toplumsal evrimde itici bir rol oynayan devrimci halk sanatı.

Sorun, çağdaş insan olup olmamakla ilgili; yani bireylerin toplumsal bir varlık olduğu bilinciyle davranarak, yaşamın siyasal, sanatsal tüm alanlarında bireysel görevlerini yerine getirmesi sorunudur. Sanat da bu anlayış doğrultusunda, bu görevler zincirinin bir halkası olarak ele alınmalı. Çağ devrimci sanattan anladığım budur. Yani toplumsal evrimin önüne dikilen engellere yönelmek.

Toplumsal yaşamda insanlar ekonomik, siyasal, bilimsel, kültürel, sanatsal alanlarda çok değişik bir eylemlilik içindedirler. İnsanlık tarihi her geçen gün, her geçen yıl, bu eylemin daha da ileri gittiğini, toplumun daha da ileriye doğru hareket ettiğini gösteriyor. Bu evrimsel faaliyet içinde sanat da misyonunu yüklenerek toplumsal evrim doğrultusunda çağının sorunlarıyla haşır neşir oluyor.

- "Evrim" sözcüğünü çok sık kullandığınız için soruyorum; toplamsal gelişmeyi yalnızca evrimsel bir gelişme olarak mı görüyorsunuz?

Bir de, nihai olarak ilerlediğine evet, fakat insanlık tarihinde geriye dönüşler de yok mu?

Geriye dönüş eşyanın tabiatına aykırıdır. İnsanlık özgür bir geleceğe yönelmiş gidiyor. Mesele, bu yönelime tabi olmak ya da karşı gelmekte yatıyor. Karşı gelenler evrimin önünde engeller oluşturuyorlar; yana olanlar ise canları pahasına bu engeli ortadan kaldırmaya, insanlığı özgür bir toplum hedefine doğru yöneltmeye çalışıyor. Bu yolda durmak, yerinde saymak, geri dönmek gibi kavramlara yer yok. Bu engelin aşılması onun siyasa-lsosyal niteliğine denk düşen bir yöntemle başarılabilir. Toplumsal evrimin önüne dikilen erk'in yöntemi tüm sistemlerde ZOR biçiminde. Bu, köleci, feodal, kapitalist tüm toplumlarda aynı nitelik arzediyor.

Toplumsal evrimin önüne dikilen erk'in yöntemi tüm sistemlerde zor biçiminde. Bu, köleci feodal kapitalist tüm toplumlarda aynı nitelik arzediyor

Bu soruları arada, sizin bir yönünüzü daha anlayabilmek için sordum. Yeniden esas konumuza dönersek; toplumsal evrimin önünün açılmasında sanatın nasıl bir rolü vardır?

Toplumsal yaşamda sanatın etkileyeci bir yere ve öneme sahip olduğu söylenebilir. Ben, toplumsal gelişmede asıl belirleyici ve yönlendirici olanın, üretim ve paylaşım biçiminin, yani yönetimin, siyasetin olduğunu düşünüyorum. Yaşamın merkezinde siyaset vardır. Diğer yaşamsal öğeler bu merkez tarafından, bu merkezin çıkarları doğrultusunda yönlendiriliyor, veya bu doğrultuda hareket etmeye zorlanıyorlar. Bu zorlamada en ağır faturayı üretici güçlerişçiler, devrimciler, aydınlar ve sanatçılar ödüyor.

Sanatçılar nasıl ödüyor?

Emekten yana, ezilenden yana olan sanatçıları kastediyorum. Siyasi yönetimin arzu, istek ve baskısına evet demeyen sanatçıların maruz kaldığı yaptırımlar. Yani, sınırlarını devletin ilgili kurumunun çizdiği alanda oynamıyorsan, aç kalmaktan, yasaklanmaktan ölüme kadar uzanan bir faturayı ödemeye hazır olmalısın.

Peki tiyatroda konumlanışınız nasıl?

Bugün varlıklarını sürdüren iki tiyatro anlayışı var. Bunlar, Klasik Tiyatro ve Modern Tiyatro. Klasik Tiyatro kendisini Stanislavski'de, Modern Tiyatro ise Brecht'te sembolleştiren anlayışlar. Her ikisi de farklı dünya anlayışlarına dayanıyor. Birincisi, dünyayı olduğu gibi yorumlayıp yerinde sayıyor, ikincisi ise değiştirmek için yorumluyor. Ben ikincisinden yanayım. Ama cesaretle söylemek gerekirse Brecht Tiyatrosu da beni tatmin etmiyor. O da kendi çemberinde artık klasikleştirildi. Ben, Brecht Tiyatrosu'ndan hareketle daha çağdaş, daha yeni biçimler arayışı içindeydim. Bu doğrultuda Augusto Boel teorisiyle çakışıyoruz.

Klasik Tiyatro ve klasikleştirildiğini söylediğiniz Brecht Tiyatrosuna neden karşısınız?

Her şeyden önce klasik olan, yani eski olan, kalıplaşmış olan, gelenekselleşmiş olan, çağdaş olmayan herşeye karşıyım. Toplumdaki tüm öğeler için geçerli bu tavrım. Ve bu eğilimimle kendimi anarşizme biraz yakın görüyorum. Her ne kadar on seneden daha uzun bir süredir profesyonel tiyatrocu olsam da, benim bir sanat biçimi olarak "tiyatro" ile bir alıp vereceğim yok. Benim zorum söylem biçiminden ziyade öze bağlı. Yani insanlara anlatmak istediğim bir takım siyasalsosyal meselelerim var. Ve bunları -ki bunlar tamamen toplumu ilgilendiren güncel dertler- insanlara diğer sanatsal formlarla da anlatabilirdim.

Klasik soruyu sorayım: Neden tiyatroyu seçtiniz?

Aslında bu seçim insanın iradesine bağlı değil. Yani biraz da talent yetenek meselesi. Diğer yandan, tiyatro bana insanlarla yüz yüze, göz göze, yan yana olma olanağı; direk ve canlı temas olanağı veriyor. İnsanlarla en insancıl ilişki kurabilme atmosferi sağlıyor tiyatro. Bilinir; insanlar değişik nedenlerden dolayı, önyargı, klişe, maske vb. yabancılaştırma efektlerine sahipler. Tiyatroda diyelim ki yüz adet izleyici karşısındasınız ve bu demektir ki karşınızda yüz adet maske var. Önce bu maskeleri indirmekle karşı karşıyasınız; sonra yüz gerçek ve maske-

Epik Tiyatro, Brecht tarafından oluşturulurken bir küçük burjuva entellektüel izleyici kesimimi hedef alarak kendisini sınırlamış, daraltmıştır

siz insan. Artık insan insana konuşabilirsiniz. Diğer bir açıdan yüz adet yürek, yüz adet duyan, hisseden, düşünen insan. İşte tiyatro bana bu olanağı veriyor. Ama bir şiiri okurken, bir romanı okurken, bir şarkıyı dinlerken, bir tabloya bakarken, kimse sizden maskenizi çıkarmanızı istemez.

Epik Tiyatro ile olan sorunlarınız neler?

Önce Brecht'in de vurguladığı tamamlanmamış, noksan bırakılmış yönleri bir yana, entellektüel bir sanat faaliyeti olması açısından Epik Tiyatro'nun Devrimci Halk Sanatını bütünsel olarak ifade etmediğini düşünüyorum. Epik Tiyatro, Brecht tarafından oluşturulurken bir küçük burjuva entellektüel izleyici kesimimi hedef alarak, kendisini sınırlamış, daraltmıştır. Halk Sanatı kavramı içindedir, ancak dediğim gibi geneli ifade etmekte yetersiz kalıyor. Buna rağmen, Epik Tiyatro öğretilerinin Halk Tiyatrosu biçiminde kullanılması, geliştirilmesi, aşılması önümüzdeki tiyatral görevlerden biridir.

Bunun dışında Epik Tiyatro anlayışına gerek düşünsel, gerek uygulama açısından karşı olduğum yerler var.

Ben Brecht'i okudum; onu yazılarından tanıyorum. Öğretilerini algılamam ve tiyatro çalışmalarımızda uygulamam tamamen değişik. Bu değişikliği, Brecht'in Helena Wergel ile birlikte kurduğu Berliner Ensemble'de Galileo Galilei oyununu izledikten sonra farkettim. Oyun tamamen klasikti. Müzikten ışığa, oyunculuktan dekora, hatta tiyatro salonunun mimarisine kadar klasikti. İşte ben buna Brecht'in ya da Epik Tiyatro'nun klasikleştirilmesi diyorum.

Brecht Epik Tiyatro'yu tiyatroya siyasal açıdan bakarak, diğer bir deyimle tiyatro sanatını siyasallaştırarak üretmiş. Bunda, gerek daha önce uzun yıllar birlikte çalıştığı Piscator Tiyatrosu'nun ve gerekse içinde yaşadığı konjonktürel siyasi koşulların önemli bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Hızla değişen bir dünya: Bir yanda sosyalizmin zaferi, diğer yanda emperyalizmin saldırısı. Bir yanda sosyalistleşen Doğu Avrupa ülkeleri, diğer yanda Hitler faşizmi... Bu şartlar içinde eskiye, çürümüşe gericiliğe, emperyalizme sanat cephesinden devrimci, siyasal bir tavır alıştır Brecht Tiyatrosu. Bu yönüyle yani siyası yönüyle ve buna uygun biçimiyle savunulmasnı ve geliştirilmesini doğru buluyorum. Ayrıca, tiyatral açıdan; illizyona, değişmezliğe, doğaüstü anlayışa, klasik öğelere karşı çıkışı günümüzde yetersiz kalmasına karşın savunduğum öğeleri teşkil ediyor.

Tüm bu başarılı öğeler bence insanın salt düşüncesine hitap etmeleri açısından ele alındığında noksan kalıyor; insancıl duygu ve estetikten yoksunlar. Brecht, insanı salt düşünen bir varlık olarak görüyor. Oysa insan, duygu, düşünce, yürek ve beyin bütünlüğü içinde ele alınmalı diye düşünüyorum.

Bu noktayı açar mısınız?

Brecht'in Yabancılaştırma Efektinin (Verfremdungsefekt) oyunculuktaki uygulaması. Brecht bu efekti oyuncunun izleyiciyi illüzyona sürüklemesi tehlikesine karşı bir önlem olarak ele alıyor. Ama burada bence izleyicinin, duygulara sahip bir varlık, yani insan olduğu gözardı ediliyor; insan salt beyniyle davranan bir materyale indirgeniyor. İşte benim Brecht'in anlayışında karşı geldiğim temel de burada yatıyor.

İnsanın duygularına hitap etmeyen uygulamaya sanat diyemiyorum. Yani estetik göremiyorum. Burada, ormanı görüp ağacı görmeme eğilimi var. Aynı eğilim reel sosyalizmlerde de söz konusu. Toplum dendi, kitle dendi, ama *insan* gözardı edildi. Yanı onun insanın insancıl eğilimleri, duyguları, arzuları bastırıldı. Bireysel özellik toplumsallığa feda edildi. Böylece, duygusuz, estetikten yoksun bir insan tipi yaratıldı: Dönemin bu toplumsalsiyasal bakışının Brecht Tiyatrosu üzerinde de etkili olduğunu düşünüyorum. Benim tepkim, Epik Tiyatronun yukarıda sözünü ettiğm siyasal bakıştan kaynaklanan özelliğini ters çevirmek, yani toplum

değil birey, orman değil ağaç şeklind anlaşılmamalı. Aynı siyasal bakışa sahip olmama karşın, dönemin konjonktürel şartlarından etkilenmeden, insana evrensel boyutta yaklaşmaya, onu çağın içinde ve ilerisinde tanımaya çalışıyorum. Ve şöyle tanımlıyorum: Evet, toplum! Ama özgür bireylerden oluşan toplum! Yani: "Birağaç gibi tek ve hür / ve bir orman gibi kardeşçesine"

Brecht'in aşk şiirlerini sevdiğinizi söylemiştiniz bir konuşmanızda!

Doğru. Brecht'in aşkta bile duyguya yer vermediği o *soğuk* şiirlerini seviyorum. Ama mantıksal açıdan doğru bulduğum için. Fakat hemen de ekliyorum; belki insanın bazı davranışlarında düşünce ve mantığın hakim olması yerinde bulunabilir. Ama hiç olmazsa Brecht müsaade etsin de aşk gibi tamamen duyguya dayanan eylemde estetik ve hissi eğilimler hakim olsun. Aslında mesele duygu ve düşünce eyleminin çatışması veya uyumu naktasında düğümleniyor. Ben duygusuz düşünceyi estetik bulmuyorum, sevmiyorum; bana tuzsuz çorba gibi geliyor.

Brecht Tiyatrosu dünya tiyatro tarihine çok önemli bir damga vurdu. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Her yeninin eskiyi reddederek, yıkarak ilgi uyandırması gibi... Brecht Tiyatrosu bu ganstan yararlanıyor.

Ancak her yeni ilgi görüp başarı kazanmıyor. Bu, reddettiğine karşı güçlü bir şey ortaya koyarsa mümkün oluyor!

Elbette! Brecht Tiyatrosu'nun bomboş olduğunu söylemedim zaten!

Burada, Brecht Tiyaktrosu'nun uygulandığı döneme bakmak lazım. O dönemde dünyada gelişen siyasalsosyal olaylara bakmak lazım.

Dönemin özelliği, klasik olma, siyasalsosyal olarak var olan her şeye karşı dünya ölçeğinde bir tepki ve emperyalizme alternatif olan sistemin gelişmesi, güç kazanması... Buna bir de Klasik Tiyatro'nun sanatsal tıkanıklığı ve siyasal sorunları eklenince... Brecht Tiyatrosu bir de özel olarak *Psikator ve Meyerhold* tiyatrolarının Klasit Tiyatroya karşı başlattıkları siyasalsanatsal taarruzun zemini üzerinde yükseliyor. Bundan başka bir de şu avantajları oldu: Bir; Alman toplumu içinde ortaya çıktı. İki; kendisini sosyalist devlet olarak tanımlayan bir sistem içinde uygulama olanağı buldu ve bu sistemin olanaklarından yararlandı.

Brecht Sanatın kaynaklarını ulusal olarak Alman ulusuna ve siyasal olarak da işçi sınıfı ideolojisine dayandırıyor, bu noktada evrenselliği yitiriyor. Epik Tiyatro Almanya dışında ve sosyalist olmayan bir toplumda uygulandığında başarısız oluyor.

Brecht Sanatın kaynaklarını ulusal olarak Alman ulusuna ve siyasal olarak da işçi sınıfı ideolojisine dayandırıyor bu noktada evrenselliği yitiriyor

Türkiye'de özellikle 80 öncesinde Brecht Tiyatrosu uygulandı, Brecht'in oyunları sahnelendi bunlar başarı kazanıp ilgi gördü sanıyorum!

Brecht kalkıp bu oyunları izlesey di *AST* ve *Dostlar Tiyatrosu*'nun bir kaç uyarlaması dışındakileri eminim ki çok başarısız bulurdu.

Diyeceğim, gerek Akdeniz ülkelerinde, gerekse geri bıraktırılmış ülkelerde, insanların yüreklerine hitap etmeyen hiçbir sanat anlayışı başarılı olamaz. Yani o insanın yüreğine girmeden, yüreğinde taht kurmadan, yüreğini depreştirmeden, düşüncesini ve bunun neticesinde davranışını değiştirmesini sağlayamazsınız. İzleyici izlediği sanatsal gösteriden estetik zevk almalı, onu duyumsamalı, benimsemeli, sonra bunların bir üst evresi olarak düşünüp davranmalı, tepki göstermeli. İşte bu yöntemle izleyicide kalıcı değişiklikler yaratabiliriz.

Epik Tiyatro izleyiciyi ağlatmadan, güldürmeden düşündürme ekstremliğine kaçmış, Klasik Tiyatro ise düşündürmeden ağlatıp güldürmüş. Ben hem ağlatıp güldürmeyi ve bunun üzerinde düşündürmeyi savunuyorum, bunu başarmaya çalışıyorum.

Kendi anlayışınızı Devrimci Halk Tiyatrosu olarak tanımlamıştınız. Bunu açar mısınız bize?

Bunu evrensel bir kavram olarak Halk Sanatı'nın içinde görüyorum.

Asıl hedefim izleyiciyi fiilen sahneye çıkartıp düşüncesini uygulamasını sağlamak. Tiyatronun en üst düzeydeki teorisi bu

Ne ulusal, ne siyasal, ne sanatsal bir sınırlama söz konusu. Çağımızda sınır tanımayan bir sanat anlayışı gelişiyor. Bu gelişmenin toplumsal gelişmelerle ilgisi var. Tiyatroda Brezilyalı *Augusto Boal*'den söz etmek gerekiyor. Augusta Boal'in *Ezilenlerin Tiyatrosu* diye tanımladığı bir teorisi var. Kendisi, Brecht'i bir adım ileri götürdüğünü iddia ederken şunu söylüyor: "Brecht izleyiciyi düşünsel olarak oyunu eleştirmeye yöneltiyor. Ben izleyicinin bu eleştirilerini bizzat uygulayarak göstermesini sağlamaya çalışıyorum." Bu anlayıştan hareketle, bazı öğeleri geleneksel Orta Oyunu'nda var olan *Katılımlı Tiyatro (Forum Tiyatro), Görülmeyen Tiyatro* vb. biçimler geliştiriyor. Burada izleyici salt gülen, ağlayan, düşünen, eleştiren olmaktan öte oyuna fiilen katılabiliyor.

Benim yapmaya çalıştığım, halkın ürettiği, halka mal olan tiyatral öğeleri ulusal siyaset etkilerinden bağımsız olarak uygulamak, geliştirmek. Yani biçim olarak Karagöz, Meddah, Orta Oyunu, Tuluat gibi geleneksel öğelerden yararlanarak, doğaçlama oyunculuk merkezli, metinsiz, izleyici ile uygulanabilen oyunlar yapmak.

Bunu bu zamana kadar ne ölçüde başardınız? Uygulaması çok zor olmuyor mu?

Bu biçimde sadece konu belirli; onun dışında tüm öğeler serbest. Örneğin toplumsalsiyasal bir sorunu ele alıyoruz, *durumu* açıklayan kısa bir ön oyun sunuyoruz. Böylece sorunu ortaya koyuyor, tanıtıyoruz. Sonrası izleyiciyle kotarılıyor. Örneğin *Vasıf Öngören*'in *Asiye Nasıl Kurtulur* adlı oyununda bunu bir biçimi sergilendi, ama daha önceden düzenlenmiş bir biçimdi bu uygulama seyirciye metinli bir oyunla sunuluyor. Bizimkinde ise uygulama spontane oluyor. Bunun bir adım ötesi ve asıl hedefim, izleyiciyi fiilen sahneye çıkartıp düşüncesini uygulamasını sağlamak. Tiyatronun en üst düzeydeki teorisi bu.

Yaptığınız uygulamalardan bir örnek verir misiniz?

1985 yılında Almanya'da güncel olan "*Dönüş*" sorununu işledik. Alman hükümeti tüm resmi ve resmi olmayan yollardan Türk işçilerinin dönmesine yönelik baskı yapıyordu. Ve buradan hareketle değişik propaganda ve iddialarda bulunuyor, bunlar da Alman toplumu içinde destek buluyordu. Amacımız izleyiciyi bu olay üzerinde düşündürmeye ve davranmayayöneltmekti.

Üç çocuklu bir aileyi ele aldık, *durumu* sergiledik, neticeye izleyicinin karar vermesini istedik. İzleyicinin önerilerini oynadık, sonuçları tartıştık, sonuç yoktu. Bu tartışma sayesinde izleyicinin konuya ilgisi sürekli kılınıyor. Bunun yanında izleyicinin yalnızca kararda değil, kararın uygulanmasında da müdahalesi söz konusu. Ayrıca izleyiciyi sahneye çıkartıp doğaçlama yöntemiyle güncel konularda oynamasını sağlamaya yönelik çabalarımızda epeyce mesafe aldık diyebilirim.

Bunun dışında uygulamamız, klasik sahnesalon ilişkisinin planlamasının tamamen dışında ve esnek. Zaten hemen hemen bütün oyunlarımızı tiyatro salonu olmayan yerlerde oynuyoruz, bunu tercih ediyoruz.

Bir de tek kişilik olarak hazırlanan oyunlarda izleyiciden birkaç kişiye roller dağıtıyoruz. Plan izleyiciyle birlikte yapılıyor ve isteyen gelip oynuyor. Bu uygulama daha ziyade kabare türü oyunlarda başarılı. Oyuncuizleyici ilişkisi bizde, klasik uygulamadakinden çok farklı oluyor. Örneğin doğaçlamaya ağırlık veriyoruz. Sözgelimi konu integrasyon uyum ise, izleyiciyle bu konuda uzun uzun konuşuyoruz. Yani oyunu bir kenara bırakıp tartışıyoruz. Buna benzer bir çok güncel konuda düşünce alışverişi, tartışma, eleştiri vb. ilişkilere giriyoruz. Ama bütün bunları tiyatral estetiğe uygun biçimde uygulamaya, sanatsal açıdan büyük bir itina göstererek yapmaya çalışıyoruz.

Peki Almanya'da tiyatrocu olmaya gelirsek. Almanya'daki tiyatro perspektifiniz nedir?

Tiyatroda seçtiğimiz bu biçim ve toplumsalsiyasal konulardan kaynak-

lanan içerik, Almanya'daki yaşamımızla direkt bağlantılı. Sanatı yaşamın öğelerinden biri olarak görme anlayışımız bizi yaşamın sorunlarıyla haşır neşir olmaya yöneltiyor. Diğer bir anlamda Almanya'daki şovenist baskılara karşı yaşamın diğer alanlarında olduğu gibi sanatta da tepkisel bir eğilim söz konusu. Buna *Protest Sanat* 'da diyebiliriz. Aynı zamanda bu, ulusal kültürel baskılara karşı tavır alıştır. Bunda Alman toplumunda yaygın olan şovenizm etkili oluyor. Bu yönden kompleks içinde bırakıldığımızı söylersem haksız sayılmam diye düşünüyorum.

Örneğin basının tiyatro yorumcuları soruyor: "Türk tiyatrosu diye bir biçim var mı?"

Hani sormakta haksız da değiller. Zira 1920'lerin Darülbedaisinin kurucusu Muhsin Ertuğrul Bey Modern Tiyatro'yu Almanya'da öğrenmiş ve ilk sahneli tiyatro uygulamasını da Alman rejisörlerle birlikte başlatmış İstanbul'da. Yani adamlar "Tiyatroyu size biz getirdik, Türk tiyatrosu da ne demek?" demeye getirerek bizde gelenekselleşmiş olan, ulusal tiyatronun en temel öğelerini Meddah, Karagöz, Tuluat, Orta Oyunu yok sayıyor. Oysa ben günümüz Alman tiyatrosunu çok klasik ve çok geri buluyorum. Bu anlamda, Brecht Tiyatrosu'nu bile aşan Augusto Boal uygulamalarını ve bizim geleneksel öğelerimizin modern tarzda uygulanmasını doğru buluyorum. Örneğin İstanbul'da Orta Oyuncuları'nın başarısını da bu çağdaş geleneksel uygulamanın başarısına bağlıyorum. Ortaoyuncuları her ne kadar klasik mimariye ait bir salonda çalışıyor olsalar da, oyunlarını sahneleme ve sunuş biçimleri moderni, çağdaşı yakalamış durumda. Topluluğun Şahları da Vururlar'dan beri ulaştığı başarı dikkate alınmak zorunda. İşte ben bunu Halk Tiyatrosu olarak tanımlıyorum. Bir de bunun yanında sınırlı elit bir entellektüel kesime hitap eden Dostlar Tiyatrosu'nun klasikleşmiş epik uygulamaları var.

Almanya'da karşılaştığınız şovenizm sizi ulusal kültürünüze sahip çıkmaya mı yöneltiyor?

Şimdi tiyatroyu toplumsal ilerlemede bir araç olarak ele alırsak, burada ulusal tiyatro biçimini savunmak gibi bir durum söz konusu değil. Zira tiyatronun öyle detaylı bir ulusal ayrıcalığı yok. Sadece değişik ülkelerde değişik süreçler izlemiştir, o kadar. Bu süreçlerin farklılığından hareketle Türk Tiyatrosu, Alman Tiyatrosu, Fransız Tiyatrosu gibi ayrımlar yapmak hiçbir şey ifade etmez. Fakat şu da bir gerçek ki, genel anlamda kültür, çağımızda hala ulusal kavramlarla nitelendiriyor. İşte bu noktada Alman şovenizminin baskısı bizi belli bir ulusal kültüre dayanmaya itiyor. Tiyatro da bu ulusal kültür öğelerinden biri. Yani Türk Tiyatrosu yaptığımızı söylemek du-rumunda bırakılıyoruz.

Diğer bir yandan Alman devletinin burada yaşayan yabancıları entegre yani asimile etmeye yönelik politikaları karşısında genel olarak ulusal bir kültüre dayanmak zorunda kalıyoruz. Doğaldır ki bunu salt ulusal öğelerle sınırlamıyoruz. Dünyayı değiştirmeye yönelik bakışımız ulusal kültürü evrensel bir boyutta ele alıp yorumlamamızı sağlıyor. Bundan, sanat faaliyetlerimizin amacının ulusal kültürü yaymak olduğu anlaşılmamalı. Amacımız, ezilen insanların baskı ve sömürüye karşı mücadelesini ve yaşamını estetik bir biçimde dile getirmek. Tiyatro burada bir araç olarak ele alınıyor.

Almanya'daki şovenist baskılara karşı yaşamın diğer alanlarında olduğu gibi sanatta da tepkisel bir eğilim söz konusu

Oyunlarınızı daha çok tiyatro salonlarının dışında oynadığınızı söylediniz. Bunun nedeni ne?

Almanya'da yaşayan Türk ve Kürt gençlerine Alman devletinin onlar üzerinde oynadığı oyunu anlatabilmek için Klasik Tiyatro'nun dışında yöntemler uygulamak gerekiyor. Bu oyun dediğim; Almanya'da yaşayan yabancı toplumun bir 2. kuşak sorunu var. Sorun, Alman devletinin 1. kuşak üzerinde gerçekleştiremediği entegrasyonu 2. kuşak üzerinde ağırlıklı olarak denemesinden kaynaklanıyor. Gençleri asimile etmek, yani Almanlaştırmak kişisizleştirme, ulusal kültürlerinden yoksun bırakmak ve böylece Nazi politikasının yaratmak istediği 2. sınıf

Daha hareketli, daha esnek, daha kuralsız biçimler gerkiyor. İşte bu noktada Orta Oyunu, Meddah, Tuluat motifleri sokak tiyatrosunda bile rahatlıkla uygulayabiliyoruz

insanı yaratmak istiyor. Bu politikaya karşı siyasalsınıfsal tavır alışımız da seçilen estetik içeriğe uygun olmak durumunda.

Almanya'da gençlerin tiyatroya gelme alışkanlıkları hemen hemen hiç yok. Bu durumda tiyatroyu onlara götürmemiz gerekiyor. Almanya'da bir Gençlik Merkezleri projesi var. Sosyal Demokrat Parti (SDP)'den Katolik kiliselerine kadar değişik kurumları, gençleri denetim altına alma ve yabancı gençleri asimile etme amacı taşıyorlar. Gençlerle ilgili oyunlarımızı bu Gençlik Merkezlerine götürmeye çalışıyoruz. Bir de Berlin'de gençler daha ziyade sokaklarda, açık hava şenliklerinde. Aynı oyunları buralara da götürmek durumundayız. Doğaldır ki buralarda klasik tiyatro uygulamak mümkün değil. Daha hareketli, daha esnek, daha kuralsız biçimler gerekiyor. İşte bu noktada Orta Oyunu, Meddah, Tuluat motifleri sokak tiyatrosunda bile rahatlıkla uygulayabiliyoruz.

"Arabesk Pank Niyazi 'yi Ankara'da da sahnelemiştiniz; bir de yanılmıyorsam! Bir Delinin Günlüğü'nü . Türkiye'de tiyatro konusunda ne düşünüyorsunuz?

Türkiye'de tiyatro konusu birkaç cümleye sığdırılamaz. Ama ben Avrupa'dan ziyade Türkiye'de tiyatro yapmayı yeğlerim.

Peki gençlere oynadığınız oyunlarda onlara ne öneriyor, ne anlatıyorsunuz? Yukarıda Alman devletinin 2. kuşak üzerinde uyguladığı politikayla onları ulusal kültürlerinden uzaklaştırmaya çalıştığını söylediniz. Ancak uyum sağlayamayanlar da iki kültür arasında kalarak kimlik bunalımı yaşıyorlar sanıyorum. Onlara ne öneriyorsunuz?

İki kimlik!

Nasıl ?

Kısaca iki kimlik. Tam açıklayamayacağım ama onların gerçeği bu. İki kimlik!

Alman devletinin sanat çalışmalarına yardım ettiğini duyuyoruz ve bu Türkiye'de bir kısım sanatçı tarafından devletten yardım istenirken ya da devlet sanata yardım etmiyor diye eliştirilirken örnek gösteriliyor. Alman devletinin yabancı sanatçılara, gruplara karşı tavrı nedir?

Bence devletin sanata yardımı demogojiden başka bir anlam ifade etmiyor. Devlet ve sanat! Yani baskı aygıtı ve baskıya karşı zıt araç; zıt iki kutup! Bunların birbirlerine karşı yardımı düşünülemez. Türkiye ve benzeri devletler oyunu kuralına göre oynuyor. Yaşamın tüm alanlarında uyguladıkları baskıyı sanat üzerinde de, yasaklama, sansür ve şiddet biçimiyle uyguluyorlar. Bunun yanında kendilerine ters gitmeyen sanatçıları, kurumları, ufak tefek para yardımlarıyla ödüllendiriyorlar.

Almanya'nın ve benzerlerinin uygulamaları ise kural dışı. Bunlar sanat üzerindeki baskı ve denetimlerine demokratik bir görünüm kazandırmaya çalışıyorlar; yasaklama, sansür ve benzeri antidemokratik uygulamalar hemen hemen yok denecek kadar az. Diğer bir deyişle Alman devleti bu desteğini hatırı sayılır bir parasal "yardım" ile sağlıyor.

Peki siz yardım alıyor musunuz?

Bir Barış Sahnesi olarak "Devlet yardımına" karşıyız. Tamamen bağımsız, serbest ve sınırsız bir sanat faaliyeti yürütmeye çalışıyoruz. Bütün zorluklara rağmen devletten parasal yardım talebimiz olmadı, olmayacak da! Gölge etmesin, başka ihsan istemiyoruz.

Bize zaman ayırdığınız için çok teşekkür ederim.

Ben de size teşekkür ediyorum.

Üç damla ötedeki yağmurun içinde

AZAR GÖK

Erken ineceğimi bu kadar tahmin etmiyordum. Erken geldiğimde bir gölgenin ayaklarımı öpeceğini de, ayaklarımın kızaracağını da. Ekmek dağıtan doçların şehrin uyluklarına birer bıçak gibi sokulduğu sıralar, otoyolun ortasında bekliyorum. İki kişiyiz ya da üç. Elimi bir köpek sesi yalayıp geçiyor.

Aklımdasın elbet.

Elbet, ne işe yarar? Elbet vari bir süreklilik fikrine karşıyım, bu nedenle sevgili arkadaşım sana da karşı oluyorum. Sen, evet sen, bende bir elbet oldukça öfkeleneceğim.

Çünkü şu an uyumanı istemiyorum yağmur düşerken kirpiklerime. Yağmur. Dün sabah cesedini kaçırıp göğe fırlattığım dostumun gövdesinden yağıyor ve otoyolun kıyısındaki iki ya da üç kişi korkudan titriyor. Gözlerimde seğiren ve kasılıp gevşeyen bir yaralının yağmur öncesi hali.

Benden korkmalarına imkan yok. Gözlerimi açmadım ki henüz, olsa olsa yağmurun renginden ürkmüş olmalılar, ancak bunu nasıl algılayabilirler ki? O fikir benden çıktı, ama kimseye söylemedim ki? Olsa olsa bileğimdeki kopuk eli farketmişlerdir, pardesüm kısa geliyor.

Önce hikayesiz diyaloglar, sapır sapır. Ama görüntüler nerede? Gözlerim beynime doğru çevriliyor, kıvrımlarda, sıkışık ara sokaklarda tarıyorum içini. Gözkapaklarımsa, bu kez görüntüler için perdelik yapmıyor, ışık düşmüyor. Taş izi, başka bir şey yok, ama burnumdaki koku koku birikimi belki görüntü imlememi sağlar.

İşte!

Bir mutfak sohbetindeyiz kısaca. Söze sığınıp yüreğimi seslere böldüm yine. Gerçeği ve istencimi dolayımıma aldım yine ve ellerim dökülürken üstüne başına, kavuşturmam olanaksızlaştı iki sözü bir araya. Böldüm, böldüm... anlaşılmasın!

Kopup gelen dilaglar...

...

...

-Telefon sana.

...

- Aa, sen misin?

(O ve gülen bir yüz kesiti-yatay)

-N'aber? Aramıyorsun hiç?

(O kim? o! o; kahretsin, kim ? Sen misin ? Kimmm? Kim! kahretsin. Görüntü...koku..çocuk sen misin ? O!)

...

...

(?/?)

"Uyan,hey! Uyyan. Bak, şu şiiri dinle. Artık gözüm açık gitmez, yazdım ya bunu, dinliyor musun? Uyan! Şiir okumak için uyandırılacak birinin varlığıyda, şiirden sonra ölebilecek birisinin diyaloğu nasıl olabilir ki ?

Çok net: Yine uyandırdın sabahı beklesen olmaz mı? "

...

(?/!)

Zaten şiiri de hatırlamadım. Ama okumuştum zorla.

Gözkapaklarımın milimetrik açısından zor seçebildiğim bir renkli çorap yardımcı oluyor bana. Ömrümde bir çorabın ilk yardımı bu bana! Hatırlıyorum...hatırlıyorum! O sevgilimdi.

Hep ciddi konularda ve o konuların ciddi kavramsal bedenleriyle sevişiktik ya? Hani ben, söylemek istediklerimin yerine bu kavramları seçer, düşünce beraberliğimize sevirindik ya? Sevinmek, sevişmek gibi birşey olurdu.

Olacak iş mi? Neler düşünüyorum? Cesedini göğe fırlattığım arkadaştan sonra bunlar mı gelecekti aklıma? Gök mistizmiyle aldatıp kendimi, elimi yakamdan kurtaracağım öyle mi ?

Olsun. Küçümsenen o küçük şeyler önemli galiba? Küçük şeyler, küçümsenen şeyler mi ? Dur, dur bakalım, yine kavramların peşisıra gitme yelkovan kuşu.

Sonunda.. sonunda bir hayal bile canlandırabiliyorum! Aferin aklıma. " Sabaha karşı, uykusuz kalmışız, çay ya da şarap bardağını ovuyoruz avuçlarımızda, bardaklar biraz bedenimiz olmuş, soğuk sırtımızda, sıcak yüzümüze eğiliyor, pembeyle kızıl arasında koşuşuyor çocuklar damarımızda, rengi etimize yansıyor. Ölgün bir ses tonuyla, oldukça kısık ve boğuk, damaklarına dokunarak çıkıyor karşımdakinin. Tılsım özelliğini yayıyor etrafa. Hikayemizin sonunu merak ediyoruz: " Sonra..ımm...sonra...ımm"

Soğuk olmalı, karşımdaki(ler) şetland kazak giymiş, dizlerine çekiştiriyor, elleri kazağın kol içinde. (ler'i niçin parentez e aldım? Bu kurguda, ben istediğim halde onlar susuyor, ürkütücü! Hakları varse eğer, eğer aynı insanı sevmeyi yanlış anlamıyorlarsa, hakları saklı kalsın diye paranteze aldım. Gardrop gibi. Dünyanın özelinin iki kişilik olduğuna inanıyorlar)

Edip'ten şiir mi okuyoruz, yoksa sarılıyor muyuz? Önemi yok, ama kesinlikle O'nun kokusuna kanıyorum.Gülümsüyor, ölgün sesin mistik uyarışıyla. Çok ama çok güzel bir sabah sözcüğü ağzımda, kırılıyor. Nerede bunun gerisi ?

Burada, öylece duruyorum, dizlerim bükülüyor, farketmesinler istiyorum. Bir de hikaye hatırla, kısa bir iki hikaye...

Kalabalıktı ve kendimi seçemiyordum. Tam karşımda, biri içe biri dışa bükük omzun ardında yalnızca yüzümü durulltan bir kız vardı. Niçin bir kız vardı ve durulttuğu yüzünün rengi neydi? Henüz seçemi-yordum.

İkinci bir hikaye, hızla yaşlanıyordum. Bir çocuk toka gibi gözleriyle beni azarlıyordu ve ben yalnızca onun tepkilerine ayarlı fizyolo değişiklikler geçiriyordum. O çocuk.

O çocuk hiç düşünmeme fırsat vermeden soru soran bir çocuktu. Hiç acıkmama fırsat vermeden acıkan bir çocuk, Hiç gülmeme fırsat vermeden gülen bir çocuk. Gizleyemeyeceğim, evet, bir çocuk daha vardı ki, yalnızca gözlerime bakmaktı işi sessizce.

Açıkca hiçbir şeyi anlatamam ki sana. Sen...

Sen nesin ki? Ne kadar açıksın ki? Hayır anlatamam. Sen, iğrenç bir kutusun ve içinde daha küçük kutular var. Sana ne diyebilirim ki? Henüz sınırlarını bilmediğim aklının misak-ı millisinde şarkı dinleyip, doyup boşalıp olağan bir şekilde sevilmesi ve anlaşılması mümkün bir, bir, bir üyesin.

Üye.

Ah bu sosyaloglar ve psikologlar. Sözün edebiyatçılardan çalınıp kliniklerde teşnelenmesini sağlayan tüm bu yorumcular, gedik kapatıcılar, düzelticiler. Hiç şaşırmıyorum, kozmetiğin, modanın, gevezeliğin, sahteliğin, yutturmacanın, dolayın, kandırmacanın, traji-parodi'nin doruğunda bunlar ve tarotlar olmasa bu zavallıcılık ne yapabilir ki? Rüya yorumlarının yerine televizyon filmi kritikleri yapacak olanlar da bunlar artık ve çoğu gazetelerdeki köşelerinden sıyrılıp stüdyolara akmaya başladılar bile. Kızgınlığımı bağışla ama benim için kuşkulanmana ve kuşkunu sosya-psikolojik araştırmasını yapma cürretini nasıl bulursun kendinde. Tüm uzmanlar neyi tüketmeniz gerektiğini, tüm bilimciler nasıl tüketmeniz gerektiğini, tüm araştırmacılar neleri tüketebileceğinizi, tüm yazarlar nasıl tükettiğinizi tüm silahlar tüketim güvenliğinizi sağlıyor. Bir parça eksik söylüyorum elbet. O kısmı da hayal perdeniz.

Demek ehilleşeceğim. Peki, çağır o yabandomuzu burunlu Fulya hanımı. Çıksın işin içinden bakalım. Ben çocukken anımsamakta güçlük çektiğim karanlık bir olayı ya da öfkeli bir tokatı, çok mu hafif, peki genellikle nelere gerildiğimi anlatayım o'na. Bir kez, en büyük gerilimin, hiçbir şeklinde kabul edemeyeceğim ve midemin kısa zamanda eskimesine yol açan beğeni ölçütlerine göre örgütlenmiş dudaklarını görünce meydana çıkıyor. Televizyonu yaşlı kayınvalidesi zanneden kardeşine ne demeli? O kirli camın önünde kalori istifleyerek gece yarılarına kadar burun karıştırır gibi düğme karıştıran, lak lak film yıldızları ile konuşan. Ya, ya, kiminin eteğini çekiştirir, kiminin gerdanını sarkık bulur, kiminin kazağının örneğini düşünerek helak olur. Polisiye filmlerde hep zenci polisten yana olur ve kötü huylu bir zencinin beyaz poliste ortaklaşa cezalandırılmasına yardımcı olur.

Ego o hale geldi ki artık kendini çürüttü. Hiçbir fikri yok, hiçbir zikri yok. Olup bitiyor herşey. O yalnızca saatin zilini tanıyor. Saatin zilinden başka gerçek bir şey yok yaşamında. Hayat saat sekiz buçukta başlıyor ve oniki, bilemedin ondört saniye sürüyor.

Gözlerimi açacağım ama yanımdakilerin korkularının geçmesini bekliyorum. Hadi ben yarım saat sonraki otobüsü bekliyorum, onlar ne demeye tepemde dikilip duruyorlar, korkarak? Hayır, onlar otobüs beklemiyor, karşıya geçmeleri gerekiyor, belediye otobüsleri oradan kalkıyor.

Garip. Yalnızca üç hikaye mi geçecekti aklımdan? O çocuk, hayır izin verirsen o kız. Beni hep bekletiyor. Duru, sarı, ince yüzünde. Yüzünün böyle olmasını ben istemedim, ama öyle. Henüz beğeni ölçütlerimi örgütleyemedim ki doğru dürüst bir bilgim olsun bu istek karşısında?

Olsa olsa çok iyi biri. Gülümsüyor, konuşurken başını omzunda değişiyor. Başka da bir şey yapmasına gerek yok. Yok da onun için beni çok çabuk heveslendiriyor. Heveslenince utanıyorum, yani bir gölge ayağımı öpüyor ve ayağım kızarıyor önce.

Evet, bunlar son damlalar olmalı. Bir, iki, üç. Hikayem kadar ve az ötede omzumdan çıkan bir baş, sarı ve duru gülümsüyor. Tepemdekiler anlaşılmaz bir telaşla beni yolun kenarına çekiyor.

Bütün yolların yüreğime düğümlendiği bir an. Gecikiyorum galiba, hoşçakal.

Öykünün notu:

İki insandı. Biri öldürülür, diğeri kaçar, yaralı kurtulur. Fenalaşınca, şehirlerarası otobüsten şehri terkedemeden iner. Yolun henüz başıdır. Tüm hikayelere yakındır henüz. İyimserlik, naiflik yazarın suçudur.

O olsaydı yalnızca küfrederdi.

"TC'nin apoletli, apoletsiz yetkilileri taraf olarak istedikleri olayı insanlık suçu, istediklerini, "insanlık gereği" diye tanımlayabilirler. Ama kendi bakış açılarının bilimsel ve tarihsel hiç bir önemi olmadığı gibi, halka da onaylatamazlar. İnsanlık suçu türlü türlü standartlarla değerlendirilemez. Katliamın, cinayetin, zulmün haklısı haksızı olmaz."

(Yakma, sikkeler ve kimlik, S. Önal, sf. 6)

" Türk-İş ve DİSK, bu iki sendika da yöneticilerinin sınıfsal-siyasal kimliği ve benimsedikleri sendikacılık anlayışı çerçevesinde işçi sınıfının ekonomik savaşımını doğru ve militan çizgide yürütecek durumda değiller."

(Ekonomik Mücadele ve Sendikalar, Haluk Yurtsever, sf. 9)

"Adı "Sosyalist" ve "İştirakçi" sıfatları ile bütünleşen, Mütareke İstanbul'unun 1 Mayıslarında, kırmızı yeleği ve kırmızı karanfili ile Enternasyonal dinlerken hatırlanan Hüseyin Hilmi, o yılların tartışmasız bir "amele" önderiydi."

(Türkiye Sosyalist Fırkası , Orhan Cemil , sf. 33)

"Kadro, isyanı kendinde tanımlamalıdır. Kadronun isyanı, öncelikle kendinden yola çıkmalıdır. Kadro, geri olan herşeye karşıolduğu gibi, kendi tutucu yanlarına karşıda acımasız olmalıdır."

(Kadro ve Radikal Eylem, Yüksel Er, sf. 19)

"Örgütlü faliyetle ideoloji arasında meydana gelen ilişkileri yerli yerine oturtabilen iradesini toplumsal atılımlarla kaynaştırabilen bir insiyatifler bütünü olarak yeni kadro tipini oluşturmayı düşünmeliyiz"

(Örgütçülerin Anlamlı Atılımı İçin Düşünceler, Haluk Savaş, sf. 18)

"Eleştiri, devrimci kişiliğin özüdür. Katılım özgürlüğü toplumsal var oluşta bireysel özgürlüğün temel yoludur. Dolayısıyla da, toplumsallaşmanın "toplumun bir parçası ya da tabiyeti olmak" yorumu sağdan, toplumsallaşmanın bireylerin etkinliğinin artması, bir bileşeni yorumu soldandır"

(Sosyalist İnsan, M. Karasenirli, sf. 21)

DEVRİM AYLIK SOSYALİST DERGİ SAYI 11 KDV'Lİ 10.000 TL